

T.C.
TOROS ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Uluslararası Ticaret ve Lojistik Ana Bilim Dalı

Uluslararası Ticaret ve Lojistik Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

Türkiye’de Dahilde İşleme Rejiminin İhracata Etkileri

Teslime ÖZAYDIN

Mersin, 2016

T.C.
TOROS ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Uluslararası Ticaret ve Lojistik Ana Bilim Dalı

Uluslararası Ticaret ve Lojistik Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

Türkiye’de Dahilde İşleme Rejiminin İhracata Etkileri

Teslime ÖZAYDIN

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Ayhan DEMİRCİ

Mersin, 2016

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında değerli katkılarıyla bana yol gösteren danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Ayhan Demirci'ye, bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım Sayın Yrd. Doç. Dr. Murat KÖYLÜ' ye

Teşekkürlerimi sunarım...

Mersin, Ocak 2016

Teslime ÖZAYDIN

ETİK BEYANI

Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 27 /01 / 2017

Teslime ÖZAYDIN

ÖZET

Türkiye’de Dahilde İşleme Rejiminin İhracata
Etkileri

Teslime Özaydın

Yüksek Lisans Tezi, UTL Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ayhan Demirci

Kasım 2016 , 110 sayfa

Küreselleşme ile birlikte uluslararası mal ticareti serbestleşirken ülkeler dünya pazarlarında söz sahibi olabilmek için uluslararası rekabet güçlerini geliştirip, pazar paylarını arttırmalıdır. Bunun içinde ihracat teşvikleri büyük önem taşımaktadır. Bu ihracat teşvikleri içinde en önemlilerinden biri olan Dahilde İşleme Rejimi (D.İ.R.) imalat sektöründeki işletmelerin uluslararası pazarlarda rekabet gücünü artırmak, pazarlarını genişletmek ve ürün çeşitliliğini artırmak için dünya piyasa fiyatlarından hammadde temin etmelerine olanak sağlayan ekonomik etkili bir gümrük rejimidir. İhracata dayalı ekonomik büyüme politikası izleyen Türkiye için kritik öneme sahip olan D.İ.R.in, işletmelerin finansal performansına yönelik doğrudan bir amacı bulunmamaktadır. Ancak D.İ.R.in işletmelerin finansal performansına dolaylı katkısı, uluslararası piyasalarda rekabet gücünü artırarak Türkiye’nin ekonomik büyümesine katkı sağlayacaktır. Bu çalışmada, Türkiye’de ki Dahili İhracat Rejiminin ülke ihracatı üzerine olan etkisi araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İhracat, Dahili İşleme Rejimi, Türkiye

ABSTRACT

Export Impact of Inward Processing Regime in Turkey

Teslime Özyayın

Master Thesis, Department on International Trade and Logistic

Supervisor: Assit. Prof. Dr. Ayhan Demirci

Countries that liberalize international trade in goods with globalization develop their international competitiveness in the world market to have a say, they should increase their market share. Inward processing regime is economically influential customs implementation to increase competitiveness and product range and expand markets of firms in manufacturing sector through providing opportunity to buy raw material at world price level. In addition to this, inward processing regime which is playing vital role for Turkey that follows export-led economic growth policy has no directly impact over financial performance of firms. However, indirectly contribution of inward processing positively affects economic growth of Turkey by increasing competitiveness in international markets. This thesis analyzes is the impact on exports of the country of Turkey in the Internal Export Regime were investigated.

Key Words: Exports, Internal Export Regime, Turkey

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	ii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLO LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR.....	xv
GİRİŞ.....	xvii

BİRİNCİ BÖLÜM

İHRACAT KAVRAMI

1.1. İhracat Kavramı ve Tanımı	1
1.2.İhracatın Ekonomik Önemi.....	1
1.3.Dünya’da İhracatın Gelişimine İlişkin Değerlendirmeler.....	2
1.4.Teşvik Kavramının Tanımı, Önemi Ve Amacı.....	5
1.4.2. Teşvik Politikalarının Önemi.....	5
1.4.3. Teşvik Politikalarının Amaçları.....	6
1.5. İhracata Yönelik Teşvik Politikalarının Önemi ve Etkileri.....	7
1.6. İhracatı Teşvik Politikalarının Amaçları.....	8
1.7. Türkiye’de İhracatın Gelişimi Ve İhracata Yönelik Teşvik Politikalarının Değerlendirilmesi.....	9
1.7.1.Türkiye’de Dönemler İtibariyle Teşvik Politikaları.....	9
1.7.2. 1980 Öncesi İhracat Teşvik Politikaları.....	9
1.7.3. 1980 sonrası İhracat Teşvik Politikaları.....	14

1.7.4. 1990-2000 Dönemi İhracat Teşvik Politikaları.....	15
1.7.5. 2000 Sonrası İhracat Teşvik Politikaları.....	20
1.8. İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası ve İhracatın Teşviki.....	25
1.8.1. İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası.....	25
1.8.2. İhracatı Teşvik Tedbirleri.....	27
1.8.2.1. Prim Sistemi Yoluyla Sağlanan Teşvikler.....	28
1.8.2.1.1. İhracatçıya Döviz Tutma Yetkisi Verilmesi.....	28
1.8.2.1.2. İhracatçıya Döviz Tahsisi Yapılması.....	29
1.8.2.1.3. Çoklu Kur Uygulaması.....	29
1.8.2.1.4. İhracat Bonoları ve Sertifikaları.....	29
1.8.2.2. İhracatta Finansal Teşvikler.....	30
1.8.2.2.1. İhracatta Vergi Muafiyet ve İstisnaları.....	31
1.8.2.2.2. İhracat Kredileri.....	30
1.8.2.2.3. İhracat Kredi Sigortası.....	31
1.8.2.3. Diğer Teşvikler.....	31
1.8.2.3.1. Araştırma Geliştirme (Ar-Ge) Yardımı.....	31
1.8.2.3.2. Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi Yardımı.....	31

1.8.2.3.3. Eğitim Yardımı.....	31
1.8.2.3.4. İstihdam Yardımı	32
1.8.2.3.5. Pazar Araştırması Yardımı.....	32
1.8.2.3.6. Yurtdışı Ofis/Mağaza Açma ve Marka Tanıtım Yardımı.....	32
1.9.İhracata Yönelik Vergi Politikaları.....	32
1.9.1. Vergi, Resim ve Harç İstisnası.....	32
1.9.2. KDV İstisnası.....	33
1.9.3. Dahilde İşleme Rejimi.....	35
1.9.4. Hariçte İşleme Rejimi.....	38
1.9.5. İhracatta Vergi İadesi.....	39
1.9.6. Kurumlar Vergisi İstisnası.....	41
1.9.7. ÖTV İstisnası.....	42

İKİNCİ BÖLÜM

DAHİLDE İŞLEME REJİMİ

2.1. Dahilde İşleme Rejiminin Tanımı.....	43
2.2. Türkiye’de Dahilde İşleme Rejiminin Gelişim Süreci.....	45
2.2.1. Türkiye’de Dahilde İşleme Rejiminin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	46
2.2.2.KYOTO Sözleşmesi.....	52

2.2.3. Türkiye İle Avrupa Birliği Arasında Gümrük Birliğini Tesis Eden 1/95 Sayılı Ortaklık Konsey Kararı.....	54
2.2.4. 1/95 Sayılı Karar'ın Temel İlkeleri.....	55
2.3. Teşvik Uygulaması Olarak Dahilde İşleme Rejimi.....	56
2.4. Gümrük Rejimi Olarak Dahilde İşleme Rejimi ve Mevzuat Boyutu.....	58
2.4.1. Şartlı Muafiyet Sistemi.....	58
2.4.2. Geri Ödeme Sistemi.....	59
2.4.3. Eşdeğer Eşya Kullanımı.....	60
2.4.4. İndirimli Teminat	61
2.4.5. D.İ.İ. Verilecek Haller	62
2.4.6. D.İ.İ. Verilmeyecek Haller.....	63
2.4.7. Belge İzin Revizesi.....	64
2.4.8. Belge İzin Süresi.....	65
2.4.9. Gözetim ve Korunma Önlemlerine Tabi Eşya.....	65
2.4.10. Telafi Edici Verginin Ödenmesi.....	66
2.4.11 Kapatma Müracaatı.....	67
2.4.12. Teminatın / Verginin İadesi.....	69
2.5. İhracatın Gerçekleştirilmesi.....	70
2.6. İhracat Taahhüdünün Kapatılması.....	71
2.7. Dahilde İşleme Rejiminin İhlali Halinde Uygulanacak Yaptırımlar.....	71
2.7.1. İdari cezalar.....	71
2.7.2. Adli cezalar.....	72
2.8. Dahilde İşleme Tedbirlerine Uyulmamasının Sonuçları.....	72

2.9. Denetim.....	75
-------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TÜRKİYE EKONOMİSİ VE DIŞ TİCARET İÇİNDEKİ YERİ (2006-2015 Dönemi)

3.1.Dahilde İşleme Rejimi Kapsamı Gerçekleştirilen İhracat	80
3.2.Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Gerçekleştirilen İthalat	81
3.3. Dahilde İşleme Rejimi Kapsamı Gerçekleştirilen Öngörülen ve Gerçekleşen İhracat	83
3.4. Dahilde İşleme Rejimi Kapsamı Gerçekleştirilen Öngörülen ve Gerçekleşen İthalat	85
3.5. Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Öngörülen ve Gerçekleşen Döviz Kullanım Oranları	87
3.6. Dahilde İşleme Rejiminin Türkiye Dış Ticaretine Sektörel Etkileri	89
3.6.1. Dahilde işleme rejimi kapsamında sektörel olarak verilen izin belgeleri.....	93
3.6.2. Dahilde işleme rejimi kapsamında sektörel olarak öngörülen ve gerçekleşen ithalat.....	95
3.6.3. Dahilde işleme rejimi kapsamında sektörel olarak öngörülen ve gerçekleşen ihracat.....	99
3.6.4. Dahilde işleme rejimi kapsamında sektörel olarak öngörülen ve gerçekleşen döviz kullanım oranları.....	102
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA	107
ÖZGEÇMİŞ	115

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: 1990, 2000, 2010 ve 2014 Seçilmiş Ülkelerde Mal ve Hizmet İhracatı.....	2
Tablo 2. Dahilde İşleme İzni Verilmeyecek Eşya Listesi.....	63
Tablo 3: 2006-2015 yılları arasında DİR kapsamında gerçekleştirilen toplam ihracat ve ithalatı.....	78
Tablo 4: 2006-2015 arası gerçekleşen ihracat ve oranları.....	80
Tablo 5: 2006-2015 arası gerçekleşen ithalat ve oranları.....	82
Tablo 6: 2006-2015 arası gerçekleşen ve öngörülen ihracat ve oranları.....	84
Tablo 7: 2006-2015 arası gerçekleşen ve öngörülen ithalat ve oranları.....	86
Tablo 8: 2006-2015 Yılları DİR Kapsamında Sektörel Olarak Öngörülen ve Gerçekleşen DKO.....	89
Tablo 9: 2006-2015 Yılları Alt Sektörler İtibariyle Düzenlenen DİİB (D1) Ve Gerçekleşme Oranları	90
Tablo 10: 2006-2014 Yılları DİR Kapsamında Verilen Belge Sayısı.....	93
Tablo 11: 2006-2015 Yılları DİR Kapsamında Sektörel Olarak Öngörülen ve Gerçekleşen İthalat ve Gerçekleşme Oranları.....	95
Tablo 12: 2006-2015 Yılları DİR Kapsamında Sektörel Olarak Öngörülen ve Gerçekleşen İhracat ve Gerçekleşme Oranları.....	99

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: 1990, 2000, 2010 ve 2014 Yılları Seçilmiş Ülkelerde İhracatın Değişimi....	4
Şekil 2: Hariçte İşleme Rejiminin İşleyişi.....	39
Şekil 3: 2006-2015 arası gerçekleşen ihracat.....	80
Şekil 4. DİR kapsamında gerçekleştirilen ihracat değişimi.....	81
Şekil 5: 2006-2015 arası gerçekleşen ithalat.....	81
Şekil 6. DİR kapsamında gerçekleştirilen ithalat değişimi.....	82
Şekil 7: 2006-2015 Yılları Arası DİR Kapsamında Öngörülen ve Gerçekleşen İhracat.....	83
Şekil 8: 2006-2015 Yılları Arası Gerçekleşen ve öngörülen İhracat değişimi.....	84
Şekil 9: 2006-2015 Yılları Arası DİR Kapsamında Öngörülen ve Gerçekleşen İthalat.....	85
Şekil 10: 2006-2015 Yılları Arası Gerçekleşen ve öngörülen İthalat değişimi.....	87
Şekil 11: 2006-2015 Yılları Arası DİR Kapsamında Öngörülen ve Gerçekleşen DKO.....	87
Şekil 12: 2007-2015 Arası Öngörülen ve Gerçekleşen DKO.....	88
Şekil 13: 2006-2014 Yılları DİR Kapsamında Verilen Belge Sayısı.....	93
Şekil 14: 2006-2015 Yılları DİR Kapsamında Sektörel Olarak Verilen Belge Sayısı...	94

Şekil 15: 2006-2015 Yılları DİR Kapsamında Sektörel Olarak Öngörülen ve Gerçekleşen İthalat.....	98
Şekil 16: 2006-2015 Yılları DİR Kapsamında Sektörel Olarak Öngörülen ve Gerçekleşen hracat.....	101
Şekil 17: 2006-2015 Yılları D.İ.R Kapsamında Sektörel Olarak Öngörülen ve Gerçekleşen DKO.....	102

KISALTMALAR

- AB: Avrupa Birliği
- ABD: Amerika Birleşik Devletleri
- AOSM: Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti
- AR-GE: Araştırma ve Geliştirme
- CFROI: Cash Flow Return on Investment (Nakit Yatırım Karlılığı)
- CVA: Cash Value Added (Nakit Katma Değer)
- DFİF: Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu
- DIİ: Dâhilde İşleme İzini
- DIİB: Dâhilde İşleme İzin Belgesi
- DİR: Dâhilde İşleme Rejimi
- DKO: Döviz Kullanım Oranı
- DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü
- DTP: Devlet Planlama Teşkilatı
- DGÖ: Dünya Gümrük Örgütü
- DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü
- DTSSŞ: Dış Ticaret Sermaye Şirketleri
- EEGR: Ekonomik Etkili Gümrük Rejimi
- EPS: Earnings Per Share (Hisse Başına Kar)
- EVA: Economic Value Added (Ekonomik Katma Değer)
- GATT: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
- GTİP: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu
- GYU: Gelişme Yolundaki Ülkeler
- KDV: Katma Değer Vergisi

KKDF: Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu

ÖTV: Özel Tüketim Vergisi

RI: Residual Income (Artık Kar)

ROA: Return on Asset (Varlıkların Karlılığı Oranı)

ROE: Return on Equity (Öz Sermaye Karlılık Oranı)

ROI: Return on Investment (Yatırım Karlılık Oranı)

SDTŞ: Sektörsel Dış Ticaret Şirketleri

TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TEV: Telafi Edici Vergi

TMO: Toprak Mahsulleri Ofisi

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu

TTGV: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı

TC: Türkiye Cumhuriyeti

GİRİŞ

Teşvik, bir ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınması için belirlenen hedeflere ulaşılmasında girişimcilerin yatırım, ihracat ve benzeri faaliyetlerde bulunma isteklerinin güçlendirilmesi, bu faaliyetlerin, ülke ihtiyaçlarına uygun olarak gerçekleştirilmesi için gerekli yönlendirmelerin yapılması gibi amaçlarla devletlerin kullandığı önemli ve etkili bir araçtır.

Ülke ekonomisinin gelişmesi için üzerinde önemle durulması gereken bir unsur da ihracatı geliştirmektir. Döviz temin etmenin en güvenilir yolu olan ihracat, hem ödemeler bilançosunun dengelenmesinde hem de gelişmekte olan ülkelerin ihracat malları sektöründe üretimi arttırarak, istihdamın artmasına ve işsizliğin azalmasına da sebep olmaktadır.

Türkiye’de ise 24 Ocak 1980 yılında alınmış olan ekonomik istikrar programı çerçevesinde ithal ikameci sanayileşme modelinden ihracata dayalı sanayileşme ve büyüme modeline geçilmiş, bu kapsamda ilk İhracatı Teşvik Mevzuatı uyarınca ihracatı teşvik etmeye başlanmıştır.

Bu ihracat teşviklerinin en önemlilerinden biri olan Dâhilde İşleme Rejimi (DİR); 01.01.1996 yılında mevzuata girmiş, dünya piyasa fiyatlarından hammadde temin etmek suretiyle ihracatı arttırmak, ihracat ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak, ihracat pazarlarını geliştirmek ve ihracat ürünlerini çeşitlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu karar kapsamında üretici ve ihracatçıların, ihracat ürünlerinin üretiminde kullanılan hammadde ve ara mallarını gümrük vergilerini ödemeksizin ve ticaret politikaları önlemlerine tabi olmaksızın ülkeye sokmalarına imkân tanınmıştır.

Bu kapsamda DİR Ekonomi Bakanlığı tarafından düzenlenen mevzuatlar doğrultusunda, ihracat birlikleri koordinesinde uygulanmaktadır. DİR ithalat sırasında alınması gereken vergilerin teminata bağlanmasına dayanan şartlı muafiyet sistemi ile anılan vergilerin daha sonra geri ödenmesine dayanan geri ödeme sisteminden oluşmaktadır.

Yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Türkiye dış ticaretine direk etki eden DİR ihracatçıları tarafından en çok kullanılan ihracat teşviki olup, 2006-2015 yılları arasında genel ihracatın %41,04’sini, genel ithalatın ise %12,72’sini karşılamaktadır.

Firmalar varlıklarını devam ettirebilmek ve işletme yöneticilerinin, karar alma, planlama, denetim işlevlerini daha etkin bir şekilde yürütebilmesi için belirli aralıklarla finansal performanslarını ölçmek ve doğru analiz etmek zorundadır. Analizin amacı yalnız işletmenin finansal durumunu veya performansını değerlendirmek değil; aynı zamanda geleceğe yön vermek, yapılacak tahmin ve planlara katkıda bulunacak veri ve ipuçları sağlamaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İHRACAT KAVRAMI

1.1. İhracat Kavramı ve Tanımı

Genel anlamda ihracat, ihracata konu olan mal ve hizmetlerin ilgili ülkeden ayrılması olarak tanımlanmaktadır (URL1). Ayrıca ihracat, ülkelerin milli gelirlerini artırmak amacıyla diğer ülkelere göre daha ucuz maliyetle ürettikleri malları başka ülkelerde satma faaliyeti şeklinde de tanımlanabilmektedir. “İhracat; bir malın yürürlükteki ihracat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere çıkarılmasını veyahut Müsteşarlıkça ihracat olarak kabul edilecek sair çıkışlar olarak tanımlanmıştır” (Yıldırım ve diğ. 2013:161).

İhracatın tanımı bu çerçevede olsa da zamanla farklı bir boyut kazanmıştır. Küreselleşmenin de etkisiyle birlikte ihracat, günümüzde ülkeler arasında ticari alanda ve birçok alanda etkileşim ve bağımlılığı artıran bir unsur olarak ele alınmaktadır. İhracat faaliyetini yürüten ülkelerin; dış ticaret dengesi, milli gelir seviyesi ve ihracatın ithalatı karşılama oranı gibi ekonomik gelişmişliği ölçen kavramlar açısından da ihracatın önemi artmaktadır.

1.2.İhracatın Ekonomik Önemi

İhracatın ülke ekonomisinin canlanması açısından da önemli bir rolü bulunmaktadır. Bundan dolayı ülkeler ithalatlarını azaltmayı hedeflerken ihracatlarını da artırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, makro planda şirketler açısından ulusal piyasadaki çalkantılar ve ulusal çekişme ortamından uzak kalmak amacıyla ihracata ihtiyaç duyulmaktadır. İhracat bu fonksiyonunun yanında ülkenin uluslararası alanda yürütmüş olduğu ticari ilişkilerinin de dengelenmesinde önemli bir role sahiptir (Kaya, 2002:8).

Tüm ülkeler gerek sosyoekonomik gerekse de siyasal anlamda aynı dünyayı paylaşmaktadırlar. Bunun doğal sonucu olarak da birbirleri ile ekonomik, sosyal ve siyasal ilişkileri kaçınılmaz olmaktadır. İhracat bu ilişkilerin ekonomik boyutundan sadece bir tanesini temsil etmektedir. Ülkeler göreceli olarak üstün oldukları malların üretiminde uzmanlaşırken, aynı zamanda katlandıkları maliyetleri düşürmek için birtakım malların

üretim faaliyetlerini farklı ülkelere aktarmayı tercih etmektedirler. Bu durum, ülkelerin karşılıklı olarak birbirlerine olan bağımlılığını artırırken aynı zamanda ülkelerin refahına olumlu katkı sağlamaktadır (Eski, 2007:311).

Klasik iktisadi düşünce uluslararası ticaret faaliyetinin, ülkeler için faydalı olacağı düşüncesini savunmaktadır. Her ülke mal ve hizmet üretiminde farklı maliyetlerle karşı karşıya kalabilmektedir. Bu nedenle ülkeler düşük maliyetle başka bir deyişle maliyet avantajı ile üretebildikleri mamulleri ihraç etmeyi tercih etmektedirler. Eğer üretiminde maliyeti yüksek olan mallar da söz konusu ise bu malları daha düşük maliyetle üreten ülkelere ithal etme yoluna gidebilmektedirler. Bir ülkede ihracat rakamlarının zamanla artması söz konusu ülkeye para akışının artıracaktır. Para akışındaki artış ise ülkenin ekonomik gelişmişliğinin üzerinde etkili olan önemli bir unsur olabilmektedir (Korkmaz, 214:122). Bir ülkenin tüm mal ve hizmetleri diğer ülkelere daha az maliyetle üretebiliyor olmasına rağmen, ülkeler arasındaki üstünlükleri göz önüne alarak bir ticari yapılanma yolunu seçmesi mukayeseli üstünlükler teorisi olarak adlandırılmaktadır (Aren, 2009:277).

Mukayeseli üstünlükler teorisi ülkelerin, uzman olduğu, rekabet edebileceği ve üretiminde düşük maliyet sağlayabileceği mal ve hizmetlerin yanında katma değeri yüksek olan mal ve hizmetlerin ihracat faaliyetine konu edilmesine dayanmaktadır.

1.3.Dünya’da İhracatın Gelişimine İlişkin Değerlendirmeler

İhracatın ekonomik önemi, gelişmiş ülkelerin ihracat rakamları Tablo 1 incelendiğinde daha net bir şekilde gözler önüne serilmektedir. Tablo 1’de, 2014 yılı ihracat miktarları en yüksek olan beş ülke ile G20, OECD, Avrupa Birliği, G7 ve Euro Bölgesi’nin 1990, 2000, 2010 ve 2014 yıllarına ilişkin yıllık ihracat rakamları yer almaktadır.

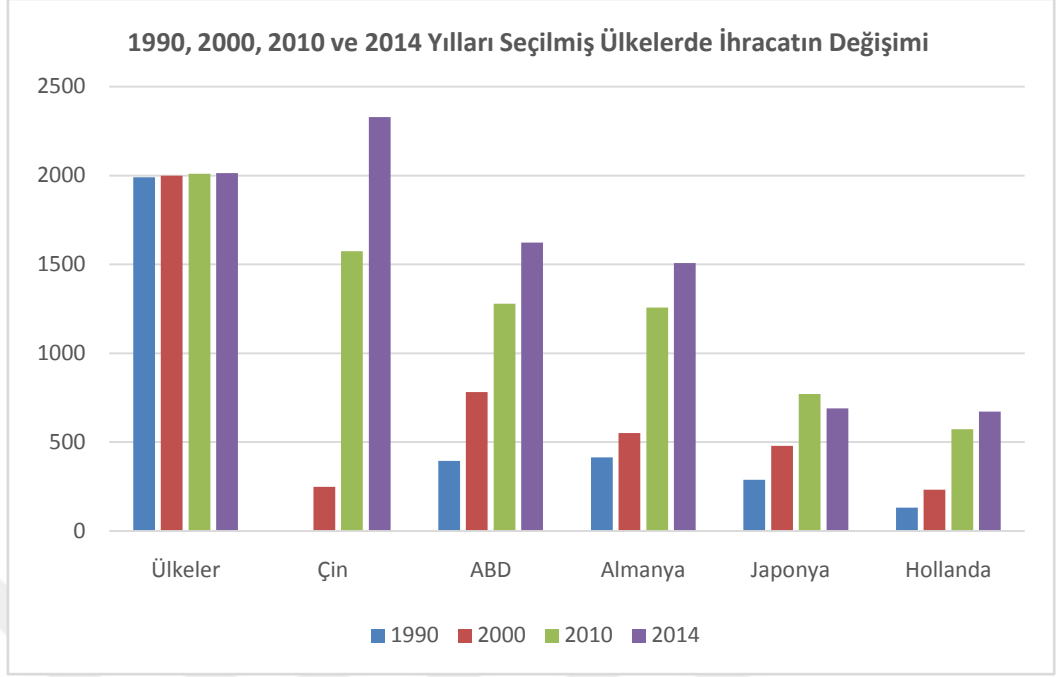
Tablo 1: 1990, 2000, 2010 ve 2014 Seçilmiş Ülkelerde Mal ve Hizmet İhracatı

Mal ve Hizmet ihracatı (Milyar Dolar)				
Ülkeler	1990	2000	2010	2014
Çin	...	248,62	1573,62	2328,17
ABD	393,59	781,92	1278,27	1623,20

Almanya	414,74	551,89	1257,64	1507,25
Japonya	287,69	478,43	770,47	690,45
Hollanda	131,74	232,95	573,29	672,02
G20	11662,70	14374,2
OECD – Total	...	4591,14	9050,51	10681,26
Avrupa Birliği	...	2451,16	5179,00	6163,16
G7	1792,16	2941,38	5069,66	5882,13
Euro Bölgesi	536,48	916,37	2041,14	2575,76

Kaynak: Data extracted on 20 Jul 2015 17:16 UTC (GMT) from OECD.Stat

1990-2014 dönemine ilişkin Tablo 1’de yer alan veriler incelendiğinde, gelişmiş ülkelerin ihracat miktarlarının, içerisinde yer aldıkları toplulukların ihracat miktarlarının ne kadar büyük bir kısmını oluşturdukları görülmektedir. Bu durumun en iyi örneği, Euro Bölgesi’nde yer alan Almanya ve Hollanda’nın verileridir. İncelenen yıllar itibari ile Almanya ve Hollanda’nın ihracat miktarları, Euro Bölgesi’nin ihracat miktarlarının yaklaşık % 80’ini oluşturmaktadır. İhracat miktarları bu denli yüksek olan Almanya ve Hollanda, ihracatta Euro Bölgesi’nin lokomotifi konumundadırlar. Bunun yanı sıra, Şekil 1’de yer alan ülkelerin ihracat miktarlarının artışına baktığımızda, Çin’in ne kadar önde olduğunu net bir şekilde görülmektedir. G20 ülkelerinden biri olan Çin, 2006 yılından bu yana birlik üyesi ülkeler içerisinde en yüksek ihracat hacmine sahip olan ülke konumundadır. Bir diğer birlik üyesi ülke olan ABD ise, Şekil 1’de görüldüğü üzere, Çin’den daha düşük bir ihracat potansiyeli sergilemektedir. Bunun yanı sıra, G7 ülkeleri içerisinde yer alan ABD, Almanya ve Japonya’ya ait verileri incelendiğinde, Almanya ve ABD’nin birlik üyesi ülkeler içerisinde en yüksek ihracat hacmine sahip ülkeler oldukları görülmektedir. Söz konusu iki ülkenin ihracat miktarları birbirine yakın değerler sergilemektedir.

Şekil 1: 1990, 2000, 2010 ve 2014 Yılları Seçilmiş Ülkelerde İhracatın Değişimi

Kaynak: Data extracted on 20 Jul 2015 17:16 UTC (GMT) from OECD.Stat

Şekil 1’de yer alan ve 2014 yılında en yüksek ihracat miktarlarına sahip olan beş ülkeye ilişkin veriler, şekil 1 yardımıyla kendi içerisinde değerlendirilebilmektedir. Buna göre, Çin 2000-2014 döneminde ihracatını en çok artıran ülke konumundadır. Özellikle 2000 yılından 2010 yılına geçişte büyük bir sıçrama gerçekleşmiş ve Çin’in 2010 yılı ihracat rakamı 2000 yılının altı katına ulaşmıştır. Çin’in 2000 yılı sonrası dış ticaret politikasının bu durum üzerinde etkili olduğu söylenebilmektedir.

Diğer taraftan, ABD’ye ilişkin veriler incelendiğinde, 2000-2014 döneminde ABD ihracatının düzenli bir artış sergilediği görülmektedir. Almanya’da ise, 1990-2000 döneminde ihracatta belirgin bir artış gerçekleşmemiş olsa da; 2000 yılından 2010 yılına geçişte büyük bir sıçrama gözlenmektedir. İhracat rakamında gerçekleşen ciddi artış sonrası, Almanya’nın 2010 yılı ihracat hacmi ABD’nin 2010 yılı ihracat hacmine çok yakın bir değere ulaşmıştır. Japonya ve Hollanda ise, bu beş ülke içerisinde ihracat rakamları birbirine yakın olan diğer iki ülke konumundadır.

1.4. Teşvik Kavramının Tanımı, Önemi Ve Amacı

Teşvikler, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi veya gayri maddi destek, yardım ve özendirmelerdir (DPT, 207:1). Teşvikler, doğrudan yabancı yatırımın ülkeye kazandırılması noktasında sık sık kullanılan (URL2) ve ülkelerin ekonomilerini yönetmede kullanmış oldukları bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Aynı zamanda teşvik, sübvansiyon olarak da ifade edilmektedir. Yani yatırımcılara genel anlamda kolaylık sağlayıcı bir dizi düzenlemeler teşvik kapsamına girmektedir. Diğer bir tanımda ise teşvik, bazı ekonomik faaliyetlerin gerek maddi gerekse de manevi imkanlar ile gelişmesi ve o alanlara yöneltici politikalar ile desteklenmesi olarak tanımlanmaktadır (Acinoroğlu , 2009:149). İhracat teşvikleri ise kısa zaman diliminde ihracatın ve bunun etkisi ile döviz gelirlerinin artırılmasını, uzun zaman diliminde ise ülke varlıklarının ihracat sanayilerine yönelmesini kolaylaştırmak amacı ile bir tür tedbirler dizisi, olarak tanımlanabilmektedir (Tomanbay, 1998:34). İhracat teşvik önlemleri, üretime konu olabilecek ham mamulün fabrikaya gelip üretim işlemlerinde yer alan maliyetlerini azaltmaya yönelik her işlemi kapsamaktadır. Üretim sonrasında da nihai haliyle satışına ve satışın devamı olan daha sonraki desteklere kadar düşünülebilecek bütün maliyet öğelerinin hepsini ya da bir kısmını düşerek daha sonra faaliyet sonucunda ortaya çıkacak olan ihracat faaliyetinden elde edilecek döviz gelirini artırarak ihracatı karlı kılan bütün önlemleri bünyesine katmaktadır (Kemer, 2003:32).

Teşvik kavramının bir diğer türü olan yatırım teşviki, bir yatırımın maliyetini veya potansiyel karını etkileyerek veya yatırımla ilgili riskleri değiştirerek yatırımın büyüklüğünü, bölgesini ve sektörünü etkilemek için hazırlanan hükümet önlemleri olarak ifade edilmektedir (Duran, 2003:11).

1.4.2. Teşvik Politikalarının Önemi

Ekonomik büyümede rol oynayan birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin başında da teşvik politikaları gelmektedir (Acinoroğlu , 2009:149).

Teşvikler aracılığıyla devletin gelişimine önem verdiği sektörleri destekleyici ve o sektörlerde gelişmenin sağlanmasıyla ülke ekonomisine de olumlu katkı hedeflenmektedir.

Uluslararası alanda ülkelerin kendi yatırımcılarını desteklemeleri ve yönlendirmeleri rekabet anlamında faydalı olabilmektedir. Ülkelerin sanayi ve teknoloji alanında gelişmişliklerini artırmaları diğer ülkeler ile dış ticarete rekabet güçlerini ve dış ticaretlerini geliştirmeleriyle ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Şenol, 2006: 5).

Aynı zamanda teşvikler ile ekonomiyi olumlu yönde etkileme çalışmaları o ülkenin uygulamakta olduğu iktisadi, parasal ve siyasal faaliyetleri ile yakından ilişkilidir. Başka bir ifade ile ekonomiye etkisi olması hedeflenen faaliyetler iktisadi, parasal ve toplumsal amaçların bir aracı konumundadır (Karabıçak, 2013:264). Söz konusu faaliyetler ile ortaya konulan politikaların ülke ekonomisinde farklı makro göstergeleri etkileme aracı olması da ekonomik göstergeler için önemli bir yere sahiptir. Örneğin dış ticaret dengesi ve cari açık gibi makro değerler açısından teşvikler önemli bir unsur olarak ifade edilebilmektedir.

Bununla birlikte teşvik politikalarının varlığı, mali krizlerle var olan negatif etkilerin giderilmesinin yanında bölgesel ve mahallî kalkınmanın devamlılığında da önemli bir rol oynamaktadır (Karabıçak, 2013:264). Bölgeler arasındaki farklılıkların giderilmesinde etkin bir araç olan teşvik politikaları, söz konusu olumlu etkiyle birlikte ulusal bir kalkınma sürecine doğru yol alınmasında da önemli bir rol oynayabilecektir. Teşvik politikalarının etkileri göz önüne alındığında, teşviklerin ülke ekonomisinin ihtiyacı olan canlılığı sunabilecek bir araç olmasının yanı sıra söz konusu teşviklerin etkin kullanılmasının da bu canlılık üzerinde etkisi olan önemli bir unsur olduğunu ifade etmek mümkündür.

1.4.3. Teşvik Politikalarının Amaçları

İhracata yönelik devlet destekleri, ihracat faaliyetinde bulunan firmaların ihracata konu olan ürünlerinin üretim veya pazarlama aşamalarında ve küresel piyasada karşılına çıkabilecek zorlukların çözümlenmesine destek olmakla birlikte bu firmaların rekabet güçlerini artırmayı amaçlamaktadır (Yakal,2012:24).Teşvik politikalarının uygulanması ile ekonomik anlamda aşağıda belirtilen hedeflerin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu hedefler (Yavuz, 2004:87);

- ✓ Bölgesel gelişmişlik farklılıkların azaltılması,
- ✓ Rekabet gücünün artırılması,

- ✓ Büyük ölçekli yatırımlara destek olunması,
- ✓ Sektörel kümelenmenin desteklenmesi,
- ✓ Üretim sisteminin geliştirilmesi,
- ✓ Toplumsal refahın artırılması,
- ✓ Ekonominin güç kazanması şeklinde ifade edilmektedir.

Başka bir ifade ile teşvikler, ekonomik büyümenin ülke geneline yayılması ve ortaya çıkabilecek bölgeler arası farklılıkların giderilmesine katkı sağlamakla birlikte sosyal devlet anlayışının ana unsurlarından birisi olarak ifade edilmektedir (Şenol, 2005:5). Bir ekonomide oluşturulan teşvik politikaları etkinlik ve işgücünün artırılmasını hedefleyen politika araçlarıdır (Yavuz, 2004:89). Bununla birlikte teşvik politikaları yukarıda saymış olduğumuz diğer hususları da kendisine bütün olarak amaç edinmektedir.

1.5. İhracata Yönelik Teşvik Politikalarının Önemi ve Etkileri

Kalkınma sürecinde olan her ülkenin temel hedefini ihracatın artırılması oluşturmaktadır. Söz konusu bu hedefle birlikte ihracata yönelik faaliyetlerin desteklenmesi de ülke ekonomisi açısından önemli bir politika aracı olarak değerlendirilmektedir (Ersungur ve diğ., 2009:82). İhracatı teşvik politikaları, ihracatı artırarak ülke ekonomisine katkı sağlayan önemli politika araçlarından birisidir. Bununla birlikte ihracata yönelik teşvik politikaları tüketici tercihlerine ilişkin uluslararası alandaki bilgilerin toplanmasında önemli bir dışsallık sağlamaktadır.

Teşvik politikalarının ekonominin birçok göstergesi üzerinde etkili olması söz konusu göstergelerin hesaplanmasında ihracat rakamlarının kullanılmasıyla ilgilidir. İhracata yönelik olarak ortaya konulacak teşvik politikaları da ihracat rakamları üzerinde olumlu etkiye neden olacaktır. Söz konusu ihracat rakamlarındaki olumlu değişim cari açık, ihracatın ithalatı karşılama oranı ve istihdam rakamları gibi birçok makroekonomik gösterge üzerinde etkili olmaktadır. Gelişmekte olan bir ülke için dış ticaret açığının temel nedeni ithalata dayalı bir ekonominin varlığı ise bu açığı azaltmanın yollarından bir tanesi ihracata yönelik teşviklerin sunulması olabilir. Sunulan teşvik politikaları yalnızca cari açığı kapatmakla kalmayıp, aynı zamanda işsizliğin azaltılması, ihracata yönelik çalışan

firmalara özgüven kazandırması ve rekabet gücünün artırılması gibi olumlu sonuçlar sağlamaktadır.

1.6. İhracatı Teşvik Politikalarının Amaçları

Gelişme politikası ile hareket eden ülkelerin genel ekonomik amaçları, gelişme sürecini tamamlamış ülkeler seviyesine hızlı bir şekilde ulaşmaktır. Bu hedefe ulaşmak isteyen ülkeler sınai kalkınma ile ihtiyaç duyulan teknolojileri ve üretim araçlarını dünya piyasalarından sağlamak için ihracata yönelik teşvik politikalarından faydalanmayı amaçlamaktadırlar (Eğilmez ve diğ., 2004:73).

İhracata yönelik teşvik politikalarının uygulanması, ülkelerin makro dinamikleri ve dış ticaretten beklentilerine göre değişiklik göstermektedir. Bu beklentileri (Melemen, 1995:8) :

- i.** İhracatı artırmak,
- ii.** Ödemeler dengesini iyileştirmek,
- iii.** İstihdamı artırmak,
- iv.** İhraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak,
- v.** Kapasite kullanım oranlarını artırmak,
- vi.** İhracat pazarlarını geliştirmek/genişletmek,
- vii.** Döviz harcamalarını en aza indirmek,
- viii.** Teknolojik düzeyi artırmak şeklinde ifade edilmiştir.

Söz konusu beklentilerin oluşmasında ülkelerin içinde buldukları siyasi ortam, sosyal yapı ve ekonomik gelişmişlik seviyesi gibi unsurlar etkili olmaktadır. Teşvik politikaları ülke ekonomisinde gelişmişliğe imkân sağlarken söz konusu politikalar Klasik iktisadi düşünce açısından devlet müdahalesi niteliği taşımaktadır. Kamu kesiminin piyasaya

müdahalesine karşı çıkan Klasik iktisadi görüşe göre teşvik politikaları, kamu kesiminin ekonomiye bir müdahalesi olarak yorumlanabilir.

1.7. Türkiye’de İhracatın Gelişimi Ve İhracata Yönelik Teşvik Politikalarının Değerlendirilmesi

Serbestleşme ile birlikte, uluslararası rekabetin en önemli unsurlarından biri olan ihracat, ihracatçılara sağlanan teşvikler ile desteklenmeye çalışılmıştır. İhracatın gelişimi için, ülkeler gerek vergisel gerekse de diğer teşvik unsurları ile ihracatçıyı desteklemişlerdir. Söz konusu teşvik politikaları, ülkelerin ekonomi politikaları içerisinde yer almıştır. Bu kapsamda, çalışmanın ikinci bölümünde, ihracata yönelik vergisel ve diğer teşvik politikaları üzerinde durulmaktadır.

1.7.1. Türkiye’de Dönemler İtibariyle Teşvik Politikaları

Türkiye’de planlı ekonomi dönemine geçilen 1960’lı yılların başından günümüze kadar uygulanan ihracata yönelik teşvik politikaları, hükümetlerin bakış açılarına ve yaklaşımlarına ışık tutan beş yıllık kalkınma planları çerçevesinde bu alt bölümde ele alınmaktadır.

1.7.2. 1980 Öncesi İhracat Teşvik Politikaları

1980 öncesi dönemde, ekonomik büyümenin desteklenebilmesi için durgunluğun hâkim olduğu ihracat sektörünün canlandırılması ve ihracat gelirlerinin arttırılması kaçınılmaz hale gelmişti. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’na (1963-1967) göre, söz konusu artışı elde edebilmek için, ulusal mamullerin satışını olabildiğince arttırmak, bu mamullerin işlenmesi yoluyla ihracat olanakları yaratmak ve uluslararası alanda talebi daha fazla olan mamullerin ihracatına önem vererek ihracatta yapısal değişikliğe gitmek hedeflenmekteydi (DPT, 1963:509). Bu noktada ihracatı zorlaştıran faktörler de önemli hale gelmektedir. Bu faktörler arasında en önemlileri (DPT, 1968-1972:28):

- ✓ Nüfus artışının hızlı seyretmesi,
- ✓ Ulusal piyasada talebin artması sonucu ihracatın üretim içerisindeki payının azalması,

- ✓ İhraç mamullerinin talep esnekliğinin düşük olması,
- ✓ Var olan tekellerin, ulusal ve uluslararası alanda gerçekleştirdikleri faaliyetlerle miktarlar ve fiyatlar üzerinde etkili pozisyonda olmaları,
- ✓ Uluslararası hammaddeye konu olan mamullerin fiyatlarındaki düşüslere rağmen, söz konusu hammaddeyi ihraç eden Türkiye’de ulusal fiyatların artmakta olması ve bu durumun ihracat sektöründeki rekabetimizi zayıflatması şeklinde sıralanabilmektedir.

1980 öncesi dönemde, ihracatla ilgili gayet esnek bir politika izlenmekteydi. Kanun ve kararnamelerle ihracına yasak konulanlarla, lisans veya tescile konu olanlar dışındaki her türlü malın ihracatına serbestlik getirilmesi hedeflenmekteydi. İhracatın özendirilmesi amacıyla ihracat prosedürlerinin, lisans ve tescil benzeri uygulamaların esnetilmesi ve yürürlükten kaldırılması uygun bulunmakla birlikte; ihracatta fiyat dalgalanmalarını önlemek, ihracat sektöründeki aktörleri bilgilendirmek, ulusal ve uluslararası fiyatlardaki ilişkiyi ortaya koyabilmek için bazı mamullerde tescil mecburiyeti getirilmekteydi. Bunlara ek olarak, ihracat faaliyetinin artırılması amacıyla, diğer ülkelerin ithalat politikaları incelenmekte ve ihracat olanağı bulunan yeni pazarlara ulaşıldığında, ihracat politikası konusunda Türkiye’nin olabildiğince serbest hale gelmesine çaba gösterilmekteydi (DPT, 1968-1972:445).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972) döneminde, benzin, nafta ve fuel – oil gibi petrol mamulleri ihracatı gerçekleştirilmiştir. Fakat söz konusu ihracat işlemi sadece ulusal piyasada oluşan talep fazlalığının satılmasından ibarettir. Adı geçen mamullerin ulusal talebi arttıkça, bu mamullerin ihracatı da giderek azalmıştır (DPT, 1968-1972:445). Bu noktada, yatırımların ihracata yönelik olmaları, uluslararası alanda rekabet edebilmeleri ve daha düşük maliyetli alanlara yönelmeleri amacıyla, yürürlükte olan vergi teşviklerinin de elden geçirilmesi hedeflenmiştir (DPT, 1968-1972:109). İhracatla ilgili hedeflenen bazı önlemler şöyle sıralanabilmektedir (DPT, 1968-1972:118):

- ✓ Ulusal mallarımızın uluslararası alanlara sunumu ve sürümlerinin çoğaltılması hakkında sanayici ve ihracatçılarımıza kaçınılmaz olan sübvansiyonun sağlanması.

- ✓ Uluslararası temasları çoğaltmaya yönelik ihtiyaç duyulan çalışmaların yapılması.
- ✓ İhracatçı birliklerinin kuruluşunun teşvik edilmesi ve birliklerin federasyonlar ve konfederasyon şeklinde dikey bir teşkilat yapısına bürünmelerinin desteklenmesi.
- ✓ Sınai ürünlerinin ihracatında mevcut vergi iadesi usulünün kolaylaştırılarak daha çok kullanılabilir hale getirilmesi.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1973-1977) tahmin edilen ihracat hedefi, daha önceki yıllarda gerçekleşen ihracat faaliyetinin ivmesinin artırılması ihtiyacını doğurmaktaydı. Geleneksel mamullerin ihracatını artırma imkânları dar olduğu için, toplam ihracatın artırılmasının, ihracat mamullerinin ve özellikle sınai mamullerinin toplam içerisindeki payının artırılmasına bağlı olduğu ifade edilmekteydi. Fakat söz konusu dönem koşullarında, Türkiye'de doğrudan ihracata yönelik bir endüstri oluşturmak yalnızca maden, orman benzeri tabii kaynaklar ve ziraatçılık faaliyetleri ile bağlantılı endüstriler için söz konusu olabilmekteydi (DPT, 1973-1977:184).

Üçüncü Planın ihracat öngörülerini oluşturulurken, ihracatta kayda değer yeri bulunan mamuller ile ihracat kapasitesi olan mamullerin tek tek incelemesi gerçekleştirilmiştir. İncelemeler neticesinde oluşturulan söz konusu öngörülerde şu faktörlere ilişkin tespitler (DPT, 1973-1977:184):

- ✓ Eski dönemdeki ilerleme trendi,
- ✓ İhracat mamullerine olan uluslararası talep,
- ✓ Üçüncü Plan döneminde imalat aşamasına geçecek olan işletmelerin ihracatı mümkün mamul fazlaları,
- ✓ Türkiye'deki endüstrilerden bazılarının ana mamullerini meydana getiren pamuk benzeri mamullerin, üretim, ihracat ve ulusal endüstrideki faydalanılma düzeyine ilişkin tespitler yapılmaktaydı.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) çerçevesinde, Türkiye'nin yabancı ülkeler ile olan ekonomik bağlarında istikrarlı, kendinden emin, ulus için faydalı ve aynı zamanda dış piyasalara olan bağıllığını azaltmaya yönelik bir politika izlemesi gerektiği vurgulanmaktaydı. İthal mamullere ve yabancı finansmana bağıllığı fazla olan Türkiye ekonomisi için, yatırım ve üretime yön vermenin belli başlı araçlarından birisi ise döviz tahsisleriydi. Bu nedenle, endüstrileşme ve dış ticaret stratejilerinin tutarlı ve uyumlu bir şekilde sürdürülmesi gerekmektedir. Türkiye'nin ödemeler dengesi problemi ve endüstrileşme ihtiyacı, dış ekonomik bağlantılardan en kısa zamanda ve en kapsamlı şekilde faydalanılmasını kaçınılmaz kılmaktaydı. Türkiye'nin 1978 yılında ikili bağlantılara büyük hız vermiş olması da bu nedene dayanmaktaydı (DPT, 1979-1983:267). Bunun yanı sıra, söz konusu hedeflere ulaşabilmek için Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde vurgulanan noktalar şöyle sıralanabilmektedir (DPT, 1979-1983:267):

- ✓ Türkiye'nin Dördüncü Plan dahilinde üreteceği mamuller ve yapacağı yatırımların teknolojileri bakımından araştırma yapılması ve Türkiye'nin diğer ülkeler ile endüstriyel imkânların sorgulanması,
- ✓ Ülkenin faydasını maksimum seviyeye taşımak amacıyla, farklı ülkelerin Türkiye ile belirlenecek alanlarda rekabet gücüne sahip olması,
- ✓ Uluslararası piyasada kolaylıkla müşteri bulan mamuller dışındaki zirai ve özellikle endüstriyele mamullerin ihracatı amacıyla, uzun vadeli ticari protokol oluşturulması. Söz konusu protokoller vasıtasıyla, ekonomideki ana girdilerin uzun vadeli olarak, karşılığında döviz verilmeden elde edilebilmesinin sağlanması,
- ✓ Zirai alanda faaliyet gösteren üretici birliklerinin, kurulması hedeflenen Tarım Ürünleri Destekleme Kurumu vasıtasıyla ihracata yönlendirilmesi ve kamu kuruluşlarına yönelik yıllık ihracat hedeflerinin belirlenmesi,
- ✓ İhracata konu olan ürünlerin reklamını yapabilecek kuruluşların, döviz girdilerini artırma şartıyla desteklenmesidir.

Dördüncü Plan sürecinde, daha öncekilere kıyasla yüksek tutulan ihracat hedeflerini tutturabilmek amacıyla özel bir çaba gerekmektedir. İhracat imkânları kısıtlı olan zirai

mamullerle birlikte endüstri mamullerinin de ihracatına ve bunun benzeri mamullerin seçeneklerinin artırılmasına büyük önem verilmekte ve gerekli tedbirlerin alınması amaçlanmaktaydı. Diğer taraftan, ihracatla ilgili prosedürlerin kolaylaştırılarak uygulanabilirliğinin sağlanması da amaçlanmaktaydı. Bu amaçla vurgulanan noktalar (DPT, 1979-1983:268):

- ✓ Yıllık planlar ve dış ticaret politikaları ile ihracatı yasaklanacak mamuller dışındaki tüm mamullerin ihracatının serbest hale getirilmesi,
- ✓ İhracatçı sıfatını elde edebilmek için ihracatçı birliklerine üyelik zorunluluğunun kaldırılması,
- ✓ Miktar, fiyat ve kalite kontrolünden başka hiç bir kontrolün söz konusu olmaması, yapılacak kontrolde ithalatçının sipariş belgesinin dikkate alınması ve fiyat kontrolünde, ulusal fiyatlar ile uluslararası ithalat fiyatlarının dikkate alınması,
- ✓ İhracata yönelik yeni politikaların oluşturulması ve uygulanması için gerekli yasal zemini hazırlayıcı tedbirlerin alınması, gümrüklerde ihracata konu olan mamullerin kalite yönüyle kontrolü için kalifiye elemanlardan oluşan uzman ekiplerin kurulması,
- ✓ İhracatta bürokratik işlemleri azaltmak amacıyla, Merkez Bankası ve gümrük denetimi dışındaki tüm başvuruların kaldırılması ve liman, antrepo ve ulaşım sistemlerinin etkin eşgüdümünün sağlanması,
- ✓ Hali hazırda var olan ihraç mamullerinin, özellikle endüstri mamullerinin, uluslararası alanda tutunmasını sağlamak amacıyla tüm yollara, özellikle fuar ve sergi imkânlarına, başvurulması ve bazı mamuller için kararlı bir duruş amacıyla depolama imkânları üzerinde çalışılması,
- ✓ İhracat ile ilgili prosedürlerin hızlı ve kolay bir şekilde ve tek noktadan yürütülmesi,

- ✓ Plan dâhilinde ihracatla ilgilenen endüstrilere kendi gereksinimleri için uygulanacak olan döviz tahsisleri ile ulaşılan ihracat seviyesi arasında bağ kurulması imkânın sunulması şeklinde sıralanabilmektedir.

Son olarak, yine Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde, ihracat mamullerine ilişkin fiyat düzeyinin uluslararası alanda rekabet edebileceği bir seviyede seyretmesine özen gösterilmesi; rekabet imkânının yetersiz olduğu sektörlerde ya da zamanlarda devlet desteği verilmesi ve yüreklendirmek amacıyla gerekli tedbirlerin alınması amaçlanmaktaydı. Söz konusu sübvansiyonların, ihracatta vergi iadesi, düşük maliyetli girdi, vadesi uzun ve faizi düşük kredi, süresiz ithalat kolaylıkları gibi şekillerde oluşturulması hedeflenmekteydi (DPT, 1979-1983:269). Bu noktada, devletin ihracata ciddi manada önem vermeye başladığı söylenebilmektedir. Özellikle, değişen dünya düzenine ayak uydurma çabasının bunu daha da zorunlu hale getirdiğini söylenmesi mümkündür.

1.7.3. 1980 sonrası İhracat Teşvik Politikaları

İthal ikameci büyüme politikasının yerini dışa dönük politikaların alması ile birlikte 1980 sonrası ortaya konan ihracata dayalı büyüme modeli neticesinde, 1980'li yılların ilk yarısından itibaren dış ticaret hacminde kayda değer artışlar gerçekleşmiştir (Koçak, 2013:193). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989) çerçevesinde, ihracat rakamlarında artış sağlamak için neler yapılabileceği şu maddeler ile detaylandırılabilir (DPT, 1985-1989:269):

- ✓ Türkiye'nin ihracat mamullerinin, konumu itibariyle uzak olan piyasalara sunulmasına çaba gösterilmesi; potansiyel piyasaların incelenmesi ve gerekli imkânların sağlanması,
- ✓ İhracat kapasitesi olan mamullere yönelik uygulanacak teşvik tedbirleri ile rekabet gücü elde etmelerinin sağlanması,
- ✓ Dış ticarete maruz kalınabilecek kısıtlamalara karşı ihracatçının korunması amacıyla gerekli çalışmaların yapılması ve ihracat sektörüne katkıda bulunulması,

- ✓ Döviz kuru politikasının, uluslararası rekabet gücü sağlayacak ve gerçekçi bir teşvik yapısının kurulmasına imkan verecek şekilde sürdürülmesi ve plan dönemi dahilinde aşamalı bir şekilde serbest döviz kuru uygulamasına geçmenin zemininin hazırlanması sıralanmıştır.

Diğer taraftan, ihracatı özendirmek amacıyla ihracat kapasitesinin yükseltilmesi, bu yükselişte devamlılık sağlanması, mamul çeşitlendirmesi ve ihracat içerisinde endüstri mamullerinin baskınlığının artırılması hedeflenmiştir.

Teşvik ile yol gösterici politika araçlarının, ilgili yatırımın konusuna, kapasitesine, teknolojisine, iş gücüne ve ödemeler dengesine faydasına göre değerlendirilmesi ve bunun yanı sıra, bölgesel olarak çeşitlendirilmiş ve seçici bir şekilde dağıtılması amaçlanmıştır. Bu açıdan, yatırımların ülke genelinde yerleşimine yön vermek için, bölgeler bazında oluşabilecek teşvik politikası benzerliklerini azaltmak amacıyla çeşitlendirme üzerinde çalışılması hedeflenmiştir. Bununla birlikte, ülke dışında faaliyette bulunan yurttışları ülke kalkınmasında önceliğe sahip bölgelere ve planlı sanayileşmenin olduğu alanlara yapacakları ihracatı amaçlayan yatırımlar için ek teşvik imkânlarının sunulması amaçlanmıştır. Ülkede var olan teşvik politikasını içeren mevzuatın tek bir kanunda birleştirilmesi, her biri birbiri ile uyumlu olan ve esnek olan, ulusal ve uluslararası piyasalara entegre olabilecek yapıya sahip bir yatırım ve ihracatı özendirmeye yönelik teşvik politikasının geliştirilmesi hedeflenmiştir (DPT, 1985-1989:32).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın 119. Maddesi'nde, "haberleşme araçlarının ihracatçılara öncelikli olarak sağlanması konusunda yapılacak düzenlemelere paralel olarak, bu konuda alt yapı finansmanın teşvik edilmesi" (DPT, 1985-1989:33) ifadesine yer verilerek ve alt yapı konusu vurgulanarak, teşvik politikasının sürekliliğinin sağlanması yönünde de bir adım atılmıştır.

1.7.4. 1990-2000 Dönemi İhracat Teşvik Politikaları

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın devamında, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994) ihracata yönelik politikaların çeşitlendirildiği görülmektedir. Söz konusu planın, tespit ve öneri mahiyetinde ortaya koymuş olduğu hedefler (DPT, 1990-1994:27):

- ✓ İhracata yönelik katma değeri fazla olan mamullerin satışının teşvik edilmesi. Endüstriyel mamullerin ihracında devamlılığın yakalanmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmesi,
- ✓ İhracatçıların yeni piyasalara açılmalarını sağlamak amacıyla, onlara var olan fırsatlar ve ihtiyaç duyacakları bilgiyi sunacak düzenlemeler yapılması,
- ✓ İhracatçıların hammadde teminlerini uluslararası alanda daha iyi rekabet edebilecekleri fiyatlardan elde etmeleri için gerekli desteğin sağlanması,
- ✓ İhracatta dolaylı teşviklerin doğrudan teşviklere nazaran tercih edilebilirliğinin hedeflenmesi ve bu bağlamda, ihracat kredisi, sigortası ve kredi sigortası uygulamalarının gerçekleştirilmesi,
- ✓ İhracata yönelik kredi olanaklarının artırılması ve sevkiyat öncesi ve projelere dayalı kredilere ağırlık verilmesi,
- ✓ İhracatçının ihtiyaç duyabileceği tüm desteğin verilmesi,
- ✓ İhracatçıların rekabet güçlerini kaybetmemeleri için, dış piyasalarda maruz kalabilecekleri her tür zorluğa karşı destek sağlanması,
- ✓ Ülkenin döviz kuru politikasının, uluslararası piyasalar da göz önüne alınarak, ihracatçıların uluslararası alanda rekabetini olumsuz etkilemeyecek şekilde sürdürülmesi,
- ✓ İhracata konu olan mamullerin standardının, paketlenmesinin ve kalitesinin artırılması önerisi şeklinde sıralanmıştır.

İhracata yönelik destek politikalarındaki temel amaç, özellikle ihracata konu olan mamullerin çeşitliliğinin artırılması ile toplam ihracatın ve endüstri mamullerinin toplam ihracat içindeki payının artırılmasıdır (DPT, 1990-1994:31). Endüstri mamullerinin payının artırılması hedefi ile katma değeri yüksek olan ürün ihracı üzerinde durulduğu anlaşılabilmektedir. 1980 sonrası süreçte Türkiye’de, rekabete uygun ekonomik prensiplerin ve temel ekonomik kuralların oturtulması, dış ticaretin yaygınlaştırılması, fiyatların belirlenmesi konusunda bir otoritenin yerine büyük oranda serbest piyasanın

etkili olmasıyla ulusal piyasada yeni bir yapılandırmaya gidilmesi amacıyla kayda değer faaliyetler ortaya konulmuştur. 1989 yılında uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi, tüm bu gelişmeleri destekleyen bir uygulama olmuştur (DPT, 1996-2000:4). Söz konusu uygulamalar neticesinde, 1980 sonrasında Gayri Safi Milli Hasıla'da, endüstrinin kapasite tasarrufunda, ihracat hacminde, endüstrinin ihracattaki payında ve dış ticaret hacminde kayda değer bir artış elde edilmiştir (DPT, 1996-2000:5). Diğer taraftan, artan kamu açıkları neticesinde artan ulusal faiz oranları sıcak para akışının hızlandırmış ve Türk Lirası'nın reel anlamda olağan dışı değer kazanmasına sebep olmuştur. Türk Lirası'ndaki reel değer kazancına işgücü ücretlerindeki reel artışların ve doğrudan ve dolaylı ihracat teşviklerindeki azalışın da eklenmesi neticesinde, Türkiye ekonomisinin rekabet gücü hızlı bir şekilde zayıflamıştır.

Artan kamu açıkları nedeniyle yaşanan ulusal ekonomik dengesizlikler uluslararası ticaret dengesini de bozmuş; ithalat hızla artmış, ihracat daralmış ve dış ticaret açıkları kayda değer bir büyüklüğe ulaşmıştır. İhracattaki daralmada, yaşanan Körfez Krizi ve OECD ülkelerindeki ekonomik yavaşlamanın ve iç talepteki artışın da etkisi olmuştur. 1989'da yüzde 73,6 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, 1993 yılında yüzde 52,1'e gerilemiş; dış ticaret açığı ise 4,2 milyar dolardan 14,2 milyar dolara yükselmiştir. Hızla bozulan ulusal ve uluslararası dengeler, 1994 yılının ilk dönemlerinde para, sermaye ve döviz pazarlarında önemli bir krize neden olmuştur.

Bu kriz, teşviklerin dış ticaret ve ekonomik denge açısından tek başına yeterli olamayacağını ve kamu açığının da son derece önemli bir faktör olduğunu gözler önüne sermiştir. Söz konusu krizin ardından, dış dengenin yeni baştan oluşturulmasına yönelik kayda değer ilerlemeler ortaya konulmuştur. Türk Lirası'nın gerçek anlamda değer kaybetmesiyle birlikte, ihracatın kısa dönemli finansman desteğinin sağlanmasına yönelik adımların ve dünya piyasalarındaki toparlanmanın etkisiyle, ihracatta hızlı bir artış dönemine girilmiştir (DPT, 1996-2000:8).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) çerçevesinde, yenilikçi ve doğa dostu teknolojilerin evrenselleşmesi, etkinliğin sağlanması, başarılı imalat ve standardizasyonun edinilmesi, uluslararası piyasalarda kendini kanıtlamış markaların ve doğa dostu imalat ile ihracat potansiyelinin himaye edilip daha da ilerletilmesi, ihracatta devamlılık ve çok yönlülük oluşturulmasına ve yeni piyasalarda etkinliğin artırılmasına önem verilmesi

hedeflenmiştir. Rekabet gücünü ve ihracat haddini geliştirmek amacıyla yurtdışında düzenlenecek sınaî girdi yatırımlarının desteklenmesi amaçlanmıştır. İhracatı hedeflenen endüstri mamullerini uluslararası alanda tanıtılması ve piyasalarının genişletilmesi hakkında özel kesimin teşkilatlanmasının teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde, küçük ve orta ölçekli firmaların dış piyasanın rağbet ettiği mamullerin üretimine sevk edilmesi ve uluslararası ölçü ve nitelikte mamul elde edebilmek amacıyla, aynı sektörde faaliyette bulunan firmaların çok ortaklı ihracat işletmesi kurmalarının özendirilmesi noktaları üzerinde durulması planlanmıştır (DPT, 1996-2000:68). Böylece, ihracat yapmayı amaçlayan birçok üreticinin uluslararası alanda kendi ürün ve pazarı ile ilgili bilgi birikimini sağlaması amaçlanmıştır.

Diğer taraftan, hava ulaşımına yönelik alt yapı eksikliği bulunmakla beraber, turizm ve ihracat potansiyeli fazla olan bölgelere havaalanı kurulmasına ihtimam gösterilmesi üzerinde durulmuştur (DPT, 1996-2000:148). Özellikle de turizm için hava ulaşımı büyük önem taşımaktadır. Kurulması planlanan havaalanının, hava kargoculuğunun gelişimini de desteklemesi amaçlanmıştır. Böylece, ihracata elverişli alanlardaki mamullerin pazara ulaşımı daha da kolay olacaktır.

Kalkınmada önceliğe sahip olan bölgelerde ihracat olanaklarının artırılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, komşu piyasaların tercih edilmesinin özendirilmesi, hudut alışverişinin ve bağımsız (serbest) bölge alanlarının iyileştirilmesi üzerinde durulması planlanmıştır (DPT, 1996-2000:178). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, imalatı, rantabiliteyi, ülke ekonomisinin uluslararası alanda boy gösterebilme yeteneğini ve ihracatı çoğaltıcı, kamu açıklarını ve enflasyon ivmesini hafifleterek devamlılık sağlayabilir ekonomik ve toplumsal kalkınmaya yönelik yatırım fraksiyonlarının yürütülmesi amaçlanmıştır. Söz konusu plan çerçevesinde ödemeler dengesine değinilirken, bazı konularda da iyileştirme hedefleri ortaya konulmuştur. Bu konular (DPT, 1996-2000:197):

- ✓ İhracat artışına devamlılık sağlayabilmek amacıyla ihracata yönelik seçkin ve doğa dostu mamul imal edebilecek olanakların sağlanması,
- ✓ Endüstrinin rekabet yeteneğinin randımanlı ve ileri teknolojik imkânlardan yararlanması yolu ile artırılması,

- ✓ İhracatta uluslararası beklentinin durumuna elverişli mamul yetkinleştirilmesi ve yelpazenin çoğalması,
- ✓ Rekabet yeteneğini korumak için realist bir döviz kuru politikasının yürütülmesi ve uluslararası mamul bedelleri ile entegrasyonun sağlanması,
- ✓ EXIMBANK kredi ve güven enstrümanlarına olabildiğince imkan sunarak ihracata para desteğinin sağlanması,
- ✓ İhracatı çoğaltabilmek amacıyla bağımsız (serbest) bölge olanaklarından faydalanılması,
- ✓ Var olan bağımsız (serbest) bölgelerin altyapılarının iyileştirilmesi ve firmaların kendi alanlarında uzmanlaşması şeklinde sıralanabilmektedir.

Bununla birlikte, Yedinci Plan sürecinde mal ve hizmetin ihracında yılda ortalama yüzde 15,9-17,5 oranında bir artış elde edilerek, 2000 yılında geçerli fiyatlar dahilinde 69,0-73,9 milyar dolarlık ihracat rakamına ulaşılması hedeflenmiştir (DPT, 1996-2000:210).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde, ihracat teşvikleri konusunda “Resmi destekli ihracat kredilerine ilişkin 93/112/EEC sayılı Konsey Kararına uygun mevzuatın hazırlanması” ile ilgili düzenleme 87/11914 sayılı Bakanlar Kurulu Kararında planlanmıştır. Bu bağlamda, Dahilde ve Hariçte İşleme Rejimi Çerçevesinde Sağlanan Gümrük Muafiyeti vb. teşvikler konusunda “üçüncü ülkelere yönelik ihracat ile ilgili Dahilde ve Hariçte İşleme Rejimi kapsamındaki gümrük muafiyeti ve benzeri teşvik uygulamalarının topluluk mevzuatına özü itibarıyla benzer hale getirilmesi” hakkında aşağıda sıralanan mevzuat kalemlerinin düzenlenmesi önerilmiştir (DPT, 1996-2000:238):

- ✓ Gümrük Kanunu ve Rejimi
- ✓ 474 sayılı Kanunun değişik 2`nci maddesi
- ✓ Gemi ve gemi inşa tesisleri ile ilgili 14.01.1982 tarih ve 2581 sayılı Kanun ve 15.06.1989 tarih ve 89/14239 sayılı Kararname
- ✓ İthalat Rejimi Hk. 94/6341 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

- ✓ İhracata Yönelik Devlet Yardımları Hk. 94/6401 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
- ✓ Yatırımlara Yönelik Devlet Yardımları Hk. 94/6411 sayılı 95/6569 sayılı Kararlar.

Yedinci Plan dahilinde yapılacak olan düzenlemeler ile Türk ihracat mevzuatının Avrupa Topluluğu mevzuatı ile uyumlaştırılması ve böylece, ticaret politikaları arasında paralellik sağlanması amaçlanmıştır.

1.7.5. 2000 Sonrası İhracat Teşvik Politikaları

1994 yılında rekabet gücünde ortaya konulan gelişme ve uluslararası ticari hareketliliğin de katkısıyla, 1996-1997 yıllarında ihracatta yıllık yaklaşık yüzde 10,2 civarında artış gerçekleşmiştir. 1998 ve 1999 döneminde ise ihracat rakamları büyük oranda Asya ve Rusya krizlerinin neden olduğu olumsuz ortamdan etkilenmiştir. 1996-1998 döneminde yüzde 8 olan Türkiye'nin ihracat sektörü genişleme ölçeği, 1999'da yüzde 1,6'ya gerilemiştir. Bununla birlikte, Türkiye'nin Dünya piyasasındaki rekabet gücünde, 1997 yılını takiben nispi bir zayıflama baş göstermiştir. Türk Lirası'nın değer kaybetmesi ve enflasyonun da etkisiyle birlikte Uzakdoğu ülkelerinin para birimlerinin 1997 yılında önemli oranda değer kaybına uğramaları sonucunda, bu ülkeler Dünya piyasasında Türkiye'ye rakip olarak güçlenmişlerdir. Buna ek olarak, imalatın durgunlaştığı bir süreçte, dolar cinsinden ücret artışlarının 1998 ve 1999 döneminde de devam etmesi, Türkiye'nin rekabet gücünü daha da zayıflatan bir etki ortaya koymuştur. Sonuçta, Türkiye ihracatının artış hızı 1998'de yüzde 2,7'ye gerilemiş, 1999'da ise ihracatta yüzde 1,4 oranında azalma gerçekleşmiştir. Böylece, 1996-1999 döneminde ihracattaki yıllık ortalama artış hızı yüzde 5,3 seviyelerinde seyretmiştir (DPT, 2001-2005:5). Ülkelerin ihracat paylarına bakıldığında, Avrupa Birliği ülkelerinin toplam ihracatımızdaki payını 1996-1999 döneminde de koruduğu görülmektedir. 1991 yılını takip eden yıllarda kayda değer oranda artan Bağımsız Devletler Topluluğunun ihracat payı, Rusya'da baş gösteren bunalımın da etkisi ile 1998-1999 döneminde hatırı sayılır derecede azalmıştır. Diğer taraftan, 1998-1999 döneminde Afrika ülkelerinin toplam ihracatımızdaki payında artış gerçekleşmiştir (DPT, 2001-2005:6).

Yedinci Plan döneminde, endüstri imalâtının yıllık yaklaşık yüzde 3,8 civarında yükselmesi hedeflenmiştir. 1995’de endüstrideki ihracat ve ithalat tutarı sırasıyla 20,3 ve 30,2 milyar dolar civarından, 1999’da sırasıyla 25,2 ve 35,4 milyar dolar seviyelerine yükselmiştir (DPT, 2001-2005:12) . Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) çerçevesinde ise, ihracata yönelik, teknik bilgi ağırlıklı, katma değeri fazla, dış piyasaların kıstaslarına uygun ve yerli olanakları kullanabilen bir üretim ağı kurulması amaçlanmıştır (DPT, 2001-2005:21).

İhracatta kayda değer bir adım atmak için, tüketim maddesine ve fazla hammaddeye dayalı ve emek yoğun üretimde bulunan endüstriyel düzenden, bilgi ve teknik bilgiye dayalı endüstriye yönelme imkânı sunacak ve ihracattaki payını arttırmaya yönelik çalışmalara önem verecek düzene geçiş amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra, Sekizinci Plan dahilinde yapılacak olan bazı özendirme uygulamaları şöyle sıralanabilmektedir (DPT, 2001-2005:33):

- ✓ Eximbank kredilerinin artan oranda ihracat güvencesi, proje kredileri ve yurtdışı projelerin para desteğinde tahsisinin sağlanması.
- ✓ İhracat kabul edilen iç piyasaya satışlar ve teslim işlemlerinin de Eximbank kredilerinden faydalanabilmeleri için gerekli etütlerin yapılması.
- ✓ İhracatın ve ülke dışına dolaysız yapılacak olan yatırım faaliyetlerinin desteklenmesi bakımından, siyasi ve oluşabilecek herhangi bir tehlikenin (riskin) güvence ve sigorta programlarının kapsamı içerisine alınması.
- ✓ KOBİ’lerin dış pazarda ağır rekabet şartlarına adapte olmaları, dış piyasaya yönelik pazarlama, tanıtma ve ticari birikime bağlı olan zayıf noktaları onarılması için Sektörel Dış Ticaret Şirketleri çalışmasının özendirilmesi; KOBİ’lerin teşkilatları bünyesinde pazarlama ve ihracat ünitelerinin kurulmasına yönelik ihtiyaç duyulacak danışmanlık ve destek hizmetlerinin sunulması.
- ✓ Ülke, üretim alanı ve ürün yapısına göre gündelik verilerin tutulması, bu veriler ışığında piyasaların incelenmesi ve dış piyasaların ticaretinin ve rekabetinin

kriterleri hakkında, ilgili kuruluşların bünyesinde ihracatçıların kolaylıkla erişebilecekleri verilerin temin edilmesi,

- ✓ İhracatta sağlanan destek ve yardımların içeriği ve uygulamasında ortaya çıkan değişikliklerin minimuma indirilmesiyle birlikte, üretimde bulunan ihracatçılar için planlama ve ödemelerle ilgili ortaya çıkan problemlerin çözümlenmesidir.

Sekizinci Plan'da, ihracatta ürün ve piyasa olanaklarının artırılması, uluslararası piyasalarda Türk malının imajında kalıcılık sağlanması, yüksek teknolojili, bilgiye dayalı ve katma değeri fazla olan ürünlerin ihracatındaki oranın artırılması yönündeki politikaların gerçekleştirilmesi ve bu bağlamda, firmaların ilk olarak Ar-Ge çalışmalarında uluslararası bağlayıcı faktörler dahilinde desteklenmeleri amaçlanmıştır (DPT, 2001-2005:221). Daha çok pazarlama ve Ar-Ge üzerinde durmakla birlikte, uluslararası alanda verimli, rekabet edebilir ve tutunabilir ürünlerin hedeflendiği bir kalkınma planının varlığının söz konusu olduğu söylenebilmektedir. Firmaların kendilerini geliştirmelerini ve bilgiye (verilere) erişmelerini kolaylaştıran ve bu verileri de firmalara bir rehber olarak sunan bir politikanın varlığından söz edilebilmektedir. Her ne kadar belirli hedefler ortaya konuluyor olsa da, bu hedeflere ulaşma noktasında uluslararası ekonominin durumunun da büyük önem taşıdığını söylenebilmektedir.

Sekizinci Plan döneminde, Türkiye ekonomik açısından uluslararası piyasalar ile daha fazla bütünleşmiş ve dış ticaret hacminde kayda değer oranda bir artış elde etmiştir. 2000 yılında 27,8 milyar dolar olan ihracat rakamı, 2,6 kat artış göstermiş ve 2005 yılında 73,4 milyar dolara ulaşmıştır. 2001–2005 döneminde, nominal ihracat artışı yıllık ortalama yüzde 21,4 iken, reel ihracat artışı yıllık ortalama yüzde 15,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde, ihracatımızın önemli seviyede artmasına karşın, YTL'nin değerlenmesi, özellikle Çin kaynaklı ucuz mamullerin ithalatlarının fazlalaşması, ihracattaki hareketliliğin ortaya çıkardığı ihracatın ithalata bağımlılığında olan bir artış ve petrol fiyatlarında ortaya çıkan artışlar neticesinde, dış ticaret dengesinde önemli açıklar oluşmuştur. Turizm hasılatındaki 18,2 milyar dolar civarındaki artışa rağmen, cari açığın GSYH'ye oranındaki yükseliş devam etmiş ve 2005 sonu itibarıyla yüzde 6,4 seviyesine erişmiştir (DPT, 2007-2013:15).

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013) kapsamında ortaya konan hedefler (DPT, 2007-2013:77):

- ✓ Tarım mamullerinin ihracatında rekabet edilebilirliği artırmak için, ihracat desteklerinin uluslararası ticarete konu olan markalı mamullere aktarılması,
- ✓ Ekonominin rekabet gücünü sağlamak ve uluslararası alanda ihracattan almış olduğu payı artırmak için katma değeri yüksek olan mamul üretiminin artırılması,
- ✓ “Tekstil, hazır giyim, deri, seramik, cam, mobilya, kuyumculuk” benzeri faaliyet alanlarının tüketilme eğilimi olan mamullerde orijinal dizaynları destekleyecek, seçkin dizaynır eğitilmesini, iç ve dış piyasada markalaşmayı teşvik edecek, tanıtım ve pazarlama alanındaki özendirici faaliyetlerin ihracatçıların gerek duyduğu anlamda sağlanması,
- ✓ Otomotiv endüstrisinde, yüksek katma değer oluşturan, sürdürülebilir rekabete sahip olunan, ilk olarak gelişmiş pazarlara ulaşma ve gelişmiş Ar-Ge kabiliyeti bulunan bir endüstrinin kurulması,
- ✓ Eximbank imkânları çoğaltılarak öncelikle yatırıma dayalı mamul üretimindeki sektörlerin ihracat proje kredileriyle birlikte kredilerin vade tarihinin ileriye ötelenmesi; hedef pazarlar olarak Ortadoğu, Afrika ülkelerinin piyasaları ve Türki Cumhuriyetler ile AB dışında kalan Avrupa ülkelerinin piyasalarına öncelik sağlanması; ülke kredilerinin Türkiye’den temin koşuluna bağlanmak suretiyle verilmesi; endüstrinin özendirilmesi,
- ✓ Tekrar düzenlenecek olan İhracat Stratejik Planında orta ve yüksek teknoloji mamullerinin ihracını artırmaya dönük önlemler alınması,
- ✓ Ekonomi içerisindeki payı günden güne artan ve ekonomiyi destekleyen bir güç olan hizmetler sektöründe rekabet imkânı oluşturulması; hizmetin dışa satımının özendirilmesi ve bunun yanında hizmetin dışa satımına yönelik yatırımlar için müşterek savunmaya yönelik uzlaşmalar ve kredi garanti sistemleri sunulması,

- ✓ Rekabet edebilir duruma gelen sektörlerin ihracata yönlendirilip, ihracatta proje merkezli hizmetlere ve katma değeri yüksek telekomünikasyon, eğitim, sağlık ve savunma endüstrisi gibi alanlarda ayrıcalıklı yazılımların desteklenmesi,
- ✓ Sinema ve belgesel filmi gibi kültürel maddelerin üretiminin desteklenmesi ve böylelikle, kültürel sektör payının ihracat ve milli gelirdeki payının artırılması şeklinde sıralanabilmektedir.

Son olarak, Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2014-2018) belirtildiği üzere, yakın zamanda Türkiye'nin sınır ülkeleri ve kendi bölgesindeki ülkelerle ticari faaliyetlerde bir hareketlenme ve ihracatında bir artış sağlanmıştır. Türkiye'nin İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK) mensubu olan üye devletler ile olan ticari faaliyetlerde, son on yıllık dönemde ihracat artışı elde edilmiştir. Bunun gibi, kuruluşunda bulunduğumuz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT), Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ), D-8 (Gelişmekte Olan 8 Ülke) gibi bölgesel kuruluşlarda bulunmak, ulusal anlamda kayda değer imkânlar sağlamıştır (DPT, 2014-2018:9).

Türkiye'nin rekabet gücünde yaşanan artışa rağmen, 2007-2012 dönemi üretim endüstrisi artışı, küresel krizin olumsuz etkisinden dolayı öngörülerin aşağısında kalmış ve yıllık ortalama yüzde 3,7 olarak gerçekleşmiştir. İmalat endüstrisindeki verimliliğin temel nedeni ise büyük ölçekli firmalardır. Küçük ve büyük ölçekli firmalar arasındaki verimlilik farklılığı hala önemini korumaktadır. İmalat endüstrisi ihracatında orta seviyedeki teknoloji sektörlerinin payı artmış; ancak yüksek seviyedeki teknoloji sektörlerinin ihracatında artış olmasına karşın, bu sektörlerin imalat endüstri ihracatı içerisindeki payında azalış gözlenmiştir. Başka bir yönden bakıldığında, ara mamul ithalatına olan bağımlılık giderek artmıştır (DPT, 2014-2018:21). Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı ile Türkiye'nin uluslararası alanda gelir seviyesinin yüksek olduğu ülkeler içerisinde yer alması ve yoksulluk problemi ile baş etmiş bir ülke haline gelmesi hedeflenmektedir. Bu çerçevede, "2018 yılında GSYH'nin 1,3 trilyon dolara, kişi başına düşen gelirin 16 bin dolara ve ihracatın 277 milyar dolara yükseltilmesi; işsizlik oranının yüzde 7,2'ye düşürülmesi hedeflenmektedir." Bu hedeflerin elde edilmesi ile ülkenin büyüme seviyesinin daha yüksek ve stabil bir düzeye ulaştırılması; rekabet gücünün ve yaşam standardının artırılması beklenmektedir (DPT, 2014-2018:27).

1.8. İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası ve İhracatın Teşviki

1.8.1. İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası

İhracata yönelik dış ticaret politikası, ihracat için üretime ağırlık veren ve üretilmiş olan ürünlerin ihracatını kolaylaştırmak için teşvik önlemlerini içeren bir dış ticaret politikasıdır. H. Mynit, ihraç yönlü dış ticaret politikasını “az gelişmiş ülkelerin iç üretim için kullanabilecekleri kaynaklarının, ihtiyatlı bir politika ile etkili bir şekilde ihracat üretimine yönlendirilmesi” olarak tanımlamaktadır. G. Meier ise ihraç yönlü politikadan, “ilkel ürün ihracatındaki aşırı gelişmiş veya iç üretim ile karşılaştırıldığında nispi olarak ihracat sektöründeki üretim” anlayışını anlamaktadır. Şüphesiz ihracatı teşvik politikasında, ihracat için üretim anlayışının sağlanması kadar bu ürünlerin dış piyasalarda satış gücüne ulaşabilmesi için gerekli olan teşvik ve destekler de önemli bir konu olmaktadır (Karluk, 2009: 391).

Az gelişmiş ülkelerden gerçekleştirilen ihracat, özellikle değerlenmiş döviz kuru, ithal girdiler üzerindeki tarifeler ve yurtiçi üretim maliyetlerinin dışarıya karşı çok yüksek olmasından dolayı başlangıçta büyük bir dezavantaj ile karşı karşıyadır. Bütün bunlar, az gelişmiş ülkelerde sanayileşmenin başlangıç döneminde ihracatın teşvikinden çok ithal ikamesi politikasına ağırlık verilmesine neden olmuştur. Buna rağmen İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra G. Kore, Hong Kong, Tayvan, Singapur gibi gelişmekte olan Asya ülkeleri ithal politikası yanında ihracatı geliştirme ve teşvik politikalarına da gereken ağırlığı vermiş ve bunun faydalarını görmüşlerdir. Yeni sanayileşen ekonomilerde ihracatın öne çıktığı ekonomik büyümenin insanlara getirdiği faydalar konjonktürel değildir. Bu gelişme Endonezya gibi hala yoksul olan bir ülkede ortalama bir insanın ne kadar gıda aldığı ile ölçülebilir. 1968 ile 1990 yılları arasında günde kişi başına alınan kalori 2000'den 2700'e yükselmiş, ortalama yaşam süresi de 46'dan 63'e çıkmıştır (Çolak, 2007: 7).

Az gelişmiş ülkelerdeki ekonomik kalkınma çabalarının amacı; tarıma dayalı ekonomik yapıdan, sanayileşmiş ekonomik yapıya ulaşmaktır. Başka bir deyişle; az gelişmiş ülkeler kalkınmak için; gıda, tarım, hammadde vb. ihracatından, yoğun sermaye ve teknoloji gerektiren sanayi malları ihracatına geçmeyi hedeflemektedir.

Dolayısıyla ülkelerin bu hedeflerine ulaşabilmeleri için, ihrac edecekleri ürünün üretimlerinde gerekli olan girdileri satın alabilmeleri için döviz ihtiyacı duydukları söylenebilir. Bu döviz ihtiyacını giderebilmek için çeşitli ekonomik politikalar uygulanabilir. İhracat ve turizm gelirleri döviz kıtlığına karşı çözüm olabilmekte ve ayrıca üretim için gerekli olan girdilerin ülke içinde üretim durumu söz konusu olduğunda da döviz ihtiyacı asgari düzeye iner. İthal ikameciliği esas alan büyümenin amacı yerli sermayenin oluşumunu sağlamaktır. Az gelişmiş ülkelerin ithal ikameci sanayileşme stratejisini benimsemesi İkinci Dünya Savaşı ve kriz döneminin sanayi ve ticaret arasındaki ilişkiyi kısa bir süre koparması ve bu kopukluğu az gelişmiş ülkelerin daha şiddetli hissetmeleri nedeniyle oluşmuştur. Söz konusu politika ile ithalatı kısarak döviz tasarrufu sağlamak, ihracatı arttırarak döviz kazanmaktan daha kolay olmuştur ve sanayi malları üretmek az gelişmiş ülkelere özgüven getirmiştir (Çolak, 2007: 8).

İthal ikamesine dayalı sanayileşmenin ortaya çıkardığı sorunlar ülkeleri diğer stratejiye yani ihracata dayalı sanayileşme stratejisine yöneltmiştir. Çünkü ithal ikamesinin kolay aşaması geçildikten sonra da ithalatın yerli üretimle ikamesinin sürdürülmesi iç pazar yetersizliği, ölçek ekonomisi kayıpları ve sermaye yoğun ürünlere yönelimi nedeniyle üretim maliyetleri artmaktadır (Ayanoğlu, 1994: 7). İhracata yönelik sanayileşme, koruyuculuk yerine dış rekabeti temel aldığı için üretici davranışlarında ve üretim tekniklerinde önemli değişimleri gerektirir. Dış rekabet, monopollerini kırar, iş adamlarını sürekli olarak kaliteyi iyileştirecek ve fiyatları düşürecek yeni yöntemler araştırmaya yönlendirir. Bu da ekonomiye dinamizm kazandırır. Rekabetle teknolojik gelişme arasında daima yakın bir ilişki vardır. İthal ikameci politikaları iç piyasayı dış rekabete karşı sıkı bir biçimde koruyarak teknolojik gelişme için en önemli dürtüyü ortadan kaldırır (Çolak, 2007: 9).

İhracata yönelik sanayileşmede ilk amaç, dünya pazarları için üretim ve ihracatın arttırılması, ikinci amaç ise sanayi ürünlerinin genel ihracat içindeki payının yükseltilmesidir. İhracat artışı ile birlikte ihrac edilen ürünler içerisinde sanayi mallarının payı arttırılmak istenir. İhracat artışı ile endüstriyel gelişim arasında iki yönlü ilişki vardır. İhracat artışı, oluşturduğu talep nedeniyle imalat sanayisinin büyümesini sağlayarak sanayileşmeyi hızlandırırken, gelişen imalat sanayi ihracatın daha hızlı artabilmesi için potansiyel sağlar (Çolak, 2007: 9).

1.8.2. İhracatı Teşvik Tedbirleri

1960'lardan sonra etkisi iyice hissedilen, işsizlik, dış rekabet ve teknolojik yarış, ihracatı teşvik önlemlerinin uygulanmasına yol açmıştır (Karluk, 2009: 398).

Gelişme yolunda olan her ülke döviz dar boğazını genişletmek için ekonomi politikalarına yön vermek ister. Bu arzusunun yerine getirilmesi için bazı önlemler almak zorundadır. Alınacak bu önlemler ihracatı arttırıcı nitelikte ise bu önlemlere ihracatı teşvik tedbirleri adı verilebilir. İhracatı teşvik önlemleri, maliyetleri düşürerek ihracatı karlı kılan tüm önlemleri kapsamaktadır (Karluk, 2009: 398).

Daha ayrıntılı bir tanımla İhracatı Teşvik Tedbirleri, bir hammadde fabrikaya gelip işlendikten sonra ürün halinde satışına ve satış sonrası hizmetlere varıncaya kadar akla gelebilecek tüm maliyet unsurlarının tamamını veya bir kısmını düşürerek ve bunun sonucunda ihracattan kazanılacak döviz gelirlerini arttırarak ihracatı karlı kılan bütün tedbirlerdir (Kemer, 2003: 34).

Bir diğer tanıma göre İhracatı Teşvik Tedbirleri ise kısa dönemde ihracatın ve böylelikle döviz gelirlerinin arttırılmasını, uzun dönemde ise ülke kaynaklarının ihracat endüstrilerine kaymasını sağlamak amacıyla alınan önlemler bütünüdür (Tomanbay, 2003: 34). Hükümetleri ihracatı teşvik politikasına iten çok çeşitli nedenler vardır. Bunların başlıcaları; mevcut sanayilerin güçlü sanayi ülkeleri ile rekabet edebilmesi, işsizlik, gelişmemiş teknoloji, sermaye ve döviz girişinin yetersiz olması vb. durumlardır (Cevahir, 2007: 6).

Bu bağlamda gelişmiş ülkeler için, dış piyasada pazar paylarını arttırma, sürdürülebilir rekabet üstünlüğü, gelişme yönündeki ülkeler için ise gelişmiş ülke standartlarına ulaşmak için hükümetler teşvik politikalarına başvurmaktadır (Cevahir, 2007: 8).

Teşvik sistemi dışı açık ekonomik yapıda faaliyet gösteren girişimci ya da işletmelerin davranışlarını etkilemeye yöneliktir (Çelik, 1999: 3).

Korumacılık araçları da bir anlamda ihracat teşviki gibi düşünülebilir. Esas olarak, cari fiyatları koruyucu nitelikteki araçlar ve maliyet düşürücü nitelikli araçlar olmak üzere iki

gruptur. Bu iki temel grubun dışında para, maliye ve kambiyo politikaları ile de dolaylı yoldan destek sağlayabilmektedir. Cari fiyatları koruyucu nitelikteki araçlar; gümrük vergileri ve ithalat miktar kısıtlamaları yani kotalar, maliyet düşürücü nitelikteki araçlar arasında; sübvansiyonlar, vergi iadesi, düşük faizli orta ve uzun vadeli krediler, gümrük muafiyeti ve indirimi yer almaktadır (Çolak, 2007: 11).

Teşviklerin etkinliği, seçilen strateji ve politikalar doğrultusunda teşvik araç ve uygulamalarından beklenen sonuçların alınıp alınmadığı ile ölçülebilmektedir (Çelik, 1999: 3). Uygulamada karşılaşılan başlıca ihracat teşvik önlemleri şunlardır:

1.8.2.1. Prim Sistemi Yoluyla Sağlanan Teşvikler

Bu sistemin esası ihracatçılara genel anlamda hükümet tarafından yapılan nakdi ödemelere dayanmaktadır. Dolayısıyla, sistem bu haliyle bir nevi kısmi devalüasyon niteliği taşımaktadır. Bu sistem, ithalatın kotalar ve tarifeler ile baskı altında tutulduğu ülkelerde uygulanmaktadır (Sandalcı, 2010: 13).

Bu sistemde, ihracat yapan firmalara yaptıkları ihracat esas alınarak prim ödenmektedir. Karşılıksız transfer niteliği taşıyan bu prim ödemeleri ihracatçı firmanın daha fazla ihracat yapmasını teşvik edici bir unsurdur (URL3).

Prim ödemeleri ihracatçıya olabileceği gibi üreticiye de olabilir. Ancak, ihracatçıya yapılan ödemeler ihracatı doğrudan etkilerken, üreticiye yapılan ödemeler ihracatı dolaylı olarak etkiler. Üreticiye yapılan ödemeler sonucu üretim artar ve dolayısıyla ihraç edilecek malın fiyatı ucuzlar ve ihracatta rekabet şansı doğar (Tomanbay, 2003: 34). Prim sistemi yoluyla sağlanan teşvikler şunlardır:

1.8.2.1.1. İhracatçıya Döviz Tutma Yetkisi Verilmesi

Özellikle GYÜ'lerde uygulanan bu sistemde ihracatçıya, yapmış olduğu ihracattan elde ettiği döviz gelirini hükümetin belirlediği belli bir süre içinde bir banka ya da finans kuruluşuna yatırdığı takdirde, bu bedeli yerli paraya çevirtme zorunluluğu olmadan döviz olarak istediği biçimde tasarruf etme yetkisi verilmektedir (Cevahir, 2007: 13). Dolayısıyla bu sistem sayesinde ihracatçı, gereksinim duyduğu üretim girdilerini zaman kaybetmeden ithal edebilecektir. Ayrıca, ihracatçı elde ettiği döviz gelirini, yerli paraya çevirmek

zorunda olmayacağından kur marjından ve çeşitli masraflardan ortaya çıkabilecek maliyetlerle karşılaşmayacaktır.

1.8.2.1.2. İhracatçıya Döviz Tahsisi Yapılması

İhracatçının ihraç edeceği malların üretiminde kullanılan yabancı girdilerin ithali için çoğu ülkelerde ihracatçıya transfer önceliğine sahip döviz tahsisi yapılır. Kambiyo Kontrolü uygulanan ve döviz kıtlığının yaygın olduğu ülkelerde ihracatçıya sağlanan bu kolaylığın ihracatın teşviki yönünden büyük bir önemi vardır (Seyidoğlu, 1986: 4). İhracatçıya döviz tahsisinin yapılması ile ihracatçılar ülkeye getirdikleri dövizlerin bir kısmı ile ihraç mallarının üretimi için gerekli olan girdileri daha ucuza ve transfer önceliğine sahip olarak ithal etme olanağı sağlarlar (Tomanbay, 2003: 35).

1.8.2.1.3. Çoklu Kur Uygulaması

Bu uygulamada devlet, ülke için gerekli olan girdilerin ithalatını kolaylaştırmak için girdilerin döviz kurunu düşük tutarken, lüks malların ithalatını önlemek ve ihracat potansiyelini artırmak amacıyla bazı malların döviz kurunu yüksek tutar. Bu sistem lüks malların talebini daraltma, gelişmekte olan sanayileri koruma, sermaye çıkışını önleme ve sermaye girişini artırma amacıyla uygulanmaktadır.

1.8.2.1.4. İhracat Bonoları ve Sertifikaları

Bu sistemde ihracatçıya, yapmış olduğu ihracat ile ülkeye kazandırdığı dövizler ihracat sertifikaları veya bonolar adı verilen belgelerle kayıt altına alındıktan sonra bu belgeleri başka firmalara satma hakkı tanır. İhracatçıların ürünlerinin potansiyeli ne kadar yüksekse bu belgeler de o kadar çok prim yapar. Böylelikle ihracatı teşvik edilen sektörler bu bonoların bedeli kadar teşvik edilmiş olur (Cevahir, 2007: 14). Bu sertifikalar ya da bonolar, ihracatçının kazandığı dövizleri belgelemesi anlamına da gelmektedir. İhracatçı kazandığı bu bonoları serbest piyasada resmi kurun üzerinde bir fiyattan satabilir. Böylece ihracatçı, döviz kazançları sonucu elde edeceği ulusal para miktarını arttırmış olur. (Tomanbay, 2003: 36).

1.8.2.2. İhracatta Finansal Teşvikler

Finansal teşviklerin amacı, ihraç edilecek malın girdilerinin ucuz ve kolay temin edilmesini sağlamaktır. Finansal teşvikler sayesinde, ihracatçılar üretim için gerekli olan girdileri ucuza temin ederek, ihracatlarını zaman kaybetmeden yapabilirler. Finansal teşvikler şu şekildedir:

1.8.2.2.1. İhracatta Vergi Muafiyet ve İstisnaları

Birçok ülkede çoğunlukla üretim veya iç satışlardan dolayı vergiler alınmaktadır. Bu dolaylı vergiler, yerli ihracatçıları bu vergileri daha düşük oranda tahsil eden ya da hiç uygulamayan ülkelerin ihracatçıları karşısında güç bir durumda bırakır. Dolayısıyla ihracata konu olan mala ilişkin bu tip vergiler genellikle muaf tutulmuştur. Malın daha önceki üretim aşamasındaki vergiler de ihracatın gerçekleştirilmesi sırasında ihracatçıya geri ödenir (Seyidoğlu, 1986: 8).

1.8.2.2.2. İhracat Kredileri

Bu sistemde amaç, ihracatçıya ucuz kredi sağlanarak, onu ihracata yöneltmektir. Çünkü ucuz kredi, ihracatçı için çok önemli bir fırsattır. Bu krediler genellikle üretim ve satışın finansmanında kullanılmaktadır. Kredilerin miktarı, faizi ve vadesi ihraç konusu mala ve satış yapılan ülkeye göre farklılıklar gösterir (Tomanbay, 2003: 145). İhracat kredileri, diğer kredi risklerine göre daha fazla risklidir. Çünkü ihracat sistematik ve sistematik olmayan riskleri çok fazla bilinmeyen ülkelere yönelik bir işlemdir. İhraç edilecek ülkenin ekonomi politikaları, ihraç yapılacak firmanın ticari sicilinin kısacası güvenilirliğinin detaylı incelenmesi gerekmektedir. Bu da ihracatçının maliyetini arttıracaktır. Gelişmekte olan ülkelerdeki ihracatçıların bu maliyeti karşılama olasılığı çok zayıftır (Tomanbay, 2003: 145). Kastedilen maliyet parasal olmakla beraber, zaman maliyeti de söz konusudur. İhraç edilecek ülkelerin şirketlerin detaylı araştırılması, parasal maliyetin artmasının yanı sıra, ihracatçının zamanını alacaktır.

1.8.2.2.3. İhracat Kredi Sigortası

İhracat kredi sigortası, ihraç edilecek malın üretim veya piyasadan temini aşamasından, ihracat bedelinin tahsiline kadar geçen süre içerisinde karşılaşılabilecek riskleri belirli kurallar dahilinde teminat altına alan bir sigorta sistemidir. Başka bir deyişle, ihracatçının mal veya hizmet ihraç ettiği alıcı firmaların ödeme gücünü içine düşmesi veya ticari riskler ile doğal afet, siyasi vb. riskleri kapsayan durumlarda ihracat bedelini tahsil edememesi riskine karşı teminat sağlayan bir sigorta türüdür (Sandalcı, 2010: 14).

1.8.2.3. Diğer Teşvikler

Diğer teşvikler aşağıda ki şekilde açıklanmıştır.

1.8.2.3.1. Araştırma Geliştirme (Ar-Ge) Yardımı

Ar-Ge yardımı; sanayi kuruluşları ve yazılım faaliyeti ile uğraşan kuruluşların araştırmaya ve yeni ürün ile üretim yönetimi ve teknolojisi geliştirmeye yönelik faaliyetlerine ilişkin giderlerinin karşılanmasıdır. Bu teşvik kapsamında işletmelerin Ar-Ge çerçevesindeki projelerine hibe ya da düşük faizli finansman desteği sağlanmaktadır.

1.8.2.3.2. Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi Yardımı

Bu destek, ülke içinde gerçekleşen üretimin kalite güvence sistemi ve çevre yönetim sistemi altında yapılabilmesi amacıyla işletmelerin yapacakları belgelendirme harcamaları ve uluslararası pazarlara giriş için diğer kalite sertifikasyon maliyetlerinin belli oranlar dâhilinde devlet tarafından karşılanması şeklinde uygulanmaktadır.

1.8.2.3.3. Eğitim Yardımı

İhracat faaliyeti yapan işletmelerin mevcut olan işgücü kalifiye düzeyinin artırılmasını teşvik etmek amacıyla devletler, firmalara personel eğitimiyle ilgili olarak yapılacak harcamaların belli miktarını hibe yoluyla destek sağlamaktadır.

1.8.2.3.4. İstihdam Yardımı

İstihdam yardımı, ihracat faaliyeti yapan işletmelere istihdam edilecek, konusunda tecrübeli ve eğitimli yönetici ve eleman istihdamının sağlanması amacıyla söz konusu personellerin yıllık ücretinin bir kısmının devlet tarafından karşılanmasıdır.

1.8.2.3.5. Pazar Araştırması Yardımı

Pazar araştırması, bir işletmenin ürünlerine yeni pazarlar araştırması, bu pazarlardaki rekabet ve satış şansını değerlendirmesi veya halen ihracat yapmakta olduğu pazarlarda ürünlerinin durumunu değerlendirmek amacıyla yapacağı masa başı ve alan çalışmalarından oluşmaktadır (Çolak, 2007: 19).

1.8.2.3.6. Yurtdışı Ofis/Mağaza Açma ve Marka Tanıtım Yardımı

Bu teşvik sisteminde firmaların pazar paylarını arttırmaları ve ürünlerinin uzun süreli tanıtımlarını yapmalarını sağlamak amacıyla; yurt dışında ofis, mağaza, depo, temsilcilik gibi adlar altında açacağı birimlere yapacağı harcamalar desteklenmektedir.

1.9.İhracata Yönelik Vergi Politikaları

İhracatı teşvik amacıyla kamu kesimi tarafından oluşturulan teşvik politikalarından olan vergisel teşvik politikalarının bu başlık altında incelenmesi hedeflenmektedir. Başlıklar halinde değerlendirilecek olan ihracata yönelik vergi politikalarının amaç ve hedeflerinden faydalanarak söz konusu politikaların açıklanması amaçlanmaktadır.

1.9.1. Vergi, Resim ve Harç İstisnası

Vergi, resim ve harç istisnasındaki temel amaç, ihracata konu olan ya da ihracata konu olduğu varsayılan mamullerin maliyetinde etkili olan vergi, resim ve harç gibi ekonomik değerlerin söz konusu mamullerin ihracından sonra veya tesliminden sonra ihracatçılara iade edilmesi olarak ifade edilmektedir (DPT, (2014-2018:21). Böylece, söz konusu teşvik yöntemi ile Türkiye’de ihracat faaliyetinde bulunan firmaların katlandıkları maliyeti düşük tutabilmelerine imkân sağlanmakta ve dolayısıyla, ihracatın artırılması, ihracata konu olan

pazarların geliştirilmesi ve ihracata konu olan mamullerin uluslararası piyasada rekabet edebilme imkânı bulmaları hedeflenmektedir (Aydoğuş, 2000:151).

İhracata konu olan mal ve hizmetlerin teşvik edilmesi amacıyla, söz konusu mal ve hizmetlerle ilgili vergi, resim ve harç istisnası, 05.12.2008 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan “ihracat, transit ticaret, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde vergi, resim ve harç istisnası hakkında tebliğ (ihracat: 2008/6)” çerçevesinde düzenlenmiştir.

1.9.2. KDV İstisnası

KDV teorisi, uluslararası muamelede kabul gören ve varış noktasında vergilendirilmesi kuralı söz konusu olan bir katma değer vergisi olarak ifade edilmektedir. KDV’ye konu olan ihracat faaliyetlerinde, söz konusu ihracat mamullerinin teslimlerinde katma değer vergisi uygulanmamaktadır. Söz konusu işlem KDV iadesi olarak ifade edilmektedir. KDV iadesi ihracatı özendirici araçlardan biri olarak kabul edilmektedir. İhracata konu olan mamullerin üretimi için hammadde ve diğer girdilerin temini sırasında ödenen KDV, ihracata konu olan mamullerin üretiminde bulunan müesseslerin üzerinde kalmaktadır. Söz konusu KDV’nin iadesi, ihracat sonrasında ilgili firmalara iade yoluyla teslimi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Başka bir deyişle bu firmalar vergiden istisna edilmektedir (Atayeter ve diğ, 2011).

İhracata yönelik faaliyette buluna firmalar KDV Kanunu çerçevesinde KDV’den istisna tutulmuştur. Bu şekilde ihracatçılara yasal olarak bu faaliyetlerinden dolayı KDV iadesi imkânı sağlanması sonucu, bazı firmalar daha fazla KDV iadesi elde edebilmek amacıyla gerçeğe aykırı ya da içeriği yönünden yanıltıcı evraklardan yararlanmaktadırlar (Demiroğlu, 2014:64).

İhracatta KDV istisnasının işleyişi şu şekildedir: İhracatı gerçekleştiren bir firma, ihracatı gerçekleştirdiği mamulü KDV’siz bedel üzerinden elden çıkarmaktadır. Söz konusu firma, satmış olduğu mamulü kendisi üretebileceği gibi başka işletmelerden de temin edilmektedir. Ürünü kendisi imal etmiş olsa da başkası tarafından imal edilmiş olan ürünü temin etmiş olsa da, ihracatı gerçekleştiren işletme söz konusu işlemde dolayı KDV yükünün altına girmektedir. İlgili mamulün ihraç işlemi vergiden istisna olduğundan, KDV

ihracatçı işletme üzerinde kalmaktadır. Bunun neticesinde ortaya çıkan durum ihracatçı işletmeler açısından maliyet oluşturacağı için, kamu otoritesinin söz konusu KDV'lerin iadesini uygun gördüğü ifade edilmektedir. Böylece, KDV'ye konu olmadan ihracatı gerçekleştirilen ürünler daha ucuza satılmakta ve ihracat faaliyetinde bulunan firmalar uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazanmaktadırlar (Türkay ve diğ, 2008:94).

Vergi iadesi sonucunda maliyetlerin düşmesi, ihracatçı firmalara ürünlerini daha rahat pazarlama ve satma imkânı sağlamaktadır. İhracatçı firmalar için maliyetin düşmesi rekabet avantajı sağlarken, ülke ekonomileri açısından da ihracat rakamlarında artış beklentisi oluşturmaktadır. Bu artış, ülkelerin dış ticaret açığında daralma şeklinde etki gösterebilecek bir unsurdur. Diğer taraftan, ülkenin uluslararası alanda kredibilitesi de artmış olacaktır. Kamu otoritesinin, tüm bu olumlu etkileri nedeniyle bu tür özendirici uygulamalara yöneldiğini düşünmek yanlış olmayacaktır.

Bazı mal ve hizmetler, gerek ekonomik gerekse de sosyal sebeplerden dolayı KDV'den istisna tutulmaktadırlar. İstisna durumları, kısmi istisna ve tam istisna olmak üzere ikiye ayrılabilir. Kısmi istisna içerisinde yer alan mal ve hizmetlerin tesliminden dolayı KDV'lerinin iade veya indirimine konu edilmesi mümkün değildir. Bu kapsamda indirim olarak değerlendirilemeyen KDV, maliyet ya da gider olarak değerlendirilebilmektedir. İhracat istisnasını da bünyesinde bulunduran tam istisna durumunda ise, mal ve hizmetlerin teslimlerinde yüklenilen KDV'ler indirim yoluyla, eğer indirimi mümkün olmuyorsa da mükellefe iadesi yoluyla iade edilmektedir (Değirmencioğlu, 2014) .

KDV istisnası içerisinde sayılan hususlar, 26.04.2014 tarihli ve 28983 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Bu hususlar şöyle sıralanabilmektedir (T.C. Resmi Gazete, 26 Nisan 2014, sayı: 28983):

- ✓ Mal İhracı
- ✓ Hizmet İhracı
- ✓ Roaming Hizmetleri
- ✓ Serbest Bölgelerdeki Müşteriler İçin Yapılan Fason Hizmetler

- ✓ Yolcu Beraberi Eşya (Türkiye’de İkamet Etmeyenlere KDV Hesaplanarak Yapılan Satışlar)
- ✓ Türkiye’de İkamet Etmeyen Taşımacılar ile Fuar, Sergi, Panayır Katılımcılarına Yapılan Teslim ve Hizmetlerde İstisna
- ✓ Yabancı Sinema Yapımcılarına Tanınan İstisna İhraç Kaydıyla Teslimlerde Tecil ve Terkin Uygulaması
- ✓ Dahilde İşleme ve Geçici Kabul Rejimleri Kapsamında İhraç Edilecek Malların Üretiminde Kullanılan Girdilerin Temininde Tecil ve Terkin Uygulaması şeklinde ifade edilmektedir.

İhracatçı firmalar, yukarıda maddeler halinde belirtilen faaliyetler nedeniyle ortaya çıkacak KDV’den istisna tutulmaktadır. Her bir madde kendi içinde tek tek incelenecek ve uygulaması üzerinde durulacaktır. İhracatçı firmaların ihracata konu olan ürünlerinin üzerindeki vergi yükünün azalması ile firmaların rekabet gücünde de artış olacaktır.

1.9.3. Dahilde İşleme Rejimi

Dahilde İşleme Rejimi, ihracata konu olan malların üretimi için gerekli olan mamullerin ithal edilmesinin söz konusu olduğu durumlarda, ithalat kaynaklı ödenmesi gereken verginin ödenmeyip ertelenerek teminata bağlanması karşılığında, ihracat şartı ile ithalinin sağlanması olarak ifade edilmektedir. Söz konusu rejim bünyesinde yapılması düşünülen ithalat ya da yurtiçi alım işlemlerinin, “ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerin vergi, resim ve harç istisnasından” faydalanabilmesi için, Müsteşarlıktan belge temini şartı gereklidir.

Bu kapsamda kullanılan krediler ile sağlanan istisnalar, söz konusu belgeyle takip edilmektedir. Diğer mevzularda vergi, resim ve harç istisnası, söz konusu işlemle ilgili kurum ve kuruluşlarca yürütülmekle birlikte hiçbir belgeyle ilişkilendirilmemektedir (T.C. Resmi Gazete, 26 Nisan 2014, sayı: 28983). Bu kapsamda, Dahilde İşleme Rejimi ile gerçekleştirilen ithalat faaliyeti kaynaklı ertelenen vergiler, “malların üretiminde kullanıldığını” kanıtlamak suretiyle ihracatın yapıldığının tebliğ edilmesiyle birlikte terkin olunmakta ve daha sonrasında, önceden teminata konulan bedelin çözülmesi ile süreç

tamamlanmaktadır (İnanç, 2011:205). Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girme sürecinin bir basamağı olan Dahilde İşleme Rejimi, 31.12.1995 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 95/7615 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı ile mevzuatımızda yerini almıştır. Dahilde İşleme Rejimi Kararı uyarınca da dahilde işleme önlemlerinin muamele esas ve usullerinin düzenlenmesi için 27.01.2005 tarihli ve 25709 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2005/1 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği yürürlüğe konulmuştur. Bununla birlikte, Dahilde İşleme Rejimi'ne yönelik, mevzuatta 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 108-122. Maddeleri ve Gümrük Kanunu'nun Yürütülmesine İlişkin Gümrük Yönetmeliği'nin 349-369. Maddelerinde açıklanmaktadır (Takım ve diğ, 2010:292). Dahilde İşleme Rejiminin amaçları, 27.01.2005 tarihli ve 25709 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış 2005/8391 sayılı Dahilde İşleme Rejim Kararı'nın ilk maddesinde (URL4):

- ✓ Dünya piyasalarından hammadde temin etmek suretiyle ihracatı artırmak,
- ✓ İhraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak
- ✓ İhraç pazarlarını geliştirmek,
- ✓ İhraç ürünlerini çeşitlendirmek şeklinde ifade edilmektedir.

Bu amaçlardan hareketle Dahilde İşleme Rejimi, “Firmaların öngörülen süre zarfında işlendikten sonra ihraç edilmek şartıyla ihraç ürünlerinin üretiminde ihtiyaç duydukları ham ve ara malları, ithalatta alınması gereken her türlü vergiden muaf olarak ve ticaret politikası önlemlerine tabi olmaksızın getirmelerine imkân sağlayan bir teşvik uygulamasıdır” (T.C. Resmi Gazete, 27 Ocak 2005, sayı: 25709) şeklinde tanımlanmaktadır.

Dahilde İşleme Rejimi, ihracatı özendirici bir politika olarak değerlendirilmekte olup; ihracata konu olması düşünülen mamullerin imalatında ihtiyaç duyulacak hammadde, yardımcı madde, ara malı ve ambalaj malzemelerinin teminini, ilk etapta birtakım vergisel yüklerden arındırılması, bazı rahatlıklar ve özendirici politikalarından faydalanılması yoluyla kolaylaştırmaktadır. Dahilde İşleme Rejiminin hedefi, hammaddenin uluslararası piyasa fiyatlarından temin edilmesini sağlayarak ihracatı arttırmaktır. İhracata konu olan mamullerin uluslararası piyasada rekabet edebilmesinde, yetkinlik kazanmasında ve ürün

yelpazesinin genişlemesinde, ihracatta Dahilde İşleme Rejimi ile birlikte gerçekleşecek artışın etkili olacağı ifade edilmektedir (Atayeter ve Erol, 2011:17).

İhracat için üretimde bulunan firmaların kabul edilebilir bir neden olmadan ihracata konu olan malların üretim girdisini ithalat yoluyla sağlamalarının, ulusal alanda hammadde temininin azalmasına neden olabileceği düşünülmektedir. Dahilde İşleme Rejiminin amaç dışı kullanımı, ihracatçılara hammadde temini sağlayan ulusal piyasadaki işletmelerin deneyim kaybı yaşamasına ve maliyetlerinin artmasına neden olabilmektedir. Bu durumda, Dahilde İşleme Rejimi ile gerçekleştirilen kabul edilebilir ithalat faaliyeti dışında kalan ithalat faaliyetleri, ulusal üreticilerin rekabet gücünün zayıflamasına neden olabilmektedir. Bununla birlikte, amaç dışı kullanılan söz konusu ithalatın, ihracat faaliyetinde bulunan firmaların ulusal mamulleri tercih etmeleri neticesinde uzun vadede ortaya çıkacak döviz tasarrufu imkânını da ortadan kaldıracığı düşüncesi oluşturmaktadır (Kemer, 2003:45).

Dahilde İşleme Rejimi teşvikinden faydalanılabilmesi için (Şenol, 2016):

- ✓ İşlem görmüş mamullerde ihracat niyeti,
- ✓ İşlem görmüş mamullerdeki ithalata konu olan malzemenin ayırt edilebilmesi,
- ✓ Serbest bölgeler dışında Türkiye gümrük bölgesinde bulunan üreticilerin ekonomik menfaatleri ile Türk malı görünümünün olumsuz etkilenmemesi,
- ✓ Ulusal alanda işleme çalışmalarının oluşturulması,
- ✓ Şirketlerin Dahilde İşleme Rejimi bünyesindeki başarıları sağlaması gerekmektedir.

Son olarak, Dahilde İşleme Rejiminin avantajlarından ve dezavantajlarından bahsetmek faydalı olacaktır. Söz konusu rejimin sunduğu bazı avantajlar (Sayılğan ve diğ, 2010:40):

- ✓ Üçüncü ülkelerden ithal işlemindeki gümrük vergisi,
- ✓ AB ülkelerinden yapılan ithalatta, KDV ve diğer vergi, resim ve harçlardan muafiyet,

- ✓ İhracat sözünü üçüncü ülkelere gerçekleştirilen ihracat ile sağlamak şartıyla ithalatta “kota ve gözetim” tedbirlerinden muafiyet,
- ✓ İhracat sayılan satım ve devirlerle ilgili gümrük vergisi muafiyeti ile ithalat,
- ✓ Eşdeğer malın tasarrufuna imkân tanınması,
- ✓ Ödenen vergilerin iadesi şeklinde sıralanabilmektedir. İthalatta Şartlı Muafiyet uygulaması, şirketlerin ihraç etmeyi taahhüt ettikleri malların üretim aşamasında kullanacakları hammadde, yardımcı madde, yarı mamul ve ambalaj gereçlerinin bir bedel karşılığında veya bedel ödemeksizin ithal edilmesi faaliyeti olarak ifade edilmektedir.

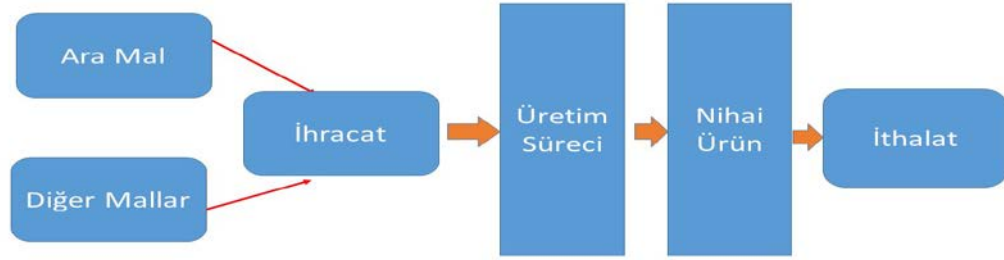
Şartlı muafiyet ile ithali söz konusu olan mamullere yönelik tüm vergi bedellerinin teminat olarak yatırılmasıyla birlikte gümrüksüz bir şekilde ithal edilmesi söz konusu olmaktadır. Eşdeğer Eşya Kullanımı ise, ihracı söz konusu olacak olan malların üretim aşamasında ithal hammadde, yarı mamul benzeri eşyaların yerine eşdeğeri olan serbest dolaşımdaki eşyaların kullanılması olarak açıklanmaktadır (Şekeroğlu, 2007:61).

1.9.4. Hariçte İşleme Rejimi

Hariçte İşleme Rejimi, serbest dolaşımdaki eşyanın ileriki bir safhada işlenmesi, tamir edilmesi, ya da yenilenmesi amacıyla süresiz olarak “Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya Serbest Bölgelere” ihracının yapılması ve bu işlem neticesinde ortaya çıkan mamullerin tam ya da kısmi muafiyetle serbest dolaşıma girmesi faaliyeti olarak ifade edilmektedir. “Örneğin, hariçte işleme belgesi kapsamında işlenmemiş derilerin serbest bölgeye ihraç edilerek, daha sonra söz konusu belgenin süresi içerisinde işlenmiş deri şeklinde ithal edilmesi durumunda ithalat esnasında doğan vergi ve fonlardan muafiyet sağlanmış olmaktadır. Ancak işçilik ve kimyasallara ait KDV'nin tahsil edilmiş olması gerekmektedir” (Akça,2011:73).

Türkiye’de benzeri üretilebilen mamullerin Hariçte İşleme Rejimi kapsamında işlem görmüş ürün olarak ithalatının yapılmasının, söz konusu mamulleri üreten ulusal üreticileri olumsuz etkileyeceği kanaati bulunmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu ulusal

üreticilerin çıkarlarını olumsuz etkilememesi şartıyla, Hariçte İşleme Rejiminin ihracatın teşvik edilmesini amaçladığı ifade edilmektedir (Yıldırım ve Özsağır, 2013:155).

Şekil 2: Hariçte İşleme Rejiminin İşleyişi

Şekil 2’de Hariçte İşleme Rejiminin işleyiş aşamaları ele alınmaktadır. Ara mal ve diğer malların serbest bölgeye ihracı ile süreç başlamaktadır. Daha sonra, ihracın gerçekleştirildiği serbest bölge ya da gümrük bölgesi dışında ara malı ve diğer malların üretim süreci başlamakta ve ardından nihai ürün olarak ithali gerçekleşmektedir.

1.9.5. İhracatta Vergi İadesi

İhracata yönelik üretimdeki vergilerin iadesini ifade eden ihracatta vergi iadesi, ilk defa 1963 yılında 261 sayılı Kanun’la uygulanmıştır (Mollasalihoğlu, 1999:40). İade işlemi, tahsili gerçekleşen verginin belirli bir kısmının veya tümünün mükellefe iade edilmesi ya da verginin tahsilatına katkı sağlayan kesimlere transfer edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. İhracata konu olan veya yolcu beraberinde çıkış işlemine tabi olan malların dolaylı vergilerinin iadesi genel bir uygulamadır. İhracatta vergi iadesi olarak ifade edilen sistemde temel amaç, çifte vergilendirmeye neden olabilecek dolaylı vergilerin hem ihracata konu olan ülkede hem de varış ülkesinde tahsilini önlemektir. Vergi iadesindeki temel unsur, ihracata konu olan mamulün vergilendirilmesinin, ihracatın yapıldığı ülkede yani varış ülkesinde gerçekleşmesidir (URL5).

İhracatta vergi iadesi sistemi ile hedeflenen, ihracata konu olan ya da ihracatı varsayılan mamullerden kaynaklı vergi, resim ve harç gibi unsurların firma maliyetleri üzerinde yük oluşturmasını önlemektir. Birçok ülke, farklı uygulamalarla kendi ihracatçılarının vergi yüklerini hafifletme yoluyla, ihracatçıların uluslararası alanda rekabet güçlerinin artmasını amaçlamaktadır. Ülkeler arasındaki uygulama farklılıkları, firmaların da farklı rekabet gücüne kavuşmalarına neden olmaktadır. Bu durum, bazı ülkelerin ihracat güçlerini azaltmaktadır (Kemer, 2003:45).

Vergi iadesinin, ihracat teşvikleri içerisinde en popüler teşvik aracı olduğu ifade edilmektedir. En popüler teşvik aracı olması durumu da beraberinde amaç dışı kullanımın yaygınlığını ortaya çıkarmaktadır. Amaç dışı kullanımların artması, teşvik politikasının etkinliğine zarar vermekte ve ihracat faaliyetlerinin farklı bir boyuta ulaşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, ihracatta vergi iadesinin aynı zamanda ilk yürürlükten kaldırılan teşvik aracı olduğu ifade edilmektedir (Mollasalihoğlu, 1999:40). Vergi iadesi sistemi, ihracata konu olan ürünlerin üretimi aşamasında dolaylı ya da doğrudan vergilerin iadesine dayanmaktadır. Söz konusu vergi iadesi avantajı nedeniyle, 1980'li yıllarda, ihracata konu olan bazı ürünler için ödenmesi gerekenden fazla vergi iadesi ödendiği gözlenmiştir. Bu dönem, birçok alanda faaliyet gösteren iş adamlarının ve Türk iş anlayışının vizyonunun değiştiği dönem olarak değerlendirilmektedir (Mollasalihoğlu, 1999:40). Söz konusu dönemde, ihracata konu olan mallar üzerinden daha fazla vergi iadesi alabilmek için, bazı malların bedeli olduğundan fazla gösterilmiştir. Bu durum, o dönemde Türkiye'de "hayali ihracat" olarak adlandırılmıştır.

İhracata yönelik uygulanan bu vergi iadesi sistemi, öz itibarıyla ülkelerin kendi ürünlerini uluslararası piyasaya taşıyan firmalara fırsat sunması olarak ifade edilebilmektedir. Firmaların ihracatı gerçekleştirdikleri ürünler için varış yeri ilkesi gereği KDV'ye tabi olmaları, maliyetlerini artırmaktadır. Söz konusu firmalar, hem ihracat faaliyetinin yapıldığı ülkede hem de varış ülkesinde vergiye tabi olmaktadır. Maliyetin artmasına neden olan bu unsur, dolaylı bir şekilde fiyatların artmasına da neden olmaktadır. Bu durum, rekabet gücünü azaltmakta ve ihracat olanaklarının daralmasına neden olabilmektedir. Söz konusu çifte vergilendirmenin önüne geçmeyi amaçlayan vergi iade sistemi sayesinde, ihracatçı firmaların maliyetlerinin düşmesiyle rekabet güçlerinin de artması sağlanmaktadır. İlk defa 261 sayılı Kanun'la 1963 yılında uygulanan vergi iadesi

uygulaması, süresi itibari ile en uzun uygulamada kalan ve etkinlik açısından önemli olan bir teşvik aracı olarak, 1980’li yıllarda adından çokça söz ettirmiştir. Amaç dışı kullanımların artması ve hayali ihracat ile adının çok anılması nedeniyle yıpranan vergi iadesi sistemi, 01.01.1989’da yürürlükten kaldırılmıştır (Mollasalihoğlu, 1999:40).

1.9.6. Kurumlar Vergisi İstisnası

İhracatla ilgili kurumlar vergisi istisnası, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 5. Maddesinin h bendinde düzenlenmiştir. Bu kanun maddesine göre, “yurt dışında yapılan inşaat, onarım, montaj işleri ile teknik hizmetlerden sağlanarak Türkiye’de genel sonuç hesaplarına intikal ettirilen kazançlar kurumlar vergisinden istisnadır” (T.C. Resmi Gazete, 26 Ocak 2006, sayı: 26205).

Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 33. Maddesinde, yurt dışında ve geçici vergi uygulaması kapsamında ödenen gelir ve kurumlar vergisi gibi vergiler, şirketin Türkiye’de vergilendirilecek kazancı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilmektedir. Yabancı ülkelerde ödenen vergi, yetkili makamların temsilcilerince tasdik olunan belgelerle belgelendirilmedikçe, yabancı ülkede ödenen vergilerin Türkiye’de tarh olunan vergiden indirilmesi söz konusu olamamaktadır.

Söz konusu ihracat faaliyetinin yurt dışında vergilendirilmesinin yapıldığını gösterir belgelerin, tarhiyat işlemi esnasında mükellef tarafından ibraz edilememesi durumu da söz konusu olabilmektedir. Böyle bir durumda yurt dışında ödenen veya ödenecek olan vergi, Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 32. maddesindeki kurumlar vergisi oranını geçmemek kaydıyla, söz konusu ülkede yürürlükte olan oran dikkate alınarak hesaplanmakta ve tarhiyatın bu suretle hesaplanan tutara denk gelen kısmı ertelenmektedir. İbrazı zorunlu belgeler, tarh tarihi itibariyle en geç bir yıl içinde ilgili vergi dairesine ibraz edildiği takdirde, söz konusu belgelerde yazılı tutara göre tarhiyat işlemi yapılmaktadır (T.C. Resmi Gazete, 26 Ocak 2006, sayı: 26205).

1.9.7. ÖTV İstisnası

İhracat faaliyetinde bulunan firmaların yurt dışı müşterilerine teslimine konu olan ve Türkiye gümrük bölgesi dışına çıkartılan mallar Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) Kanunu'ndan istisna edilmektedir. Alıcının yurt dışında bulunması durumunda, alıcı namına Türkiye'de faaliyette bulunan kişi, kuruluş veya alıcıya "işlenmek ya da herhangi bir şekilde değerlendirilmek" amacıyla teslimi Türkiye'de gerçekleşen mallara yönelik ihracat istisnası söz konusu olamamaktadır (Kolçak ve diğ, 2014:21). Buna göre, söz konusu istisnadan faydalanmanın şartı, ihracata konu olan malların yurt dışında müşteriye teslim edilmesi ve Türkiye gümrük bölgesi dışına çıkartılmasıdır. İhracat istisnası, 4760 no'lu ÖTV Kanunu'nun 5. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili kanun kapsamında, malların ihracat teslimleri şu şartlar doğrultusunda vergiden istisnadır (T.C. Resmi Gazete, 12 Şubat 2002, sayı: 24783):

- ✓ Teslim yurt dışındaki bir müşteriye yapılmalıdır. Yurt dışındaki müşteri kavramı ise, ikametgâhı, işyeri, iş merkezleri yurt dışında olan alıcılar ile yurtiçinde bulunan bir işletmenin yurt dışında faaliyet gösteren şubelerini ifade etmektedir.
- ✓ Teslim konusu olan mal, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesinden çıkmış olmalıdır. Malın ihraç edilmeden önce yurt dışındaki alıcı adına hareket edenlere veya bizzat alıcıya işlenmek ya da herhangi bir şekilde değerlendirilmek üzere yurtiçinde teslimi ihracat sayılmamaktadır.
- ✓ İhraç edilen malların alış faturaları ve benzeri belgeler üzerinde gösterilen ve beyan edilen ÖTV'nin ihracatçıya iadesi gerçekleştirilmektedir. İhraç edilen mallara ait verginin iadesine ilişkin usul ve esasları belirlemek Maliye Bakanlığı'nın yetkisindedir.

İKİNCİ BÖLÜM

DAHİLDE İŞLEME REJİMİ

2.1. Dahilde İşleme Rejiminin Tanımı

DİR.; Serbest dolaşımda olmayan eşyanın, işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılmasından sonra Türkiye Gümrük Bölgesinden yeniden ihraç edilmesi amacıyla, gümrük vergileri ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın ve vergilerinin teminata bağlanması veya serbest dolaşımda bulunan eşyanın işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılmasından sonra Türkiye Gümrük Bölgesinden ihraç edilmesi halinde, bu eşyanın serbest dolaşıma girişi esnasında tahsil edilmiş olan ithalat vergilerinin geri verilmesine dayanan bir gümrük rejimidir (T.C. Resmi Gazete, 27 Ocak 2005, sayı: 25709).

Diğer bir ifade ile dünya piyasa fiyatlarından hammadde temin etmek suretiyle ihracatı arttırmayı, ihraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmayı, ihraç pazarlarını geliştirmeyi ve ihraç ürünlerini çeşitlendirmeyi amaçlayan DİR; serbest dolaşımda bulunmayan veya bu amaçla serbest dolaşıma giren ya da eşdeğer eşyanın (T.C.Resmi Gazete, 04 Kasım 1999, sayı: 23866) Türkiye Gümrük Bölgesinde bir veya daha fazla işlem görerek işlem görmüş ürünler elde edilmesine imkân veren bir rejim olarak tanımlanabilmektedir.

DİR, yeniden ihraç edilmek koşuluyla, serbest dolaşıma girmiş veya girmemiş eşyanın her türlü işleme faaliyetine tabi tutulmasına imkan sağlayan ekonomik etkili bir gümrük rejimidir (Erdoğan, 2015:20).

DİR; ihracat sanayilerinin teşvik edilip bunlardan tam olarak faydalanmasına imkân vermekte ve olağan gümrük tarifelerinin ihracat sanayileri açısından kolaylaştırmasını teminat altına almaktadır. Şöyle ki; ihracat sanayicileri yurt içinde belli malzemelerin temininde güçlüklerle karşılaşabilirler ve bu sebeple yurt dışından temin etmek zorunda kalabilirler. Bu durumda ihracatçılar mallarını dünya pazarlarına satarken, ithal etmek zorunda kaldıkları hammaddeleri vergi ödmeden ithal etmek suretiyle dezavantajlı bir durumla karşılaşmayacaklardır (Erdoğan, 2005:20).

DİR; müteşebbislerin yabancı ülkelerden getirecekleri ürünleri, Türkiye Gümrük Bölgesinde herhangi bir şekilde işçiliğe tabi tutarak veya Türkiye Gümrük Bölgesinde serbest dolaşımda bulunan eşya ile işledikten sonra yine yabancı ülkelere ihraç edilmesine dayanan gümrük mevzuatının sunduğu en avantajlı rejimdir.

DİR’de ithalat vergileri tahsil edilmediği veya tahsil edilenler iade edildiği için bu şekilde işleme faaliyetinden sonra yapılacak yeniden ihraç ile ülke müteşebbisinin yabancı pazarlarda rekabet şansının artırılması amaçlanır (T.C. Resmi Gazete, 27 Ocak 2005, sayı: 25709). Bu rejim, ihraç ürünlerinin üretimi için ithal edilen ve ithali gümrük vergisine tabi girdilere gümrük muafiyeti sağlayan ihracatı teşvik politikası aracıdır. Firmalar, ihraç edilmesi düşünülen malların üretiminde kullanılacak olan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul, ara malı ve ambalaj malzemeleri ile ilgili olarak başta çeşitli vergisel yüklerden muaf olmak üzere ve devlete ihracat taahhüdünde bulunmak koşuluyla, çeşitli kolaylıklar ve teşviklerden yararlanabilmektedirler.

DİR, 24 Ocak kararları ile ihracata dayalı kalkınma stratejisini benimseyen Türkiye’de 1980’li yılların başından 1996 yılına kadar uygulanan ihracatı teşvik mevzuatının devamı niteliğinde olup, ekonomik konjonktür ve gümrük birliği yükümlülükleri çerçevesinde revize edilerek Topluluk Gümrük Koduna uygun hale getirilmiş bir ihracatı teşvik rejimidir (Erdoğan, 2015: 21).

DİR ihracat sanayilerinin teşvik edilip, olağan gümrük tarifelerinin ihracat sanayicileri açısından kolaylaştırılmasını sağlamaktadır. Rejim, işleyiş itibarıyla yurt içindeki üreticilerin temel ekonomik çıkarlarının olumsuz olarak etkilenmemesini de teminat altına almaktadır. 30 AB gümrük mevzuatına uyum çerçevesinde 2000 yılında yürürlüğe giren 4458 sayılı Gümrük Kanunu’nun içerdiği rejimlerden birisi olan DİR, AB’de giderek kullanımı azalan bir teşvik sistemi olmasına karşın, Türkiye’de önemi gittikçe artan ihracat teşvik tedbirlerinin başında gelmektedir.

İhracata sağlanacak girdi desteği yurtiçi kaynaklı olabileceği gibi dış tedarik yolu ile sağlanacak gümrüksüz girdiler ihracatta rekabet gücünü arttırabilir. İşlenip ihraç edilecek ürünlerin üretiminde kullanılacak ithal girdilerden gümrükte vergi alınmaması ya da yurtiçinden ihraç kayıtlı olarak tedarik edilmesi ihracat fiyatını doğrudan etkilemektedir. Dahilde İşleme Rejimi, dünya piyasa fiyatlarında hammadde, mamul ve yarı mamul temin etmek suretiyle ihracatı arttırmak, ihraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü

kazandırmak, ihraç pazarlarını geliştirmek ve ihraç ürünlerini çeşitlendirmeyi amaçlamaktadır. Dahilde İşleme Rejimi, ihracatı teşvik edip, olağan gümrük tarifelerinin ihracat sanayicileri açısından kolaylaştırılmasını sağlamaktadır. Rejim, işleyiş itibariyle yurtiçindeki üreticilerin temel ekonomik çıkarlarının olumsuz olarak etkilenmemesini de teminat altına almaktadır (Nural, 1996:113). Dahilde İşleme Rejimi'nde ithalat vergileri tahsil edilmediği veya tahsil edilenler iade edildiği için bu şekilde işleme faaliyetinden sonra yapılacak yeniden ihraç ile ülkedeki girişimcilerin yabancı pazarlarda rekabet şansının artırılması amaçlanır. Belli bir oranda kullanılan ithal girdi, yurt içi hammadde ve emek ile tamamlanan ürünler ihraç edildiğinde üretime, istihdama ve ihracat döviz gelirlerine katkılar sağlamaktadır. Dahilde İşleme Rejiminin ekonomiye makro ve mikro bazda beklenen olumlu etkileri bulunmaktadır. Makro bazda etkileri ülkenin; dış ticaretinin, istihdamının, döviz gelirlerinin, sanayide kapasite kullanım oranlarının artması ve ekonomik büyümenin sağlanması şeklinde sınıflandırılabilir. Mikro bazda etkiler ise 2005/8391 sayılı Rejim Kararı'nda belirtilen amaçlar doğrultusunda; işletmelerin üretim maliyetlerinin düşürülerek; satış hacimlerinin artırılması, işletmenin sürdürülebilir büyümesinin sağlanması ve pazar risklerinin minimize edilmesi olarak sınıflandırılması mümkündür. Dahilde İşleme Rejiminin mikro bazlı etkilerine yönelik olarak işletmelerin sermayesini genişletici, fiyat rekabeti üstünlüğü sağlayıcı ve atıl kapasite kullanımını azaltıcı etkisi vardır (Selen, 2005:196).

2.2. Türkiye'de Dahilde İşleme Rejiminin Gelişim Süreci

Bu geçiş döneminin analizinde 24 Ocak 1980 tarihi baz alınacaktır. Zira 24 Ocak 1980 tarihinde alınan kararlarla halen günümüzde uygulanmakta olan "ihracata dayalı sanayileşme" stratejisi benimsenmiştir. Bu doğrultuda ihracatı teşvik politikaları geliştirilerek devreye konulmaya başlanmıştır.

Ancak 24 Ocak Kararları olarak da bilinen ekonomik değişim programının benimsenme sebeplerini daha doğru olarak ortaya koyabilmek için 1980 öncesi döneme kısaca göz atmakta fayda bulunmaktadır.

2.2.1. Türkiye’de Dahilde İşleme Rejiminin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

1970’li yıllarda Türkiye’nin karşı karşıya kaldığı döviz darboğazının önüne geçebilmek ve buna paralel olarak da ekonomik kalkınmayı sağlayabilmek amacıyla, 1980’li yılların başından itibaren alınan bir dizi karar ile ihracata dayalı büyüme modeli benimsenerek ihracatta artışlar elde edilmiştir. Bununla beraber, birçok sektörde hammadde ve ara madde fiyatlarının dünya fiyatlarına göre daha fazla olması, ihracat artışının önünde bir engel teşkil etmiştir. Bu bağlamda; ihracat için gerekli bulunan üretimin yapılabilmesi ve Türk sanayinin uluslararası rekabet gücünü kazanabilmesi için bu aşamada ihracatı teşvik edici birtakım düzenlemelerin yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

24 Ocak Kararlarının alınmasından önceki dönemde dış ticaret stratejisi olarak "ithal ikameci" politikalar uygulanmaktaydı. İthal ikameci politikaların uygulanmasına 1960 yılı itibarıyla başlanmıştır. Aynı şekilde 1960’lı yıllarda "Planlı Kalkınma" uygulamasına geçilmiş; bu dönemde ekonomi, beş yıllık planlarla yönlendirilmeye çalışılmıştır.

Kalkınma planlarının hazırlanması ve tatbiki amacıyla 30 Eylül 1960 tarihinde kabul edilen 91 sayılı Kanunla Devlet Planlama Teşkilatı kuruldu. Bu dönemde hazırlanan ve uygulama alanına dâhil edilen yeni iktisadi modele "Planlı Karma Ekonomi" modeli adı verilmiştir.

1963 yılından itibaren de bir taraftan uzun dönemli (15 yıllık) perspektif planları hazırlanırken diğer taraftan da Beşer yıllık kalkınma planları hazırlanmış ve uygulanmıştır (Gökçen, 2009:18).

1963 yılından günümüze (2016) dokuz tane kalkınma programı hazırlanmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından hazırlanan ve uygulamaya konulan Kalkınma Planları aşağıda verilmiştir. DPT tarafından aynı zamanda Yıllık Programlar ve Orta Vadeli Programlar da hazırlanmaktadır.

1960 - 1980 yılları arasındaki dönemde dış ticaret stratejisi olarak "ithal ikameci" politikanın uygulandığı belirtilmiştir. İthal ikamesi en kısa şekliyle "daha önce ithal edilen malları yurt içinde üretmek üzere sanayileşmek" olarak tanımlanabilir (Kılıçbay, 1984: 136)

İthal ikameci politikaların amacı uzun vadede döviz tasarrufu sağlayarak dış ödemeler dengesini düzeltmek, bu sayede dış etkilere karşı korunaklı bir ekonomi ortaya çıkartmak

ve dış kaynak ihtiyacı olmadan ekonominin gelişmesini sağlamaktı (Yentürk ve Kepenek, 2005: 141).

Ancak ithal ikamesi, döviz tasarrufunun sağlanabilmesi için daha büyük döviz harcamasını gerektiriyordu. Bu döviz ihtiyacı özellikle ithal ikamesi yapacak olan endüstrilerin kurulması için gerekiyordu. Nitekim ilk iki beş yıllık kalkınma planı dönemi incelendiğinde yatırım malları ithalatının, o döneme ait ithalatın yarısına yakın kısmını oluşturduğunu görülmektedir.

Kılıçbay'ın da vurguladığı gibi Türkiye'de ithal ikame süreci iki önemli nitelik taşımaktaydı:

- 1- İthal ikamesi yapan endüstrilerin kurulması için oldukça büyük sayılabilecek döviz harcaması yapılmış,
- 2- İthal ikamesi, ara malı ihtiyacı büyük olan sektörlerde yoğunlaştığı için döviz tasarrufu ve dış ödemeler dengesinin düzelmesi amaçlarına ulaşamamıştır (Kılıçbay, 1984: 136).

Buna rağmen 1960'lar planlama çerçevesinde ithal ikameci sanayileşme stratejisinin temel hedefleri doğrultusunda başarılı sayılabilecek uygulamaların yaşandığı yıllar olmuştur. I ve II. Beş Yıllık Kalkınma Planları, 1963-1977 perspektif plana göre hazırlanmış olup; I. Beş Yıllık Kalkınma Planı temel altyapı yatırımlarına, istihdam sorununa ve yeniden düzenleme konularına ağırlık verirken, II. Beş Yıllık Kalkınma Planı özellikle sanayi sektörünün ekonomide sürükleyici sektör niteliği kazanması ilkesini benimsemiştir (URL6).

Ancak zaten yapısal olarak döviz yaratma konusunda sıkıntı yaşayan ithal ikame politikaları özellikle III. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973 - 1977 döneminde yaşanan uluslararası ekonomik krizlerin şok etkilerinden dolayı uygulama zeminini kaybetme noktasına gelmiştir.

Bu dönemde sistemin döviz gereksinimlerini gidermek amacıyla ihracat teşvik ediliyor olmasına rağmen esas itibarıyla yurt içi piyasaya yönelik üretime ağırlık verildiği için ihracatın caydırıldığı hükmüne ulaşabiliriz. Nitekim döviz kazanma bağlamında ihracat yeterli performans gösterememiş; bir diğer döviz kaynağı olan yabancı sermaye girişleri de çok kısıtlı düzeyde kaldığı için döviz açığı giderek artmıştır.

Burada ithal ikame sisteminin döviz ihtiyacı ile döviz kazanma potansiyeli arasındaki ilişkiye göz attığımızda sistemin döviz sorunsalını daha net gözlemlenebilir.

İşte bu dönemlerde ilk olarak OPEC 1973 yılında petrol ihraç fiyatlarını aniden dört katına çıkarmış ve bundan sonra da belli aralıklarla fiyatları artırmaya devam etmiştir. Bu durum petrolü üretim girdisi ve tüketim amacı olarak kullanan ülkelerin evvela dış ödemelerinde, sonra da ekonominin bütününde büyük tahribat yapmıştır. Böylece artan maliyetten dolayı iç fiyatlar hızla yükselerek enflasyona yol açmış aynı zamanda işsizlik ve ekonomik durgunluk meydana gelmiştir.

İktisat literatürüne "stagflasyon" olarak geçecek olan bu döviz darboğazı özellikle sanayileşmiş ekonomileri derinden sarsmıştır. Bu krizlerin gelişmekte olan ülkelere olan etkisi ise daha derin ve sarsıcı olmuştur. Gelişmekte olan ülkeler açısından üç büyük önemli etkiden bahsedilebilir:

- Petrol fiyatlarındaki büyük artışların doğrudan etkisi (primer etki)
- Petrol fiyatlarındaki artışın Türkiye'nin ithal ettiği ürünlerin (özellikle ara malları ve yatırım malları) fiyatlarını da artırmasından kaynaklı dolaylı etki (sekonder etki)
- Bu şokları ihraç yolu ile transfer edememiş olması

Kılıçbay'ın formülasyonu ile sunduğumuz bu üçlü darbe Türkiye ekonomisini de çok şiddetli etkilemiş ve adeta durma noktasına getirmiştir (Kılıçbay, 1984: 164).

Ayrıca, 1974 yılı Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında Türkiye'ye uygulanan ambargo, dış ticareti ve ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir.

İşte 1970'li yıllarda Türkiye ekonomisini ciddi tıkanmaya götüren bu üç darboğaz (döviz darboğazı, buna bağlı yaşanan enerji darboğazı, ilk iki unsurun neticesi olarak ortaya çıkan ara malları ve yatırım malları darboğazları) ithal ikamesi stratejisine alternatif politikalar geliştirme arayışlarını yoğunlaştırmıştır.

"Konjonktürel" olarak sınıflandırılabilir olan bu koşulların paralelinde, sürecin "dışa açılma"ya evrilmesinde etkili olan "yapısal" unsurlara da kısaca değinmekte fayda bulunmaktadır. "Sermayenin uluslararasılaşması" olarak da kavramsallaştırılan söz konusu yapısal dönüşüm, 1970'li yıllarda tüm dünyayı etkisi altına alan bir güce ulaşmıştır. Özellikle 1970'lerle birlikte gerek üretimin yer değiştirme süreci, gerekse gelişen teknoloji sayesinde parçalara ayrılabilirliği ve bunun yanı sıra ulaşım maliyetlerinin ucuzlaması

Üretim faaliyetinin ve dolayısıyla üretken sermayenin hızla uluslararasılaşmasına neden olmuştur (Ercan, 2009: 171). Söz konusu "retken-sermaye döngüsünün uluslararasılaşması" süreci Türkiye ekonomisini de diğەر gelişmekte olan ekonomiler gibi dışa açılmaya zorlamış, 1980 itibarıyla da radikal politika değişiklikleriyle Türkiye ekonomisinin küresel ekonomiye eklemlenme süreci yaşanmıştır.

Bunun yanında, yaşanan yapısal dönüşüm sürecinin diğەر bir formu ise finansal sermayenin uluslararasılaşması olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu dönemde uygulanan model altında kapitalist sermaye birikiminin tıkanma noktasına gelmesi bahsi geçen yeni strateji ve politika arayışlarının esas belirleyeni olarak ortaya çıkmaktadır. Artık mevcut işleyişte sermaye birikiminin sürdürülebilirliği ancak ve ancak sermayenin uluslararası hareketliliğinin garanti altına alınması yoluyla korunabilecekti. Bu da sermayenin yeni bir form altında (finansal sermaye) etkin olma yolunu açmıştır. Zira F. Ercan'ın da vurguladığı üzere yapısal bir değişken olarak tanımlayabileceğimiz sermaye 1970'lerle birlikte dönüşüm krizine girmiştir. Söz konusu dönem içinde, finansal firmalarla finansal olmayan firmalar arasındaki ilişkilerde önemli denecek bir dönüşüm başlamış ve bireysel sermayelerin ayakta kalma şartı parasal sermayeye ulaşma ve onu kontrol etmeye bağlı hale gelmiştir (Ercan, 1998:16)

İşte bu konjonktürel ve yapısal unsurların bir sonucu olarak 24 Ocak 1980 tarihinde alınan kararlarla "İhracata Yönelik Sanayileşme" stratejisine geçiş yapılmıştır.

1980 ncesi yaşanan ekonomik krizlerin dayattığı iki önemli realite bulunmaktaydı. Bunlar;

- Ekonominin ara malları, yatırım malları ve enerji konusunda büyük ölçüde ithalata bağlı olması,
- Yüksek maliyet artışının ve üretim daralmasının beraberinde getirdiği yüksek enflasyon

24 Ocak 1980 istikrar tedbirleri paketi de işte bu iki problemi kendisine hareket noktası olarak seçmiştir:

- Enflasyonu yavaşlatmak, fiyat istikrarını sağlamak.
- Üretim çarkını harekete geçirmek, bunun için de döviz, enerji ve ona bağlı ve bağlı olmayan öteki girdilerin arzını artırmak (Kılıçbay, 1984: 176).

Söz konusu istikrar tedbirlerinin devreye konulmasıyla amaçlanan hedeflerin en başında ekonominin dış satım kapasitesini ve rekabet gücünü artırarak döviz kazanmak ve dış ticaret açığını kapatarak dış kaynak gereksinimini sınırlamak gerekmektedir (Yentürk ve Kepenek, 2005: 197).

Dolayısıyla benimsenen yeni strateji ile (İhracata Yönelik Sanayileşme) ekonominin döviz kazanma gücünü harekete geçirmek üzere ihracat ve döviz kazandıran diğer faaliyetler hızla teşvik edilmiştir. Dikkat edileceği üzere Türk ekonomisinde üretimin devamlılığı, ekonomik büyümenin hızlanabilmesi için döviz Kılıçbay'ın tabiriyle "bir numaralı girdi" sayılmaktadır. Ülkenin en önemli ihtiyacı olan ithalatı finanse etme özelliği dolayısıyla, döviz kazanımına yönelik olarak 24 Ocak kararlarında hemen her türlü tedbire yer verilmiştir. Başta parasal ve nakdi teşvikler olmak üzere ihracat değişik destek unsurları ile teşvik edilmiştir.

İhracat ve diğer döviz kazandırıcı faaliyetlerle kısa dönemde döviz ihtiyacını karşılamak mümkün olmadığından dış borç ödemelerini geciktirme (erteleme) ve dış yardım ve kredi temin etme yoluna gidilmiştir.

Yine döviz açığının giderilmesi ve tasarruf arzının artırılarak ekonomik büyüme yolunun açılması için 24 Ocak programı çerçevesinde yabancı sermayenin özendirilmesi amacıyla yönetimsel ve yasal düzenlemeler yapılmıştır (Yentürk ve Kepenek, 2005: 205). "Herhangi bir mal veya hizmet satışı olmadan dış ülkelerden döviz sağlayıcı imkânları sunan" bir etmen olarak da tanımlanan yabancı sermayenin döviz girdisi sağlama yanında teknoloji, know-how, yeni üretim teknikleri gibi etkilerine atıfta bulunulmuş ve bu anlamda yabancı sermaye beklentisinde ciddi artış yaşandığı belirtilmiştir (Kılıçbay, 1984: 337).

Bununla paralel olarak her ne kadar liberalizasyon politikaları benimsenmişse de ilk dönemlerde döviz çıkışını engellemek amacıyla zorunlu ithalat dışında döviz harcamaları minimum düzeyde tutulmuştur¹.

Ancak bununla beraber dışa açılma sürecinin zorunlu bir sonucu olarak ithalatta da engeller azaltılmıştır. Özellikle ihracatın belirli bir düzeye ulaştığı 1983 yılından sonra Dış ticaret rejiminin liberalleştirilmesi artan bir hızla sürdürülmüş, ithalatta miktar kısıtlamaları

¹ Bu sıkı kambiyo politikası, döviz kullanma serbestisi getiren 32 sayılı Karar'ın 1989 yılında kabulüne kadar devam etmiştir. 1989'da devreye konulan 32 sayılı Karar ile her türlü dövizin ithali serbest bırakılmıştır. 1990 yılında Kambiyo Rejimi daha da liberalleştirilerek Türk Lirası 'sının konvertibilite özellikleri güçlendirilmiş ve 32 sayılı Karar'da yapılan değişikliklerle, TL ile ihracat ve ithalat serbest bırakılmıştır.

yerine tarife uygulaması ön plana çıkarılmış, koruma oranları giderek düşürülmüştür. Buradaki amaç uluslararası zorunlulukların yanında belirli bir döviz kazanma potansiyeli edinen ekonominin dışa açılarak rekabetin etkinlik doğuran tesirlerinden faydalanmak olmuştur.

Bu düzenlemeler çerçevesinde, 1984 yılından sonra, İhracatı Teşvik veya İhracatı ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetleri Teşvik adı altında Bakanlar Kurulu Kararları yayımlanmıştır. Teşvikler, ihracatı teşvik belgesi kapsamında değerlendirilmiş ve bu belge üzerinden de teşvik izninin verilmesi, taahhüt hesaplarının kapatılması ve takip ve değerlendirilmesi, sırasıyla Devlet Planlama Teşkilatı, Hazine Müsteşarlığı ve DTM'ca yürütülmüştür.

Diğer taraftan; gerek DTÖ ve GATT² gerekse Gümrük Birliği Anlaşması'ndan kaynaklanan yükümlülükler çerçevesinde uygulama alanı bulan doğrudan nakit yardımları kapsamındaki ihracat teşviklerinin kaldırılması gerekmekte idi. Gelişen söz konusu koşullar altında, Türkiye'deki ihracatın teşviki ve geliştirilmesine yönelik politikalar ve uygulamalar, 1996 yılı başında köklü bir değişime uğramıştır. 13.06.1994 tarihli 94/5782 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile İhracatı Teşvik Kararı Resmi Gazete yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (T.C.Resmi Gazete, 16 Ağustos 1994, sayı: 22023).

Söz konusu İhracatı Teşvik Kararı ile ihracatı artırmak, ödemeler dengesini iyileştirmek, Türk ihraç ürünlerine uluslararası piyasada rekabet gücü kazandırmak, kapasite kullanım oranını artırmak, ihraç pazarlarını geliştirmek, ihraç ürünlerini çeşitlendirmek ve döviz giderlerini azaltmak amaçlanmıştır. 94/5782 sayılı İhracatı Teşvik Kararı, 25.12.1995 günlü 95/7615 sayılı Dahilde İşleme Rejim Kararının Resmi Gazetede (T.C. Resmi Gazete, 31 Aralık 2005, sayı: 22510) yayımlanması ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Söz konusu DİR Kararı ile de üretiminde ithal girdi kullanılan mamullerin ihracı, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerin belirlenmesi ve bu husustaki tedbirlerin düzenlenmesi ve yürütülmesi amaçlanmıştır. Türkiye'nin ihracat yapısı incelendiğinde, birçok alanda yurt içi üretimin yeterli düzeyde olmaması veya yurt içi tedarikçi firmaların, ihracatçıların ihtiyaç duyduğu ham ve yarı mamulleri istenilen nitelik, kalite ve fiyata sağlayamaması nedeniyle, ihracatın büyük ölçüde ithalata bağımlı

² Türkiye, 1947'de imzalanan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasına (GATT) 21.12.1953 tarih ve 6202 sayılı Yasa ile taraf olmuştur. Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesini ve düzenli işleyişini amaçlayan bir anlaşma niteliğindeki GATT, kurumsal bir yapıya kavuşturularak 01.01.1995 tarihi itibarıyla DTÖ'ye dönüştürülmüştür.

olduğu görülmektedir. Uluslararası taahhütler nedeniyle doğrudan teşviklerin uygulanmamasının bir sonucu olarak, ihracatçı firmaların girdi maliyetlerinin düşürülmesine yönelik, rekabet gücünü artırıcı yöntemlerin kullanılması, ülke ihracatının geliştirilmesi bakımından büyük önem kazanmıştır.

Bu bağlamda, DİR, ihracatçı firmalarının dünya piyasalarında rekabet gücünün artırılması ve ihracatın geliştirilmesi amacıyla, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de geniş çapta uygulama alanı bulan teşvik araçlarından biri olmuştur (Acar, 2000:26). DİR uygulamasına ilk olarak yer verilmiş bulunan 95/7615 sayılı DİR Kararı 99/13819 sayılı Karar (T.C. Resmi Gazete, 31 Aralık 1999, sayı: 23923) ile anılan karar da halen yürürlükte bulunan 2005/8391 sayılı Karar (T.C. Resmi Gazete, 27 Ocak 2005, sayı: 25709) ile yürürlükten kaldırılmıştır. 2005/8391 sayılı DİR Kararı ile bu karara dayanılarak ıkarılan 2005/1 DİR Tebliği (T.C. Resmi Gazete, 27 Ocak 2005, sayı: 25709) ve 2006/12 sayılı DİR Tebliği (T.C. Resmi Gazete, 20 Aralık 2006, sayı: 265382) hâlihazırda uygulanmakta olan rejimin çerçevesini oluşturmaktadır.

Bunların yanında, DİR; AB Gümrük Kanunu olan Gümrük Kodu’nda olduğu gibi 1615 sayılı Gümrük Kanunu’nun yerine 05.02.2000 tarihinde yürürlüğe giren 4458 sayılı Gümrük Kanunu ve bu kanunun uygulanmasına dair Gümrük Yönetmeliği’nde de yer almıştır. DİR’e ilişkin hükümler 4458 sayılı Gümrük Kanunu’nun 108-122. maddelerinde, Gümrük Yönetmeliği’nin ise 347-398. maddelerinde yer almaktadır.

2.2.2. KYOTO Sözleşmesi

DG bünyesinde imzalanan bazı uluslararası sözleşmelere Türkiye’de taraf olmuştur. Bunlardan, zellikle “Gümrük Rejimlerinin Basitleştirilmesine ve Ahenkleştirilmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme (Kyoto Sözleşmesi)” 18.05.1973 tarihinde Kyoto’da imzalanmış ve yasal prosedürünün tamamlanmasından sonra 25.09.1974 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, 27.09.1994 tarihli ve 4035 sayılı Kanunla taraf olunması uygun bulunan, Kyoto Sözleşmesi ve 6 ekini itirazi kayıtlarla 22.04.1995 tarihinde kabul etmiştir.

Kyoto Sözleşmesi'nin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren taraf ülkelerin Sözleşme eklerine çok sayıda rezerv koymaları nedeniyle Sözleşme ve Eklerinde değişiklik yapılması zorunlu hale geldiğinden DG bünyesinde “Revize Kyoto Sözleşmesi alışma Grubu”

oluşturulmuştur. Revizyon çalışmaları 4 yıllık bir çalışma neticesinde Nisan 1999'da tamamlanmış olup, Revize Sözleşme, kabul edilmesi zorunlu olan Ana Metin ve Genel Ek ile taraf olunması ihtiyari olan 10 Özel Ek'ten oluşmuştur. Revize Edilmiş Kyoto Konvansiyonu, uluslararası ticaret düzeyindeki gelişmelere paralel olarak Kyoto Konvansiyonunun gelişen ticaret ortamına ve hukuki mevzuata uyarlanması neticesinde oluşturulmuş ve DGÖ'nün 151 üyesi tarafından oybirliği ile kabul edilerek uygulamaya konulmuştur.

Revize Edilmiş Kyoto Konvansiyonu gümrük idarelerinin modernizasyonu ve gümrük işlemlerinin basitleştirilip yeknesaklığının sağlanması, gümrük otoritelerinin işlem ve denetim etkinliklerinin artırılması konularında 600'den fazla standart ve tavsiye kararı içeren çok kapsamlı uluslararası kurallar bütünlüğü olarak yürürlüğe girmiştir (Diriöz, 2007:5). Kyoto Konvansiyonu'nun F nolu Eki DİR'e ayrılmıştır. Söz konusu sözleşmede DİR'e ilişkin bazı tanımlamalar ve özellikler belirlenmiştir (World Customs Organization, 1-5). Buna göre; - Vergi muafiyeti sağlayan gümrük işlemlerinden birisi olan DİR; ulusal mevzuatlarda, belirli bir işleme faaliyetine tabi tutulacak malların ithalatında uygulanacak vergilerde koşullu olarak muafiyet sağlanmasına ilişkin düzenlemeler olarak tanımlanmıştır.

- Dahilde işlemede genel kural ithal edilen mallarla ilgili gümrük vergilerinde ve katma değer vergisinde şartlı muafiyet sağlanması olup, üretimin ardından belirli bir süre içerisinde üretim işlemi sonucu elde edilen ve nihai ürün olarak adlandırılan ürünün ihraç edilmesi gerekmektedir.
- DİR'in temel amacı, yerli girişimcilerin kendi ürünlerini dış piyasada rekabetçi fiyatlarla satmak suretiyle ekonomik büyüme ve yerli işgücüne daha fazla iş imkanı sağlanması olanağının ortaya çıkarılmasıdır.
- Dahilde işleme faaliyetinin pek çok faydası olup, temel faydası, üretilen ya da işlenen ürünün hammaddesinin ithalatında gümrük vergisi ve diğer vergilerin ödenmemesidir. Ülke için temel yararı ise bu işleme faaliyetinin ekonomi için canlandırıcı bir etkisinin olmasıdır.

2.2.3. Türkiye İle Avrupa Birliği Arasında Gümrük Birliğini Tesis Eden 1/95 Sayılı Ortaklık Konsey Kararı

Türkiye ile Avrupa Topluluğu (URL7) (AT) arasındaki ilişkiler, 12.09.1963 tarihinde imzalanarak 01.12.1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile başlamış bulunmaktadır. Ankara Anlaşması'nda, Türkiye ile AT arasında kurulan ortaklığın, Türkiye'nin tam üyeliği yönünde ki nihai amacının üç dönemden geçerek gerçekleşmesi öngörülmüştür. Bu üç dönem; hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönemdir. Geçiş döneminde Türkiye ile AT arasındaki ilişkiler, Ankara Anlaşmasının yanı sıra, 23.11.1970'de imzalanan ve 01.01.1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol uyarınca düzenlenmiştir.

Geçiş döneminde, taraflar arasında sanayi ürünlerini konu alan bir gümrük birliğinin tedricen gerçekleştirilmesi, işçilerin karşılıklı olarak serbest dolaşımının sağlanması, tarım ürünlerinde giderek genişleyecek bir tercihli ticaret rejiminin uygulanması,

Katma Protokolün belirlediği alanlarda Türkiye ile AT arasında mevzuat ve politikaların yaklaştırılması ile Őartların elverdiği ölçüde, hizmetlerin serbest dolaşımı süreçlerinin başlatılması öngörülmüştür. Ankara Anlaşması'nın 2. Maddesinde Türkiye ile AT arasında ileri bir tarihte gümrük birliğinin başlaması öngörülmüş, 10 maddesi ile de; Topluluk üyesi ülkeler ile Türkiye arasındaki ticarete gümrük vergileri ve eş etkili vergi ve resimler ile diğer mali yükümlölüklerin, miktar kısıtlamaların yasaklanması, bunun yanında Türkiye'nin üçüncü ülkelerle olan ticari ilişkilerinde Topluluğun ortak gümrük tarifesini uygulamayı ve AT'ce diş ticaret konusunda uygulamakta olduğu diğer mevzuata uyumlaştırmanın sağlanmasını kapsamaktadır.

Geçiş döneminde Türkiye ile topluluk arasındaki ilişkiler beklendiği hızda gerçekleşmemiş, özellikle 1980'li yıllarda ilişkiler donma noktasına gelmiş, 1990'lı yıllarda ilişkilerde canlanmanın başlaması ile birlikte 1993 yılında Türkiye-AT Gümrük Birliği Yönlendirme Komitesi kurularak bu komitede hazırlanan Ortaklık Konseyi Kararı 06.03.1995 tarihli 1/95 sayılı Karar ile Topluluk ile Türkiye arasında sanayi ürünlerini kapsamak üzere gümrük birliği sağlanmıştır. 1/95 sayılı Ortaklık Konsey Kararı (OKK)'da, Türkiye ile AT arasındaki gümrük birliğinin tam olarak işlemeye başlaması için, Türkiye'nin gümrükler ve diş ticaret mevzuatı konularında yerine getirmesi gerekli uyum çalışmaları yanında, rekabet hukuku, fikri ve sınai haklar, sınai mevzuat alanlarında

mevzuatını AT hukuk düzenine yaklaştırması için göz önünde tutması gerekli AT mevzuatı da belirtilmektedir.

Kararda, Türkiye'nin yukarıda anılan alanlardaki mevzuat yaklaştırmasının önemli bir bölümünü 31.12.1995 tarihine kadar tamamlamak durumunda olduğu belirtilmektedir. OKK'nın diğer önemli bir bölümü de, gümrük birliğinin 1996 yılı ve sonrasında sağlıklı biçimde işlemesi için alınması gerekli tedbirler ile izlenmesi gerekli usulleri tespit etmekte, bu amaçla, ortaklığın kurumsal veçhelerini, özellikle danışma prosedürleri açısından takviye edici yeni düzenlemeler getirmektedir (URL8). 95/7603 sayılı Karar ile 01.01.1996 tarihi itibarıyla, 12 ve 22 yıllık listelerde yer alan ürünlerde, Topluluğa karşı gümrük vergileri kaldırılmış ve üçüncü ülkelere karşı Türk gümrük tarifesinin, Topluluk ortak gümrük tarifesine uyumu sağlanmıştır. 1993 yılı İthalat Rejimi'yle ilk kez topluluk çıkışlı bazı tarım ürünlerine tanınan tavizli rejim, 1994 yılında oranlar itibarıyla iyileştirilmiştir.

Topluluk ile Türkiye arasındaki tarım tavizleri görüşmelerine 1996 yılında da devam edilmiştir. Sanayi ürünleri ithalatından alınan Toplu Konut Fonu (TKF) kesintileri de 01.01.1996 tarihi itibarıyla kaldırılmıştır. Tarım ürünleri ithalatından alınan TKF kesintileri de 1997 İthalat Rejimi Kararı ile kaldırılmıştır (URL9). 01.01.1996 tarihi itibari ile gümrük birliğine girilmesi, beraberinde gümrük mevzuatının uyumlaştırılmasını gerektirmiştir. O tarih itibari ile 1973 yılından beri yürürlükte bulunan 1615 sayılı Gümrük Kanunu ve Bu kanunun uygulanmasını ilişkin Gümrük Yönetmeliği yürürlükte bulunmakta idi. Söz konusu mevzuatın topluluk mevzuatına uyumunun sağlanması amacıyla öncelikli olarak yeni bir gümrük kanunu çıkarılması öncesinde 1615 sayılı Gümrük Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklik yapan 564 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çıkarılmıştır.

Söz konusu değişiklikler yeterli olmamış yeni bir gümrük kanununa ihtiyaç duyulmuştur. Böylece AB Gümrük Kanunu ile tam olarak uyumun sağlandığı 4458 sayılı Gümrük Kanunu (T.C. Resmi Gazete, 04 Kasım 1999, sayı: 23866) 05.02.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2.2.4. 1/95 Sayılı Karar'ın Temel İlkeleri

Söz konusu Kararda; Ankara Anlaşması'nın 5. Maddesinde belirtildiği üzere gümrük birliği ile son dönemecine girilmesi ilkesinden hareket edildiği, böylece iki tarafın karşılıklı yükümlülüklerini yerine getirmesi ile geçiş döneminin tamamlanacağı ve gümrük

birliğinin Ankara Anlaşması ile Katma Protokol çerçevesinde etkili biçimde işleyişi için gerekli yöntemlerin geliştirilmesinin yolunu açacağı vurgulanmıştır.

Söz konusu karar; sanayi mallarının serbest dolaşımı, Türkiye ile Topluluk arasında, ithalat ve ihracatta alınan gümrük vergileri ile eş etkili vergi ve resimlerin kaldırılması, genel ahlak, kamu düzeni ve kamu güvenliği, insanların bitkilerin ve hayvanların sağlığının ve yaşamının korunması, sanat değereri veya tarihi ya da arkeolojik değer taşıyan ulusal varlıkların veya sınai ya da ticari mülkiyetin korunması gerekçesiyle getirilen kısıtlamalar hariç olmak üzere taraflar arasında ithalat ve ihracatta uygulanan miktar kısıtlamaları ile her türlü eş etkili önlemin yasaklanması, Türkiye'nin Topluluk üyesi olmayan ülkelerle ilgili olarak Topluluğun bu konuya ilişkin çeşitli yönetmeliklerle belirlenen ticaret politikasına esas itibariyle benzeyen hükümleri ve uygulama önlemlerini yürürlüğe koyması, Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim ticareti ile ilgili anlaşmalar ve düzenlemeler dahil olmak üzere tekstil sektöründe, Topluluğun ticaret politikası ile esas itibariyle aynı politikaları uygulaması, Türkiye'nin Topluluk üyesi olmayan ülkeler bakımından ortak gümrük tarifesine uyum sağlaması, tarafların aralarında tarım ürünlerinin serbest dolaşımın sağlanması konusundaki ortak hedefin belirlenmesi ve tarım ürünlerinde serbest dolaşıma erişebilmesi açısından süreye gerek duyulduğu, fikri, sınai ve mülkiyet haklarının yeterli ve etkili bir şekilde korunmasına yönelik tedbirler alınması, Topluluk ile Türkiye arasında bilgi alış verişinin gerçekleşeceği, gümrük birliğinin etkin şekilde işleme yönünde görüş bildirileceği Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nin kurulması, gümrük birliğinin işleyişi ile doğrudan ilgili alanlarda³ Türkiye mevzuatının Topluluk mevzuatına uyumlu hale getirilmesi esaslarını taşımaktadır⁴.

2.3. Teşvik Uygulaması Olarak Dahilde İşleme Rejimi

İhracatta yaşanan söz konusu yavaşlamanın yapısal analizini yapan çalışmalarda 1980 sonrası dönemde ihracatı teşvik politikalarının etkinliği ile ilgili sorgulamalara yer verilmiştir. Bu değerlendirmelere göre, 1990'lı yılların başında ihracat teşvikleri, ihracatı artırmada yetersiz kalmıştır. Dolayısıyla da ihracatın özendirilmesinde niteliksel değişmeler ve sınırlandırmalara yer verilmiştir. Bu değerşmeler ve sınırlandırmaların esas

³ Gümrük birliğinin işleyişiyle doğrudan ilgili alanlar; ticaret politikası, üçüncü ülkelerle imzalanan ve sanayi ürünleri itibariyle ticari boyutu olan anlaşmalar, sanayi ürünleri ticaretindeki teknik engellerin kaldırılmasına ilişkin mevzuat, rekabet, sınai ve fikri mülkiyet hukuku ile gümrük mevzuatıdır.

⁴ Türkiye-AB Arasında Gümrük Birliğini Tesis Eden 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Karar Metninden derlenmiştir.

sebepleri arasında "hayali ihracat" konusundaki tartışmalar ve özellikle uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan ihracat desteğine sınırlama getirme zorunlulukları belirtilmektedir (Yentürk ve Kepenek, 2005: 205).

Bu anlamda teşvik unsuru olarak nakdi ve doğrudan yardımların etkinliği sorgulanmaya başlanmış, aynı zamanda suistimale açık olan uygulamaların sistemi baltalayıcı etkilerine vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla bu yöndeki tartışmaların uluslararası düzenlemelerle getirilen kriterlerle çakışması teşvik uygulamalarında yapısal bir dönüşümü beraberinde getirmiştir.

Nitekim tam da bu dönemde, 1995 yılında, bir yandan uluslararası ticaretin serbestleşmesinin sağlanması amacıyla II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlatılan GATT sürecinin tamamlanması ile oluşturulan DTÖ'ye üye olunurken diğer yandan 1/1/1996 tarihinden itibaren AB ile Gümrük Birliği'ne gidilmesi karara bağlanmıştır.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki gümrük birliğinin kurulmasına ilişkin 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında belirtilen yükümlülüklerimiz nedeniyle, daha önceki dönemlerde yoğun bir şekilde uygulanan nakdi teşvikler ile ihracat performansına dayalı sübvansiyonlar 1995 yılı sonunda yürürlükten kaldırılmıştır. Kaldırılan teşvik mekanizmaları yerine, gerek Avrupa Birliği, gerek Dünya Ticaret Örgütü normlarına uygun yeni "İhracata Yönelik Devlet Yardımları" programları yürürlüğe konulmuş, söz konusu yardımlar daha sonra değişen uluslararası ve ülke dinamiklerine göre değişikliklere uğrayarak mevcut şeklini almıştır (DPT, 2004: 2).

Avrupa Topluluğu mevzuatına uyum çalışmaları çerçevesinde, dış ticaretin yapısı ve ihracat potansiyeli de göz önünde bulundurularak, İhracatı Teşvik Mevzuatı Topluluğun Gümrük Koduna uyumlu hale getirilmiş, 25/12/1995 tarihli Dahilde İşleme Kararı ve bu Karara istinaden 5/1/1996 tarihli ve 22514 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 96/1 sayılı Dahilde İşleme Tebliği 1/1/1996 tarihi itibarıyla İhracatı Teşvik Mevzuatı yerine ikame edilmiştir (Ekonomi Bakanlığı, 2009:2).

Bununla beraber, İhracatı Teşvik Mevzuatı'nın ihracata yönelik vergisel muafiyetleri düzenleyen 4 üncü maddesi bir süre daha yürürlükte kalmış ve 31/12/1999 Tarih ve 23923 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 23/12/1999 tarih ve 99/13812 sayılı İhracat, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi, Resim ve

Harç İstisnası Hakkında Karar ile İhracatı Teşvik Mevzuatı tümüyle yürürlükten kaldırılmıştır (Bıyıkçı, 2010: 24).

Avrupa Topluluğu mevzuatına uyum yükümlülüğü bir kenara bırakılırsa, Dahilde İşleme Rejimi yürürlüğe girdiği 1996'dan itibaren alınan teşvik belge sayısı ile gerçekleştirilen ihracat miktarının sürekli artış göstermesi sebebiyle Türkiye'de, ihracatçılar ve ekonomi açısından vazgeçilmez bir uygulama olmuştur. Türkiye'de ihracat 2003 yılında 47,3 milyar dolar seviyesinde iken bunun 24,1 milyar doları DİİB kapsamında yapılmıştır. 2004 yılında ihracat 63,2 milyar dolar, DİİB kapsamında yapılan ihracat ise 34,1 milyar dolar olmuştur. Aynı şekilde 2005 yılında toplam ihracat 73,5 milyar dolar, DİİB kapsamında ihracat 37,8 milyar dolar; 2006 yılında toplam ihracat 85,1 milyar dolar, DİİB kapsamında ihracat 43,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (Namlı, 2007:94). Bu dönemde, %51,85'i DİİB kapsamında gerçekleşen toplam ihracatımızın yaklaşık %80 oranında artması, teşvik uygulamasında gerçekleştirilen bu yapısal dönüşümün ihracat artış hızının ivmelenmesine katkı sağladığı sonucuna ulaşılabılır.

2.4. Gümrük Rejimi Olarak Dahilde İşleme Rejimi ve Mevzuat Boyutu

2.4.1. Şartlı Muafiyet Sistemi

DİİB veya Dİİ kapsamında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan ve serbest dolaşımda olmayan hammadde, yardımcı malzeme, yarı mamul, mamul ile değişmemiş eşya, ambalaj ve işletme malzemesinin, Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik firmalarca, ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın, vergileri teminata bağlanmak suretiyle ithal edilmesi ve ihracat taahhüdünün gerçekleşmesini müteakiben alınan teminatın iade edilmesine dayalı bir sistemdir. Bu kapsamda yapılacak işletme malzemesi ithalatında KDV ve Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) tahsil edilir ve ticaret politikası önlemleri uygulanır. İşletme malzemesi ile ilgili bu yönde uygulama yapılmasının nedeni, işletme malzemesinin işlem görmüş ürünün bünyesine girmemekle birlikte bu ürünün üretilmesi için gerekli malzemelerden olması, işlem görmüş ürün bünyesine girmemesi nedeniyle de ihraç edilmeyip yurt içinde bırakılmasıdır. KDV oranlarının yüksek olduğu Türkiye'de dolaylı bir vergi olan KDV, hem iç ticaret hem de dış ticarete önemli bir karar değişkeni olarak kalmaya devam etmektedir (Apak, 2002: 68). Şartlı muafiyet sistemi çerçevesinde bu verginin teminata bağlanarak ihraç edilecek ürünün üretiminde kullanılmak üzere hammadde, yardımcı malzeme, yarı mamul, mamul ve

ambalaj malzemesi ithal edilerek bu ürünlerin yurt içinde üretimde kullanılması ve üretim sonucunda elde edilen işlem görmüş ürünün ihraç edilmesi sonrasında teminatın çözülmesi ihracatın desteklenmesinde önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şartlı muafiyet sistemi ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünlerin üretimi için gerekli olan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ile ambalaj ve işletme malzemelerinin, bedelli veya bedelsiz olarak ticaret politikası önlemlerine tabi olmaksızın ithali esnasında alınması gereken her türlü vergi teminata bağlanmak kaydıyla gümrüksüz olarak ithal edebilmesidir (Kaya, 2013:114). Ayrıca, işlenmiş ürünlerin üretimi için ithal eşyanın yerine eşdeğer eşya olarak serbest dolaşımdaki eşya kullanılabilir. Bu kapsamda önce ihracat sonra ithalat da yapılabilir.

İşlem görmüş ürünlerin üretiminde gerekli olan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ve ambalaj malzemeleri, şartlı muafiyet kapsamında ithal edilebileceği gibi bu konuda yapılan düzenlemeler çerçevesinde yurt içinden de temin edilebilir. DİİB kapsamında ihraç edilmek üzere temin edilen eşya ikinci işlem görmüş ürünlere ilişkin hükümler hariç olmak üzere ithal eşyası gibi değerlendirilir. DİİB kapsamındaki yurt içi alımının belge süresi içerisinde gerçekleştirilmesi gerekir. Ancak, işlem görmüş ürünün, ihracatın gerçekleştiğinin belgelenmesi kaydıyla yurt içi alıma izin verilen hallerde, süresi sona eren DİİB kapsamında da yurt içi alımı yapılabilir (Apak, 2002:68).

2.4.2. Geri Ödeme Sistemi

DİİB/Dİİ kapsamında serbest dolaşıma giren hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ile değişmemiş eşya, ambalaj ve işletme malzemesinden elde edilen işlem görmüş ürünün ihracı halinde, ithalat esnasında alınan verginin geri ödenmesidir⁵.

Bu kapsamda, geri ödeme sisteminde; şartlı muafiyet sisteminden farklı olarak ithal edilen eşya için gümrük idaresince, ticaret politikası önlemleri uygulanır ve eşyanın ithali için öngörülen dış ticarete teknik düzenlemeler ve standardizasyon mevzuatı dahil diğer işlemlerin tamamlanması şartı aranır. ATR⁶ dolaşım belgesi eşliğinde AB'ye üye ülkelere ihraç edilecek işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılacak hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ile değişmemiş eşyanın gümrük vergisinin tahsil edilmesi ve

⁵ İşletme malzemesine ilişkin tahsil olunan KDV ve ÖTV geri verme işlemine tabi tutulmamaktadır.

⁶ ATR: Türkiye ile AB arasındaki sanayi ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri ticaretinde kullanılan, eşyanın Türkiye ve AB'de serbest dolaşımda olduğunu gösteren ve eşyanın tercihli rejimden faydalanmasını sağlayan belgeyi,

diğer vergilerin teminata bağlanması suretiyle ithalatına izin verilebilir. Geri ödeme sisteminden yararlanmak için, DİİB/Dİİ alınması ve eşyanın geri ödeme sistemi kapsamında olduğunun gümrük idaresince ithalat esnasında belgeye/izne ilişkin gümrük beyannamesine kaydedilmesi zorunludur⁷. Yine geri ödeme sisteminde serbest dolaşıma giriş beyannamesi, izinde belirtilen gümrük idaresine verilir.

Geri ödeme sistemi ile şartlı muafiyet sistemi arasındaki temel fark; geri ödeme sisteminde, dahilde işleme faaliyetine tabi tutulan eşya, daha önce ticaret politikası önlemlerine tabi olarak serbest dolaşıma sokulmuş eşyadır ve işleme faaliyeti sonrasında ihraç edilmesi halinde bu eşyanın serbest dolaşıma girişinde tahsil edilmiş olan ithalat vergileri geri verilmektedir. Oysa şartlı muafiyet sisteminde, DİR'e tabi tutulacak eşya serbest dolaşıma sokulmamakta, bu nedenle ithalat politikası önlemlerine tabi olmamakta ve ithalat vergileri ödenmemektedir. Bunun yerine ithalat vergileri teminata bağlanmaktadır. Teminata bağlanan bu vergiler ise işleme faaliyetinden sonra gerçekleştirilen ihracat sonrasında iade edilmektedir. Bu sebeple geri ödeme yöntemine göre alınan vergiler, vergi niteliği açısından vergi olmaktan ziyade nakdi teminat unsuru niteliğini taşımaktadır (Selen, 2005:196).

2.4.3. Eşdeğer Eşya Kullanımı

Şartlı muafiyet sistemi kapsamında belge sahibi firmalara eşdeğer eşya kullanımı imkânı tanınmıştır. Eşdeğer eşya; işlem görmüş ürünün elde edilmesinde ithal eşyasının yerine kullanılan ve ithal eşyası ile asgari 8'li bazda gümrük tarife istatistik pozisyonu, ticari kalite ve teknik özellikleri itibarıyla aynı kalite ve nitelikleri taşıyan serbest dolaşımda bulunan eşya olarak ifade edilebilmekle birlikte; belirlenecek özel hallerde eşdeğer eşyanın ithal eşyasından daha kaliteli veya daha ileri bir imalat aşamasında olmasına izin verilebilir.

Eşdeğer eşya uygulaması çerçevesinde; DİİB kapsamında önceden ihracat işleminden sonra ithalat yapılabileceği gibi, ithal eşyası ile serbest dolaşımdaki eşya birlikte kullanılabilir. İthal eşyasının ithalatından önce eşdeğer eşyadan elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihracı halinde bu ihracata tekabül eden kısım kadar ithalatı, söz konusu DİİB'de belirtilen süre sonuna kadar yapabilir. Önceden ihracat işleminden sonra ithal edilen eşya, izin belgesi sahibi firma tarafından serbestçe kullanılabilir (Şensoy, 2006:49).

⁷ Kaydedilecek ibare şu şekildedir: 'Dahilde İşleme/ Geri Ödeme Sistemindeki Eşya'

Eşdeğer eşyadan elde edilen işlem görmüş ürünün ihracatından önce ithal eşyasının girmesi halinde, işlem görmüş ürünün elde edilmesi için kullanılan eşdeğer eşya kadar ithal eşyanın bu rejimden yararlandığının kontrolü amacıyla Gümrük Yönetmeliği'nin 40 no'lu ekinde yer alan INF 9 Formu kullanılır. Bir asıl, üç örnek olmak üzere dört nüshadan oluşan form eşyanın girişinin yapılacağı gümrük idaresine sunulur (Önal, 2007:26). İthal eşyasının ithalinden önce eşdeğer eşyadan elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihracı halinde, buna tekabül eden ithalat, belge süresi sonuna kadar yapılabilir. İşlem görmüş ürünlerin eşdeğer eşyadan elde edildiği durumlarda, gümrük işlemlerinde ithal eşyası eşdeğer eşya, eşdeğer eşya ise ithal eşyası olarak değerlendirilir. Eşdeğer eşyadan elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihracatından sonra buna tekabül eden oranda ithal edilen eşya, belge sahibi firma tarafından serbestçe kullanılabilir. Ancak, ihracatı gerçekleştirilmeyen ithal eşyasının, işlem görmüş ürün veya değişmemiş eşya olarak belge sahibi firma ve/veya yan sanayici firmanın stoklarında bulundurulması zorunludur. Önceden ihracat konusu işlem görmüş ürünlerin ihracat vergisine tabi eşdeğer eşyadan elde edilmesi halinde, eşdeğer eşyaya tekabül eden ithalatın yapılmasından sonra iade edilmek üzere ihracat vergisi kadar teminat alınır.

İşlem görmüş ürünlerin imali için ithal eşyasının yerine kullanılan serbest dolaşımda bulunan eşya anlamına gelir. Kullanılacak eşdeğer eşya ithal eşyası ile asgari 8 (sekiz) li bazda gümrük tarife istatistik pozisyonu (GTİP), ticari kalite ve teknik özellikleri itibarıyla aynı kalite ve nitelikleri taşıması gerekmektedir. Ancak, belirlenecek özel hallerde eşdeğer eşyanın ithal eşyasından daha kaliteli veya daha ileri bir imalat aşamasında olmasına izin verilebilir. Önceden ihracat işleminden sonra buna tekabül eden oranda ithal edilen eşya, belge sahibi firma tarafından serbestçe kullanılabilir. Ancak, ihracatı gerçekleştirilmeyen ithal eşyasının, işlem görmüş ürün veya ithal edildiği şekliyle belge sahibi firma ve/veya yan sanayici firmanın stoklarında bulundurulması zorunludur. İşlem görmüş ürünün eşdeğer eşyadan elde edildiği durumlarda, gümrük işlemlerinde ithal eşyası eşdeğer eşya, eşdeğer eşya ise ithal eşyası olarak değerlendirilir (T.C. Resmi Gazete, 17 Ocak 2005, sayı: 25709).

2.4.4. İndirimli Teminat

Şartlı muafiyet sistemi kapsamında yapılacak ithalattan doğan vergi, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda belirtilen esaslar çerçevesinde teminata

tabidir. İthalat sırasında alınacak vergi veya yurtiçi alımlarda İhracat Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen tutar üzerinden teminat alınır. Bu teminat para, bankalar tarafından verilen teminat mektupları ile hazine tahvil ve bonolarından biri veya birkaçından oluşabilir (T.C. Resmi Gazete, 20 Aralık 2006, sayı: 26382).

2.4.5. Dİİ Verilecek Haller

Dİİ kapsamında, aşağıda belirtilen işlemlere konu eşyanın ithaline izin verilir:

- Elyaf, iplik, ham ve mamul mensucat (astar dahil) gibi temel tekstil hammaddeleri ile tekstil ve deri kimyasal maddeleri dışında kalan yardımcı maddelerin (tela, etiket, düğme, fermuar, çitçit, rivet, askı, kuşgözü, şerit, kordela, lastik vb.) ithalatını müteakip, ihraç ürünlerinin elde edilmesinde kullanılması,
- Kıymetli maden ve taşların, 32 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Karar hükümleri çerçevesinde ithalatını müteakip işlendikten sonra ihraç edilmek üzere işçiliğe tabi tutulması,
- Eşyanın korunması, görünüş ya da satış kalitesinin iyileştirilmesi, yeniden dağıtım veya yeniden satış için hazırlanmasına yönelik işlemler,
- Eşyanın montajı, kurulması, diğer eşyayla birleştirilmesi, bir araya getirilmesi veya ihraç edilecek eşyanın tamamlanması dahil olmak üzere işçiliğe tabi tutulması,
- Eşyanın yenilenmesi ve düzenli hale getirilmesi dahil olmak üzere tamir edilmesi veya boyanması,
- Eşyanın elden geçirme ve ayarlar da dahil olmak üzere onarımı,
- Eşyanın baskı işlemine tabi tutulması, asorti edilmesi, etiketlenmesi, ambalajlanması, temizlenmesi, elenmesi, fiziksel boyutunun değiştirilmesi, kavrulması veya kabuğundan ayrılması, asorti bağırsağın tüplenebilmesi,
- Fide ithalatını müteakip, ihraç edilmek üzere kesme çiçek yetiştirilmesi,
- Filmaşın ithalatını müteakip, ihraç edilmek üzere çivi ve tel üretimi,
- Rulo sacın ithalatını müteakip, ihraç edilmek üzere kesilmiş sac elde edilmesinde kullanılması,

- Bedelsiz olarak ithal edilen eşyanın işleme faaliyetine tabi tutulması (Tarım ürünlerindeki bedelsiz ithalat, Savunma Sanayi Projeleri kapsamında bedelsiz ithalat ile 8531.20.40 gümrük tarife istatistik pozisyonunda yer alan “Aktif matris sıvı kristal tertibatlı olanlar (LCD)” isimli maddenin bedelsiz ithalatı hariç olmak üzere).

2.4.6. Dİİ Verilmeyecek Haller

Tablo 2’de Dİİ kapsamında ithaline izin verilmeyecek eşyalara ilişkin bilgi verilmiştir. Tablo incelendiğinde birkaç istisna hariç tüm işlenmemiş tarım ürünlerine Dİİ verilmemektedir. Sanayi ürünlerine yapılan kısıtlamalar ise çok çok sınırlı olup bunlar, bazı tip televizyonlar, musluklar, oksijen tüpleri olarak sayılabilmektedir.

Tablo 2. Dahilde İşleme İzni Verilmeyecek Eşya Listesi

Fasıl-GTİP	Eşya Adı
01-04	Tüm eşyalar
05	Tüm eşyalar (Bağırsak hariç)
06	Tüm eşyalar
07-15	Tüm eşyalar
1601	Tüm eşyalar (Salyangoz hariç)
17-24	Tüm eşyalar
43	Tüm eşyalar (Aksesuar olarak kullanılmak amacıyla ithal edilecekler ile koyun ve kuzu kürkü hariç)
4203.10	Tüm eşyalar (Tamir amaçlı olanlar hariç)
7311.00.91.90.00	Oksijen tüpleri
8481.80.19.00.11	Musluklar

8528.72.31.00- 8582.73.00.00	Televizyonlar (Tebliğin 14/1-d bendinde belirtilen işleme faaliyetine tabi tutulacak televizyonlar hariç)
---------------------------------	---

Kaynak : DİR Tebliği (2006/12) Ek-7

Türkiye dış ticaret politikaları gereği yukarıda isim ve GTİP'leri belirtilen eşyalara Gümrük İdarelerince Dİİ verilmemektedir.

2.4.7. Belge İzin Revizesi

DİİB revize talebi, kapatma müracaatından sonra veya belge süresi içerisinde gerçekleştirilebilir. Gerçekleştirilen revize müracaatı Ekonomi Bakanlığı tarafından değerlendirilir. Dİİ'ne ilişkin revize müracaatı, ilgili gümrük idaresine gerçekleştirilir. Gerçekleştirilen revize müracaatı gümrük idaresince değerlendirilir.

2.4.8. Belge İzin Süresi

DİİB'nin ve Dİİ'nin süresi sektörüne göre azami 12 aya kadar tespit edilebilir. Ancak, gemi inşası komple tesis vb. ile üretim süreci 12 ayı aşan ürünler ve savunma sanayi alanına giren ürünlerin ihracına ilişkin düzenlenen belgenin veya izin süresi, proje süresi kadar tespit edilebilir. Sürenin başlangıcı, DİİB'nin ve Dİİ'nin tarihidir. Süre sonu ise, Belge veya İzin süresi (ek süre, haklı ve mücbir sebep ile fevkalade hallerine ilişkin süreler dahil) bitiminin rastladığı ayın son günüdür. Aşağıda belirtilen durumlarda geçerli olmak üzere Belge ve İzne ek süre verilebilir.

DİİB kapsamında gerçekleştirilen ihracat değerinin belge ihracat taahhüdü değerine oranının en az % 25 olması halinde (komple tesis veya gemi inşasına ilişkin düzenlenen belgelerde üretimin % 25'inin tamamlandığının belgelenmesi halinde) DİİB'ne belge orijinal süresinin yarısı kadar ek süre verilebilir. DİİB kapsamında ilk ithalatın yapıldığı tarih esas alınmak suretiyle belge süresi azami 3 ay uzatılır. Belge kapsamında ithalat yapılmadığı durumlarda da belge süresi 3 ay uzatılır. DİİB'ne, ilgili firmanın belge kapsamındaki önceden ihracatına tekabül eden ithalatını tamamlayamaması haline mahsus olmak üzere, belge süresi sonundan itibaren azami belge orijinal süresinin yarısı kadar haklı sebebe ilişkin ek süre verilebilir. Dİİ kapsamında gerçekleştirdiği üretim ve işleme faaliyeti veya taahhüt edilen ihracatın tamamını ihmal veya kusur olmaksızın gerçekleştirememesi halinde, izin kapsamında gerçekleştirilen işleme faaliyeti ve üretimin veya ihracatın izin ihracat taahhüdüne oranının en az % 25 olması kaydıyla, ilgili izne

orijinal izin süresinin yarısı kadar haklı sebebe ilişkin ek süre verilebilir. Aşağıda belirtilen mücbir sebep ile fevkalade hallerin Belge veya İzin süresi içerisinde meydana gelmesi halinde, DİİB'ne ve Dİİ'ne ilave süre verilebilir:

- Deprem, sel, don, fırtına, kasırga vb. tabii afetler ve yangın,
- Türkiye veya ithalatçı ülkede devletçe konulan yasaklar, harp ve abluka hali,
- Yükümlü firmanın faaliyetinin kamu otoritelerince kısıtlanması, durdurulması veya firmaya el konulması,
- Yükümlü firmanın iflası veya konkordato ilan etmiş olması ya da firma hakkında iflasın ertelenmesi kararı verilmiş olması,
- Şahıs firmalarında firma sahibinin ölümü,
- Grev ve lokavt. DİİB ve Dİİ kapsamında Türkiye Gümrük Bölgesi'ne getirilen eşyanın Belge veya İzin süresinin bitimini takiben 1 ay içerisinde rejimin gerektirdiği işlemlerin bitirilmesi, ihracı veya gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulması halinde, bu işlemler Belge veya İzin kapsamında değerlendirilir ancak 4458 sayılı Gümrük Kanununun 241 inci maddesinin13 üçüncü fıkrası çerçevesinde usulsüzlük cezasının iki katı para cezası tahsil edilir.

DİİB ve Dİİ kapsamında Türkiye gümrük bölgesine getirilen eşyanın Belge veya İzin süresinin bitimini takiben 2 ay içerisinde rejimin gerektirdiği işlemlerin bitirilmesi, ihracı veya gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulması halinde, bu işlemler Belge veya İzin kapsamında değerlendirilir ancak 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 241 inci maddesinin dördüncü fıkrası çerçevesinde usulsüzlük cezasının dört katı para cezası tahsil edilir.

2.4.9. Gözetim ve Korunma Önlemlerine Tabi Eşya

DİİB ve Dİİ kapsamında ithali gözetim ve korunma önlemlerine tabi eşyanın serbest dolaşıma girebilmesi için firmaların (yan sanayici veya aracı ihracatçı dahil) ithal tarihi itibarıyla yürürlükte bulunan gözetim ve korunma önlemleri çerçevesinde ithal lisanslarının (kota) ve/veya gözetim belgelerinin bulunması zorunludur. Aksi takdirde, bu eşyadan elde edilen işlem görmüş ürünün, üçüncü ülkelere ihracı ya da gümrük idaresi gözetiminde imhası gerekir. Ancak, Belge veya İzin kapsamında ATR dolaşım belgesi

eşliğinde Avrupa Topluluğu'na üye ülkelere ihraç edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan eşyanın bu ülkelerde gözetim ve korunma önlemlerine tabi olmaması halinde, bu eşya ile ilgili olarak gözetim ve korunma önlemleri çerçevesinde ithal lisansları (kota) ve/veya gözetim belgeleri aranmaz.

2.4.10. Telafi Edici Verginin Ödenmesi

Şartlı muafiyet sistemi kapsamındaki sanayi ürünlerinin ATR dolaşım belgesi eşliğinde Avrupa Topluluğu'na üye ülkelere ihracatında; işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan üçüncü ülke menşeli hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ile değişmemiş eşyaya ilişkin vergi, kaynak ülkelerle var olan anlaşmalardaki lehte hükümler saklı kalmak kaydıyla ödenir.

Şartlı muafiyet sistemi, kapsamında işlem görmüş ürünlerin ATR dolaşım belgesi eşliğinde veya menşe ispat belgeleri eşliğinde Avrupa Topluluğuna üye ülkelere ihracatında; işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan üçüncü ülke menşeli hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ile değişmemiş eşyaya ilişkin verginin aynı ithal eşyası için Toplulukta uygulanan vergiden yüksek olması halinde, tarım ürünleri ile 1/95 sayılı Avrupa Topluluğu-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı kapsamı ürünler hariç olmak üzere, Toplulukta uygulanan vergi ödenir. Telafi edici vergi, serbest bölgelerden gerçekleştirilen satışlar dahil ihracata ilişkin gümrük beyannamesinin tescil tarihindeki Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası döviz satış kuru ve bu tarihte ithalat rejiminde belirtilen gümrük vergisi ve varsa toplu konut fonu üzerinden hesaplanarak ihracat esnasında ödenir. Ancak, belge kapsamında önceden ihracat işleminden sonra ithalat yapılması durumunda, bu vergi serbest bölgelerden gerçekleştirilen satışlar dahil önceden ihracata ilişkin gümrük beyannamesinin tescil tarihindeki Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası döviz satış kuru ve bu tarihte ithalat rejiminde belirtilen gümrük vergisi ve varsa toplu konut fonu üzerinden hesaplanarak, önceden ihracata tekabül eden ithalatın yapılması esnasında ödenir. Tahsil edilen telafi edici vergi bütçeye irat kaydedilir. İşlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan vergiye konu eşyanın tespitinde firma beyanı esas alınır. Aksine bir durumun tespiti halinde, ödenmeyen ya da eksik ödenen telafi edici vergi, ödemenin yapılması gereken tarih itibarıyla 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil edilir.

2.4.11 Kapatma Müracaatı

DİİB ihracat taahhüdünü kapatmak için en geç belge süresi sonundan itibaren 3 ay içerisinde, elektronik ortamda ve aynı zamanda gerekli bilgi ve belgelerle birlikte belge sahibi firmanın üyesi bulunduğu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğine (T.C. Resmi Gazete, 03 Temmuz 2009)⁸, Dİİ ihracat taahhüdünü kapatmak için en geç izin süresi sonundan itibaren 1 ay içerisinde gerekli bilgi ve belgelerle birlikte ilgili Gümrük İdaresine, müracaat edilmesi gerekmektedir. Belirtilen süre içerisinde kapatma müracaatında bulunmayan belge sahibi firmaların, elektronik ortamda gerekli uyarı yapıldığı da dikkate alınarak belge süresi sonundan itibaren 3 ayın bitimine kadar ihracat taahhüdünü kapatma müracaatında bulunmaları beklenir. Bu konuda ayrıca yazı ile uyarı yapılmaz. Dİİ sahibi firmalar için ise 10 iş günü içerisinde ilgili gümrük idaresince, 10 gün içerisinde ihracat taahhüdünü kapatma müracaatında bulunmaları bildirilir.

Taahhüt kapatma müracaatında bulunmayan firmalar adına düzenlenen Belge veya İzin, ilgili İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğince/Gümrük İdaresince müeyyide uygulanarak resen kapatılır ve aylık listeler halinde Resmi Gazete’de yayımlanır.

DİİB ve Dİİ ihracat taahhüdü, belgede ve izinde belirtilen şartlar da dikkate alınmak suretiyle, DİR hükümleri çerçevesinde eşdeğer eşya ve/veya ithal eşyasından elde edilen işlem görmüş ürün ile değişmemiş eşyanın başlamış işlemler dahil olmak üzere ihraç edildiğinin tespiti kaydıyla; İlgili İhracatçı Birliği Genel Sekreterliği tarafından kapatılır.

Gümrük beyannamesinin DİİB ihracat taahhüdüne sayılabilmesi için ilgili gümrük beyannamesi aslı üzerinde belge sayısını içeren satır kodunun yer alması zorunludur. Gümrük beyannamesinin izin ihracat taahhüdüne sayılabilmesi için ilgili gümrük beyannamesi aslı üzerinde izne ilişkin beyanname sayısının yer alması gerekir. İzin ihracat taahhüdüne sayılan ihracata ilişkin gümrük beyannamesi aslına, ilgili gümrük idaresince ihracat taahhüdüne sayıldığına dair meşruhat düşülür.

DİİB kapsamındaki döviz kullanım oranının hesaplanmasında, yurt içi alımlar hariç ithal tutarının (CIF) ihraç tutarına (FOB) olan yüzde oranı esas alınır. Döviz kullanım oranı otomotiv sektöründe düzenlenen belgeler için %65, deri ve deri mamulleri ile çimento, cam, toprak ve seramik ürünleri sektöründe düzenlenen belgeler için %60, tekstil ürünleri

⁸ 03.07.2009 tarihli Resmi Gazete ‘de yayımlanan 5910 sayılı Türkiye İhracatçı Meclisi ile İhracatçı Birlikleri’nin Kuruluş ve Görevleri Kanunu’nun 8. Maddesinin 2. Fıkrasında tanımlanmıştır.

sektöründe düzenlenen belgeler için %65, konfeksiyon ve orman ürünleri sektöründe düzenlenen belgeler için %70, bunun dışında kalan sektörler için %80, ikincil işlem görmüş tarım ürünü taahhüdü içeren belgeler için %100'dür. Şartlı muafiyet sistemi çerçevesindeki DİİB ve Dİİ kapsamında, ATR dolaşım belgesi eşliğinde Avrupa Topluluğuna üye ülkelere veya menşe ispat belgeleri eşliğinde Avrupa Topluluğuna üye ülkelere, Pan-Avrupa Menşe Kümülyasyonuna taraf ülkelere, Pan-Avrupa-Akdeniz, Menşe Kümülyasyonuna taraf ülkelere veya Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmış bir ülkeye işlem görmüş ürünün ihrac edilmesinde halinde, bu ürünün elde edilmesinde kullanılan eşyaya ilişkin varsa telafi edici verginin her bir ihracata ilişkin gümrük beyannamesi bazında ödenmesi ve bu ödemeye ilişkin makbuzun tevsiki aranır.

Şartlı muafiyet sistemi çerçevesindeki DİİB ve Dİİ kapsamında, ihracatın ATR dolaşım belgesi eşliğinde Topluluk üyesi ülkelere yapılması durumunda, işlem görmüş ürünlerin elde edilmesinde kullanılan eşyaya ilişkin ithal lisansı (kota) ve/veya gözetim belgelerinin ibrazı aranır. Şartlı muafiyet sistemi çerçevesindeki DİİB ve Dİİ kapsamında ithal edilen eşya, işlem görmüş ürün olarak ve/veya ithal edildiği şekliyle Belge veya İzin süresi içerisinde, ticaret politikası önlemlerinin uygulanması, eşyanın gümrük idaresince yerinde, eşyanın ithali için öngörülen dış ticarete teknik düzenlemeler ve standardizasyon mevzuatı dahil diğer işlemlerin tamamlanması ve kanunen ödenmesi gereken vergilerin tahsili kaydıyla serbest dolaşıma girebilir. Serbest dolaşıma giren eşyaya tekabül eden ihracatın gerçekleşmesi aranmaz.

DİİB ve Dİİ kapsamında ithal edilen eşyanın veya işlem görmüş ürünün, gümrük mevzuatı çerçevesinde Belge veya İzin süresi içerisinde gümrük idaresi gözetiminde imhası, gümrüğe terk edilmesi veya mahrecine iadesi hallerinde, bu eşyaya tekabül eden ihracatın gerçekleştirilmesi aranmaz.

DİİB ve Dİİ kapsamında ithal edilen eşyadan elde edilen ikincil işlem görmüş ürünün, Belge veya İzin ihracat taahhüdünün kapatılmasından önce gümrük mevzuatı çerçevesinde gümrük idaresi gözetiminde imhası, gümrüğe terk edilmesi, çıkış hükmünde gümrüğe teslimi veya serbest dolaşıma giriş rejimi hükümlerine göre ithali hallerinde, bu ürünün ihracatının gerçekleştirilmesi aranmaz. İkincil işlem görmüş ürünün serbest dolaşıma giriş rejimine göre ithali halinde, bu ürünün gümrük idaresine teslimi aranmaz ve bu ürüne ilişkin ithalat vergileri, Belge veya İzin kapsamındaki gerçekleşme oranları üzerinden

hesaplanan miktar ve birim fiyat esas alınarak tahsil edilir. Ancak, belge kapsamında yurt içi alım yapılması halinde, bu alıma tekabül eden varsa ikincil işlem görmüş ürünün ihracatının gerçekleşmesi aranmaz.

DİİB ve Dİİ kapsamında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünün, başka bir belgenin ithalat bölümünde belirtilen eşya arasında yer alması şartıyla süresi geçerli belge sahibi firmaya/firmalara yurt içinde teslimi halinde, her bir belgenin ve iznin taahhüt kapatma müracaatının işlemi aynı anda veya ihracatı gerçekleştiren firmaların belgelerinin kapatılmasını müteakip yurt içinde teslimi yapan firmanın belgesinin/iznin kapatılması suretiyle sonuçlandırılır. İthal lisansı (kota) ve/veya gözetim belgesi gerektiği halde ibraz edilmemesi, varsa ödenmesi gereken telafi edici verginin ödenmemesi veya eksik ihracat gerçekleştirilmesi halinde, tüm mali ve hukuki sorumluluk ithalatı yapan firmaya aittir. İhracat taahhüdü kapatılan dahilde işleme izin belgeleri; Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü, Dİİ; Gümrük Bakanlığının Gümrükler Genel Müdürlüğü uygun görüşüne istinaden kamu kurum ve kuruluşları ile ihracatçı birlikleri genel sekreterliklerince yapılan maddi hatadan dolayı yeniden açılabilir.

Kapatma işlemi, DİİB'nin gönderildiği merciler ve ilgili vergi dairesi ile bankaya bildirilir. Ayrıca İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliklerince, ilgili Gümrük ve Muhafaza Bölge Müdürlüklerine taahhüt kapatma yazısı ve ekleri gönderilir. Yapılan inceleme sonrasında DİİB ve Dİİ kapsamında alınan teminatlar ilgili gümrük idarelerince firmaya iade edilir.

2.4.12. Teminatın / Verginin İadesi

Şartlı muafiyet sistemi kapsamındaki sanayi ürünlerinin ATR dolaşım belgesi eşliğinde Avrupa Topluluğu'na üye ülkelere ihracatında; işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan üçüncü ülke menşeli hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ile değişmemiş eşyaya ilişkin vergi, kaynak ülkelerle var olan anlaşmalardaki lehte hükümler saklı kalmak kaydıyla ödenir.

Şartlı muafiyet sistemi, kapsamında işlem görmüş ürünlerin ATR dolaşım belgesi eşliğinde veya menşe ispat belgeleri eşliğinde Avrupa Topluluğuna üye ülkelere ihracatında; işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan üçüncü ülke menşeli hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ile değişmemiş eşyaya ilişkin verginin aynı ithal eşyası için Toplulukta uygulanan vergiden yüksek olması halinde, tarım ürünleri ile 1/95 sayılı

Avrupa Topluluğu-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı kapsamı ürünler hariç olmak üzere, Toplulukta uygulanan vergi ödenir. Telif edici vergi, serbest bölgelerden gerçekleştirilen satışlar dahil ihracata ilişkin gümrük beyannamesinin tescil tarihindeki Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası döviz satış kuru ve bu tarihte ithalat rejiminde belirtilen gümrük vergisi ve varsa toplu konut fonu üzerinden hesaplanarak ihracat esnasında ödenir. Ancak, belge kapsamında önceden ihracat işleminden sonra ithalat yapılması durumunda, bu vergi serbest bölgelerden gerçekleştirilen satışlar dahil önceden ihracata ilişkin gümrük beyannamesinin tescil tarihindeki Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası döviz satış kuru ve bu tarihte ithalat rejiminde belirtilen gümrük vergisi ve varsa toplu konut fonu üzerinden hesaplanarak, önceden ihracata tekabül eden ithalatın yapılması esnasında ödenir. Tahsil edilen telif edici vergi bütçeye irat kaydedilir. İşlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan vergiye konu eşyanın tespitinde firma beyanı esas alınır. Aksine bir durumun tespiti halinde, ödenmeyen ya da eksik denenen telif edici vergi, ödemenin yapılması gereken tarih itibarıyla 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil edilir.

2.5. İhracatın Gerçekleştirilmesi

Rejim kapsamında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünün belge / izin sahibi firma ya da aracı ihracatçı tarafından İhracat rejimi ve gümrük mevzuatına uygun olarak Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere ihraç edilmesidir. Firmalar ihracatı yeterli miktarda yapamamışsa belgede yazan süre bitmeden ek süre talebinde bulunabilirler. Firmalar bu ek süre içerisinde ihracatı gerçekleştiremezler ise ithalat sırasında muaf tutulan vergiler cezası ile tahsil edilir ve tüm ticaret önlemleri uygulanır (Melemen, 2012:215).

Dahilde İşleme İzin Belgesi veya Dİİ kapsamında işlem görmüş ürünün ihracatı, belge veya izin sahibi firma tarafından yapılabileceği gibi, başka bir ihracatçı aracılığı ile de yapılabilir. Ancak, elektronik ortamda düzenlenen DİİB kapsamındaki işlemler için önceden ilgili ihracatçı birlikleri genel sekreterliğinden izin alınması gerekir. Ekonomi Bakanlığı aracı ihracatçı kullanımına kısıtlama getirilebilir.

Dahilde İşleme Rejiminin özünü, üçüncü ülkelerden ithal edilen eşyaların, Türkiye gümrük bölgesinde bir işçilik gördükten sonra prensip olarak üçüncü ülkelere, AB ülkelerinden

ithal edilen eşyaların ise Türkiye gümrük bölgesinde bir işçilik gördükten sonra AB ülkelerine veya üçüncü ülkelere ihracı oluşturur. Ancak uygulamalarda, üçüncü ülkelere ithal edilen eşyaların, Türkiye gümrük bölgesinde bir işçilik gördükten sonra AB ülkelerine ihraç edilmek istendiği durumlarda söz konusu olabilmekte ve bu durumdaki eşya için Telafi Edici Vergi (TEV) ödenmesi gerekliliği doğmaktadır.

2.6. İhracat Taahhüdünün Kapatılması

Dahilde İşleme İzin Belgesi ilişkin ihracat taahhütlerinin kapatılması için belge sahibi firmaların, en geç belge süresi sonundan itibaren 3 ay içerisinde elektronik ortamda ve aynı süre içerisinde gerekli bilgi ve belgelerle birlikte ilgili ihracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği'ne müracaat etmeleri gerekmektedir. Süresi içerisinde kapatma müracaatında bulunmayan firmalara, bu sürenin bitimini müteakip elektronik ortamda, 1 ay içerisinde ihracat taahhüdünü kapatma müracaatında bulunulması bildirilir. Belirtilen süre içerisinde kapatma müracaatında bulunmayan DİİB sahibi firmalara müeyyide uygulanarak Ekonomi Bakanlığı tarafından re'sen kapatılır ve bakanlıkça aylık listeler halinde Resmi Gazetede yayımlanır (Ay ve Yavaş, 2014: 26).

2.7. Dahilde İşleme Rejiminin İhlali Halinde Uygulanacak Yaptırımlar

Rejim ihlalleri genelde şartlı muafiyet sistemi kapsamında ithal edilen eşyanın, Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere ihracatının gerçekleştirilmemesi, belge/izin kapsamında izin verilen miktarın üzerinde ithalat yapılması, belge kapsamında ithal edilen eşyanın tamamı ihraç edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılmış olsa dahi döviz kullanım oranının %80'i geçmesi, DİİB veya Dİİ'nin süresi içerisinde kapatma müracaatında bulunulmaması nedeniyle belge/iznin resen kapatılması gibi durumlarda oluşur. Bahsedilen durumlara göre firmalara çeşitli idari ve adli cezalar uygulanır.

2.7.1. İdari cezalar

Dahilde İşleme Rejimi hükümlerine tabi eşyaya ilişkin olarak yapılan beyan ile muayene ve denetleme veya teslimden sonra kontrol sonucunda, gümrük tarifelerini oluşturan unsurlarda veya vergilendirmeye esas olan sayı, baş, ağırlık gibi ölçülerinde aykırılık

görüldüğü, ya da kıymeti üzerinden ithalat vergilerine tabi eşyanın beyan edilen kıymeti, belirlenen kıymete göre noksan bulunduğu takdirde, Gümrük Kanununun. 234/1. maddesinde öngörülen cezaların yarısı kadar para cezası alınır. Ancak rejime ilişkin hükümlerin ihlalinde ise eşyanın gümrüklenmiş değerinin iki katı para cezası uygulanır (T.C. Resmi Gazete, 04 Kasım 1999, sayı: 23866).

2.7.2. Adli cezalar

Belli bir amaç için kullanılmak veya işlenmek üzere ülkeye geçici ithalat ve dahilde işleme rejimi çerçevesinde getirilen eşyayı, hile ile yurt dışına çıkarmış gibi işlem yapan kişi veya kişiler Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu kapsamında bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Ayrıca yukarıda sayılan fiilin işlenmesine iştirak etmeksizin, bunların konusunu oluşturan eşyayı, bu özelliğini bilerek ve ticarî amaçla satın alan, satışa arz eden, satan, taşıyan veya saklayan kişi veya kişiler de bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır (T.C.Resmi Gazete, 31 Mart 2007, sayı: 26479).

2.8. Dahilde İşleme Tedbirlerine Uyulmamasının Sonuçları

Dahilde işleme tedbirlerini, DİİB'nde veya izninde belirtilen esas ve şartlara uygun olarak yerine getirmeyenlerden;

- Şartlı muafiyet sistemi kapsamında ithal edilen ve Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere ihracatı gerçekleştirilmeyen eşyanın ithali esnasında alınmayan vergi,
- Şartlı muafiyet sistemi kapsamında ithal edilen ve serbest bölgelere gerçekleştirilen ihracata konu eşyanın en geç Belge veya İzin süresi bitiminden itibaren 3 ay içerisinde; serbest bölgelerden başka bir ülkeye satışının yapılmaması, Yatırım Teşvik Belgesi veya bir başka belge izin kapsamında Türkiye Gümrük Bölgesi'ne ithalatının yapılmaması, serbest bölgelerde bulunan tesislerin yapımında

kullanılmaması, serbest bölgelerde bulunan tesislerde makine-teçhizat, demirbaşa kayıtlı eşya veya bunların parçası olarak kullanılmaması, serbest bölgelerde yerleşik gemi inşa faaliyetinde bulunan firmalara gemi inşasında kullanılmak üzere tesliminin yapılmaması, serbest bölgelerden gümrüksüz satış mağazalarına satışının yapılmaması veya serbest bölgelerden kara, deniz ve hava taşıtlarına kumanya olarak tesliminin yapılmaması durumunda, bu kapsamdaki ithalat esnasında alınmayan vergi,

- Belge veya İzin kapsamında izin verilen miktarın üzerinde ithalat yapılması halinde bu kısma tekabül eden ithalattan doğan vergi,
- Belge kapsamında ithal edilen eşyanın tamamı ihraç edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılmış olsa dahi döviz kullanım oranının otomotiv sektöründe düzenlenen belgeler için %65'i, deri ve deri mamulleri ile çimento, cam, toprak ve seramik ürünleri sektöründe düzenlenen belgeler için %60'ı, tekstil ürünleri sektöründe düzenlenen belgeler için %65'i, konfeksiyon ve orman ürünleri sektöründe düzenlenen belgeler için %70'i, bunun dışında kalan sektörler için %80'i, ikincil işlem görmüş tarım ürünü taahhüdü içeren belgeler için %100'ü geçmesi halinde, bu oranı aşan kısma tekabül eden ithalatla ilgili alınmayan vergi,
- Belge veya İzin kapsamında ithal edilen işletme malzemesinin CIF ithal tutarının, gerçekleşen FOB ihraç tutarının %2'sinden (doğal taşlar ile kıymetli maden ve taş ihraç taahhüdü içeren belgelerde %10'undan) fazla olması halinde, bu oranı aşan kısma tekabül eden ithalatla ilgili alınmayan vergi,
- Belge veya İzin kapsamında ithal edilen değişmemiş eşyanın CIF ithal tutarının, gerçekleşen FOB ihraç tutarının %1'inden fazla olması halinde, bu oranı aşan kısma tekabül eden ithalatla ilgili alınmayan vergi,
- Geri ödeme sistemi çerçevesindeki Belge veya İzin kapsamında A.TR dolaşım belgesi eşliğinde Avrupa Topluluğu'na üye ülkelere veya menşe ispat belgeleri eşliğinde Avrupa Topluluğu'na üye ülkelere, Pan-Avrupa Menşe Kümülasyonu'na taraf ülkelere, Pan-Avrupa-Akdeniz Menşe Kümülasyonu'na taraf ülkelere veya Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmış bir ülkeye işlem görmüş ürün olarak ihraç edilmek üzere ithal edilen ancak süresi içerisinde ihracatı gerçekleştirilmeyen eşyaya ilişkin alınmayan vergi,

- DIİB'nin veya DIİ'nin iptal edilmesi halinde, Belge veya İzin kapsamında varsa alınmayan vergi,
- DIİB'nin veya DIİ'nin resen kapatılması halinde, Belge veya İzin kapsamında varsa alınmayan vergi,

DİR kapsamında ithal edilen eşyanın izin verilen sürenin bitimini takip eden;

- Bir ay içinde rejimin gerektirdiği işlemlerin bitirilmesi yeniden ihracı veya gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulması halinde 4458 sayılı kanunun 241 inci maddesinin üçüncü fıkrasının (h) bendinde öngörülen tutarda,
- İki ay içinde rejimin gerektirdiği işlemlerin bitirilmesi, yeniden ihracı veya gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulması halinde 4458 sayılı Gümrük Kanununun 241 inci maddesinin dördüncü fıkrasının (h) bendinde belirtilen tutarda,
- İki ay içinde rejimin gerektirdiği işlemlerin bitirmemesi yeniden ihraç edilmemesi veya gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulmaması halinde bu eşyanın DIİB veya DIİ sahibi kişilerin veya yan sanayicisinin işlem görmüş ürün veya ithal edildiği şekliyle stoklarında;

1. Bulunmadığının tespiti halinde gümrüklenmiş değerinin,

2. Bulunduğunun tespiti halinde ise gümrük vergilerinin, iki katı tutarında para cezası veya bu para cezasının ödeme süresi içinde eşyanın gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulması halinde eşyanın gümrük vergileri tutarında para cezası, 4458 sayılı Gümrük Kanunu ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uyarınca tahsil edilir. Ayrıca;

(a) DIİB veya DIİ sahibi kişiler DİR kapsamında gümrük idaresine verdikleri gümrük beyannamesi ve eki belgelerin sahte olduğunun veya üzerinde tahrifat yapıldığının ya da gerçeği yansıtmadığının tespiti halinde, haklarında 5237 sayılı Türk Ceza kanununun 204 üncü maddesi uyarınca hapis cezası ile cezalandırılırlar ve bir yıl süreyle indirimli teminat uygulamasından yararlandırılmazlar. Aynı süre içinde başka bir firmanın belgesine yan sanayici olarak yazılamazlar.

(b) DİR kapsamında getirilen eşyayı sahte belge ile yurt dışına çıkararak işlem yapan kişiler 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 3 üncü maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca adli para cezası ve hapis cezası ile cezalandırılırlar veya ithal ettikleri şekliyle kendi veya yan sanayicisinin stoklarında bulunmadığının tespiti halinde bir yıl süreyle tüm ithalat işlemlerinde indirimli teminat uygulanmaz ve başka bir firmanın belgesine yan sanayici olarak yazılamazlar.

Yukarıda belirtilen hükümler çerçevesinde vergisi ve cezaları ödenen eşyanın serbest dolaşıma giriş rejimine tabi tutulmasının talep edilmesi halinde, ticaret politikası önlemlerinin uygulanması ve eşyanın ithali için öngörülen dış ticarete teknik düzenlemeler ve standardizasyon mevzuatı dahil diğer işlemlerin tamamlanması şartı aranır. Aksi takdirde, bu eşyanın serbest dolaşıma giriş rejimi dışındaki gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulması gerekir.

2.9. Denetim

Tüm kamu kurum ve kuruluşları ile bankalar, dahilde işleme tedbirlerini, DİR'de ve belgede ya da izinde belirtilen esas ve şartlara uygun olarak tatbik ederler. Bakanlık, bu tebliğde belirtilen tedbirlerin uygulanmasına ilişkin her türlü denetimi ve düzenlemeyi yapabilir. İlgili firma, kamu kurum ve kuruluşları ile bankalardan bilgi ve belge isteyebilir ve gerekli önlemleri alabilir.

Ekonomi Bakanlığı ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığı denetim birimleri; ilgili bakanlık müfettişleri ve kontrolörleri; Bakanlık, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ve Ekonomi Bakanlığı'na bağlı Bölge Müdürlüğü elemanları dahilde işleme tedbirlerinin DİR'de ve belgede ya da izinde belirtilen esas ve şartlara uygun olarak yerine getirilip getirilmediğinin kontrolü amacıyla firma tesislerini denetleyebilirler. İlgili tüm kamu kurum ve kuruluşları ile bankalar da kendi özel kanunları çerçevesinde denetim yapabilirler (Güler, 2014: 4).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TÜRKİYE EKONOMİSİ VE DIŞ TİCARET İÇİNDEKİ YERİ (2006-2015 Dönemi)

Türkiye’de dış ticaretin gelişimi 24 Ocak 1980 kararlarından sonra ithal ikameci politikanın yerini dışa dönük ve ticaretin serbestleşmesi politikasına bırakmasıyla birlikte önemli artışlar sağlamıştır. Dış ticaret hacmindeki bu hızlı artış ardından dış ticaret açığını da hızla arttırmıştır. 1980 yılından sonra ithalatın değişim oranı ihracatın değişim oranından genelde fazla olmuştur. 1994 ve 2001 yılındaki ekonomik kriz sebebiyle ithalat hızlı bir düşüş göstermiş, ihracat yükselmiş ve ithalatı karşılama oranı %75 oranına çıkmıştır.

İhracata yönelik teşviklerin başında gelen DİR; ihraç ürünlerine dünya piyasasında rekabet gücü kazandıran ve ihracatın ana ekseninde yer alan bir uygulamadır. Bu teşvik sisteminin uygulamaya başlandığı 1996 yılından itibaren sistemden yararlanan firma sayısı ve alınan dahilde işleme izin belge sayısı ile gerçekleştirilen ihracat miktarı sürekli bir artış göstermiştir. Bu artış paralelinde DİR uygulaması Türkiye’de, ihracatçılar ve ekonomi açısından vazgeçilmez bir uygulama haline almıştır (Şenol, 2008:57).

İthalatın genel yapısı incelendiğinde ara malları ithalatının artışının devam ettiği gözlenmektedir. Ara malları ithalatının yüksek oluşu ihracatın ithalata yüksek oranda bağımlı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye’de cari açığı arttıran nedenlerden biri de yüksek ara malı ithalatıdır. Bu nedenle ekonomik kriz yılları dışında ithalatın artış oranı ihracattan fazla olmakta bu sebeple ihracatın ithalatı karşılama oranı genelde %65 civarlarında olmaktadır (Kocabaş, 2016: 38).

Yine aynı dönemde DİR kapsamında 256,5 milyar dolarlık ithalata karşılık olarak 529,3 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirilmiş olup, anılan tarihler arasında 272,8 milyar dolar ticaret fazlası vermiştir. Rejim kapsamında gerçekleştirilen ithalatın bu kapsamda yapılan ihracata oranı olan Döviz Kullanım Oranı (DKO) %45,94 oranında gerçekleşmiştir. Bu oran her 46 dolarlık ithalata karşılık 100 dolarlık ihracat yapıldığını göstermektedir. 2006-2015 tarihleri arasında verilen toplam DİİB sayısı 66.017 olmuştur. 2006 yılında 4.355 olan belge sayısı en fazla belge verilen 2012 yılına kadar devamlı artış göstermiş 2012 yılında 8.008 belgeyle en yüksek sayıya ulaşmış ve bu tarihten sonra önce 2013 yılında 7.808,

2014 yılında 7.546 ya düşmüştür ve son olarak 2015 yılında toplam 6.988 belge verilmiştir (Kocabaş, 2016: 40).

Tablo 3’de yer alan verilere göre 2006-2015 yılları arasında toplam ihracatın %41,04’ü, ithalatın ise %12,73’ü DİR kapsamında gerçekleşmiştir.

Tablo 3: 2006-2015 yılları arasında DİR kapsamında gerçekleştirilen toplam ihracat ve ithalat.

2006-2015 YILLARI İTİBARI İLE DÜZENLENEN DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ (D1)

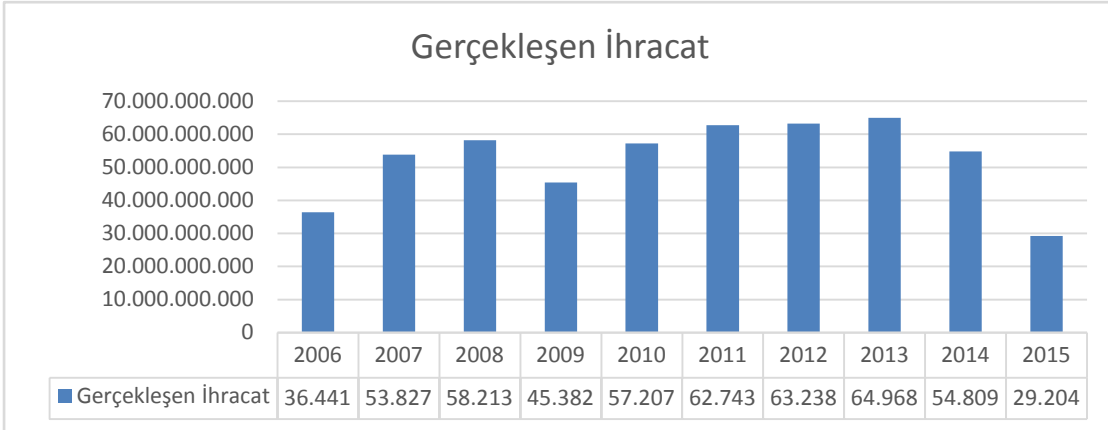
Dolar

Belge Yılı	Belge Adedi	Öngörülen İhracat	Gerçekleşen İhracat				Öngörülen İthalat	Gerçekleşen İthalat				Döviz Kullanım Oranı	
			Gümrük BYN	Fatura	Toplam	Ger. Oranı		Gümrük BYN	Fatura	Toplam	Ger. Oranı	Öngörülen	Gerçekleşen
			A	B	C	D=B+C		D/A	E	F	G	H=F+G	H/E
2006	4.355	36.040.880.20 2	35.722.937.68 4	718.224.64 7	36.441.162.33 1	%101,11	23.675.534.24 4	16.776.823.232	1.188.719.643	17.965.542.87 5	%75,88	%65,69	%46,04
2007	5.145	50.074.085.58 6	52.993.316.85 9	833.937.31 0	53.827.254.16 9	%107,50	31.861.650.72 6	23.807.870.218	1.538.743.304	25.346.613.52 2	%79,55	%63,63	%44,23
2008	5.521	60.529.494.13 2	56.789.305.56 7	1.423.952.3 37	58.213.257.90 4	%96,17	37.461.962.07 1	27.337.564.717	1.909.929.671	29.247.494.38 8	%78,07	%61,89	%46,96
2009	6.049	47.001.348.29 6	44.485.359.56 8	897.537.67 0	45.382.897.23 9	%96,56	27.682.902.60 2	21.049.957.383	1.301.206.107	22.351.163.49 0	%80,74	%58,90	%46,38
2010	7.123	56.571.545.73 9	56.159.020.27 1	1.048.470.4 84	57.207.490.75 4	%101,12	33.364.204.98 3	26.641.414.661	1.483.488.698	28.124.903.35 9	%84,30	%58,98	%46,57
2011	7.474	62.902.012.46 1	61.620.019.22 9	1.123.406.8 62	62.743.426.09 1	%99,75	37.706.447.20 9	29.504.046.899	1.689.364.665	31.193.411.56 4	%82,73	%59,94	%47,02

2012	8.008	64.140.463.62 3	61.989.174.31 7	1.249.135.6 49	63.238.309.96 6	%98,59	37.963.824.58 4	28.673.681.064	1.731.864.160	30.405.545.22 4	%80,09	%59,19	%45,34
2013	7.808	66.203.751.45 3	63.914.686.10 0	1.053.392.7 40	64.968.078.84 0	%98,13	37.716.338.88 7	29.045.554.952	1.601.102.872	30.646.657.82 3	%81,26	%56,97	%44,71
2014	7.546	63.063.380.54 1	54.198.438.27 4	611.188.05 9	54.809.626.33 3	%86,91	35.295.267.77 8	24.010.820.499	1.436.320.615	25.447.141.11 4	%72,10	%55,97	%43,81
2015	6.988	53.613.246.26 3	29.038.277.71 3	165.804.82 8	29.204.082.54 0	%54,47	30.158.660.17 9	14.316.110.831	562.966.616	14.879.077.44 8	%49,34	%56,25	%49,02
Toplam	66.017	560.360.874.21 9	520.084.180.50 7	9.217.555.011	529.301.735.51 9	%94,03	362.900.110.85 0	241.985.011.353	14.472.310.160	256.457.321.61 3	%76,40	%59,51	%45,94

3.1. DİR Kapsamı Gerçekleştirilen İhracat

DIR Kapsamında 2006-2015 yılları arasında gerçekleşen ihracatta 2013 yılı en yüksek seviyeye ulaşmış, 2015'te en düşük seviyeyi görmüştür.

Şekil 3: 2006-2015 arası gerçekleşen ihracat.

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr

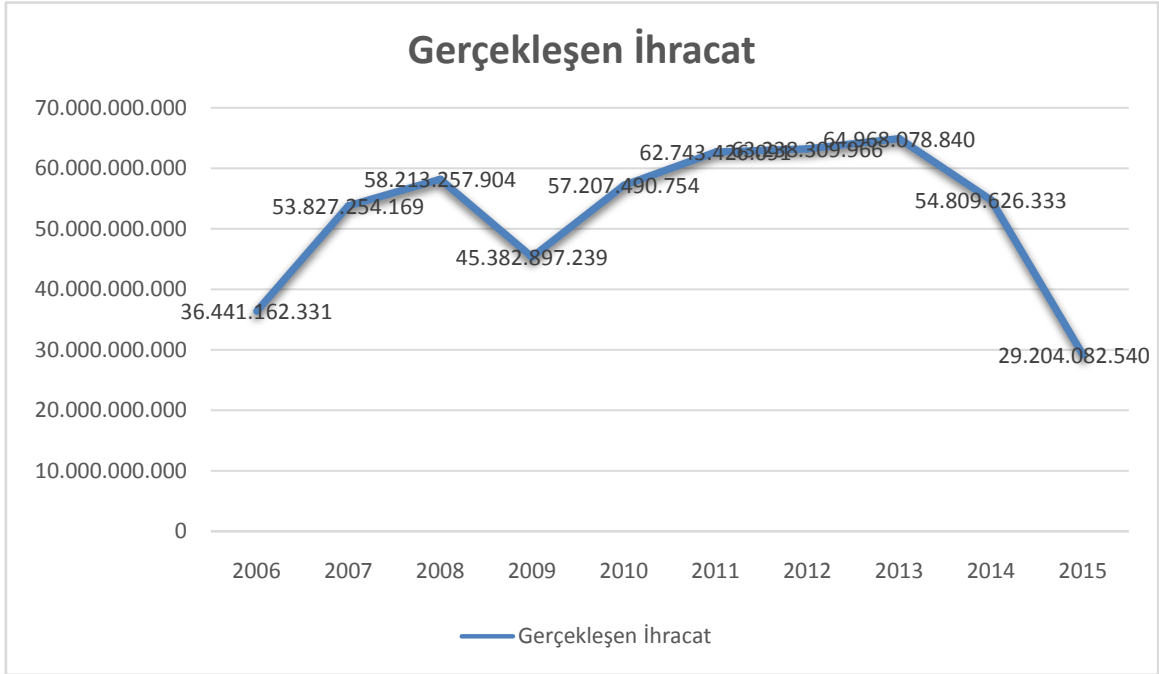
Yıllar itibari ile incelendiğinde gerçekleşen ihracatın en yüksek gerçekleştiği yıl %107,50 oranla 2007 yılı, en düşük gerçekleşme oranı ise 2015 yılına %54,47 olmuştur.

Tablo 4: 2006-2015 arası gerçekleşen ihracat ve oranları

Belge Yılı	Gerçekleşen İhracat (USD)	Gerçekleşme Oranı
2006	36.441.162.331	101,11%
2007	53.827.254.169	107,50%
2008	58.213.257.904	96,17%
2009	45.382.897.239	96,56%
2010	57.207.490.754	101,12%
2011	62.743.426.091	99,75%
2012	63.238.309.966	98,59%
2013	64.968.078.840	98,13%
2014	54.809.626.333	86,91%
2015	29.204.082.540	54,47%
Toplam	529.301.735.519	94,03%

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr

2006-2015 yılları arasında Tablo-4’ deki veriler incelendiğinde DİR kapsamında ihracatın 529,3 milyar doları gerçekleştirilmiş olup %94,03 oranında gerçekleştiği görülmüştür. Rejim kapsamında gerçekleştirilen ihracat değişimi Şekil-3’ de gösterilmiştir.

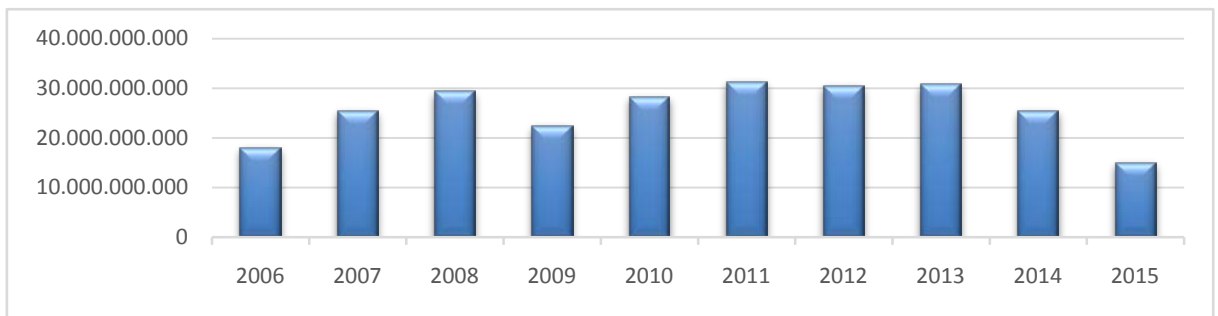

Şekil 4. DİR kapsamında gerçekleştirilen ihracat değişimi.

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr.

3.2. DİR Kapsamında Gerçekleştirilen İthalat

DIR Kapsamında 2006-2015 yılları arasında gerçekleşen ithalatta 2013 yılı en yüksek seviyeye ulaşmış, 2015’de en düşük seviyeyi görmüştür.

Şekil 5: 2006-2015 arası gerçekleşen ithalat.

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr.

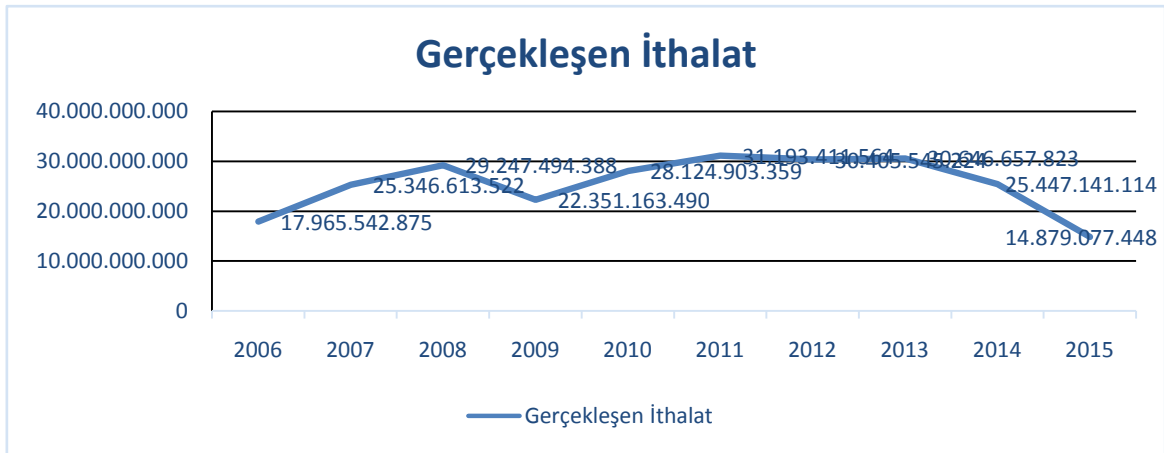
Yıllar itibari ile incelendiğinde gerçekleşen ithalatın en yüksek gerçekleştiği yıl %84,30 oranla 2010 yılı, en düşük geçekleşme oranı ise 2015 yılına %49,34 olmuştur.

Tablo 5: 2006-2015 arası gerçekleşen ithalat ve oranları

Belge Yılı	Gerçekleşen İthalat	Gerçekleşme Oranı
2006	17.965.542.875	75,88%
2007	25.346.613.522	79,55%
2008	29.247.494.388	78,07%
2009	22.351.163.490	80,74%
2010	28.124.903.359	84,30%
2011	31.193.411.564	82,73%
2012	30.405.545.224	80,09%
2013	30.646.657.823	81,26%
2014	25.447.141.114	72,10%
2015	14.879.077.448	49,34%
Toplam	256.457.321.613	76,40%

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı (www.ekonomi.gov.tr).

Tablo-5'deki verilere göre 2006-2015 yılları arasında DİR kapsamında toplam 362,9 milyar dolar öngörülen ithalatın 256,4 milyar doları gerçekleştirilmiş olup, gerçekleşme oranı ortalama %76,40 oranında kalmıştır. Rejim kapsamında gerçekleştirilen ihracat değişimi Şekil-6' da gösterilmiştir.

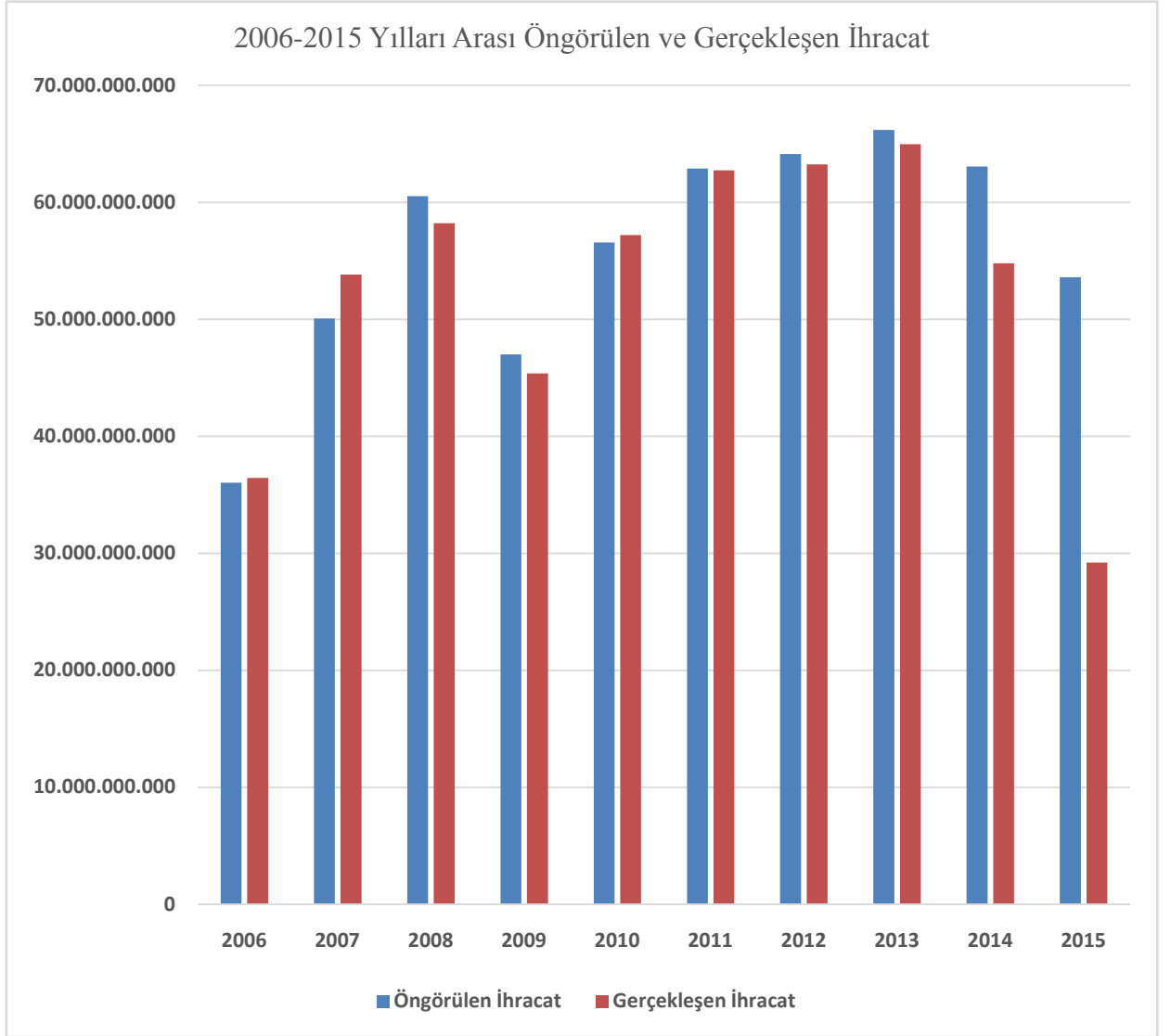

Şekil 6. DİR kapsamında gerçekleştirilen ithalat değişimi

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr.

3.3. DİR Kapsamı Gerçekleştirilen Öngörülen ve Gerçekleşen İhracat

DIR kapsamında öngörülen ve gerçekleşen ihracat oranlarına bakıldığında 2006,2007 ve 2010 yıllarında gerçekleşen ihracatın öngörülenden fazla olduğu diğer yıllarda ise öngörülen ihracatın altında kalmıştır.

Şekil 7: 2006-2015 Yılları Arası D.İ.R Kapsamında Öngörülen ve Gerçekleşen İhracat.

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı (www.ekonomi.gov.tr).

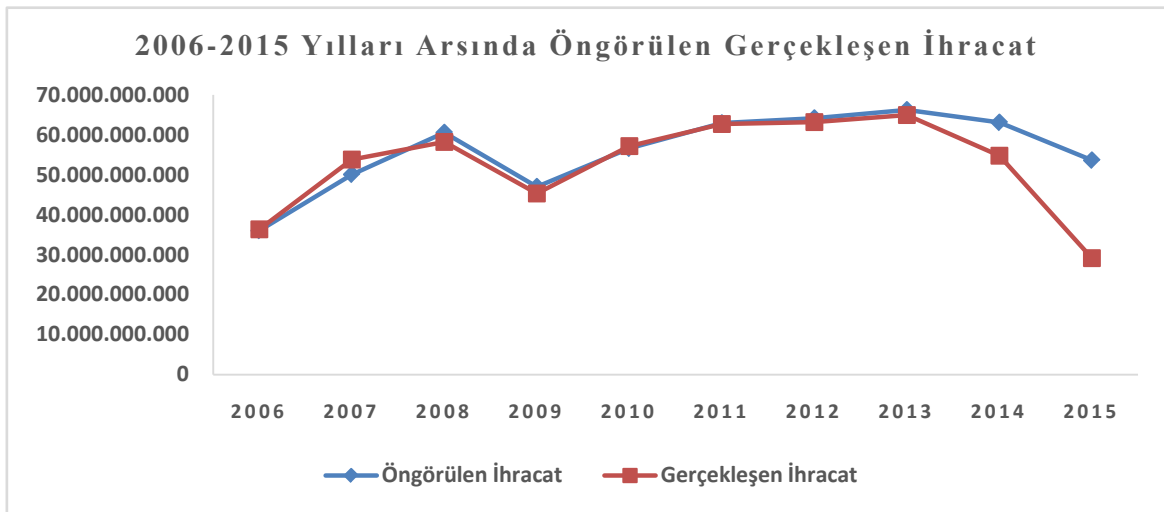
Yıllar itibari ile incelendiğinde öngörülen ihracatın en yüksek gerçekleştiği yıl %107,50 oranla 2007 yılı, en düşük geçekleşme oranı ise 2015 yılına %54,47 olmuştur.

Tablo 6: 2006-2015 arası gerçekleşen ve öngörülen ihracat ve oranları

Belge Yılı	Öngörülen ihracat	Gerçekleşen İhracat	Gerçekleşme Oranı
2006	36.040.880.202	36.441.162.331	101,11%
2007	50.074.085.586	53.827.254.169	107,50%
2008	60.529.494.132	58.213.257.904	96,17%
2009	47.001.348.296	45.382.897.239	96,56%
2010	56.571.545.739	57.207.490.754	101,12%
2011	62.902.012.461	62.743.426.091	99,75%
2012	64.140.463.623	63.238.309.966	98,59%
2013	66.203.751.453	64.968.078.840	98,13%
2014	63.063.380.541	54.809.626.333	86,91%
2015	53.613.246.263	29.204.082.540	54,47%
Toplam	560.360.874.219	529.301.735.519	94,03%

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı (www.ekonomi.gov.tr)

2006-2015 yılları arasında Tablo-6' deki veriler incelendiğinde DİR kapsamında 560,3 milyar dolar öngörülen ihracatın 529,3 milyar doları gerçekleştirilmiş olup %94,03 oranında gerçekleştiği görülmüştür. Rejim kapsamında gerçekleştirilen ihracatın toplam ihracata göre değişimi Şekil-7' de gösterilmiştir.

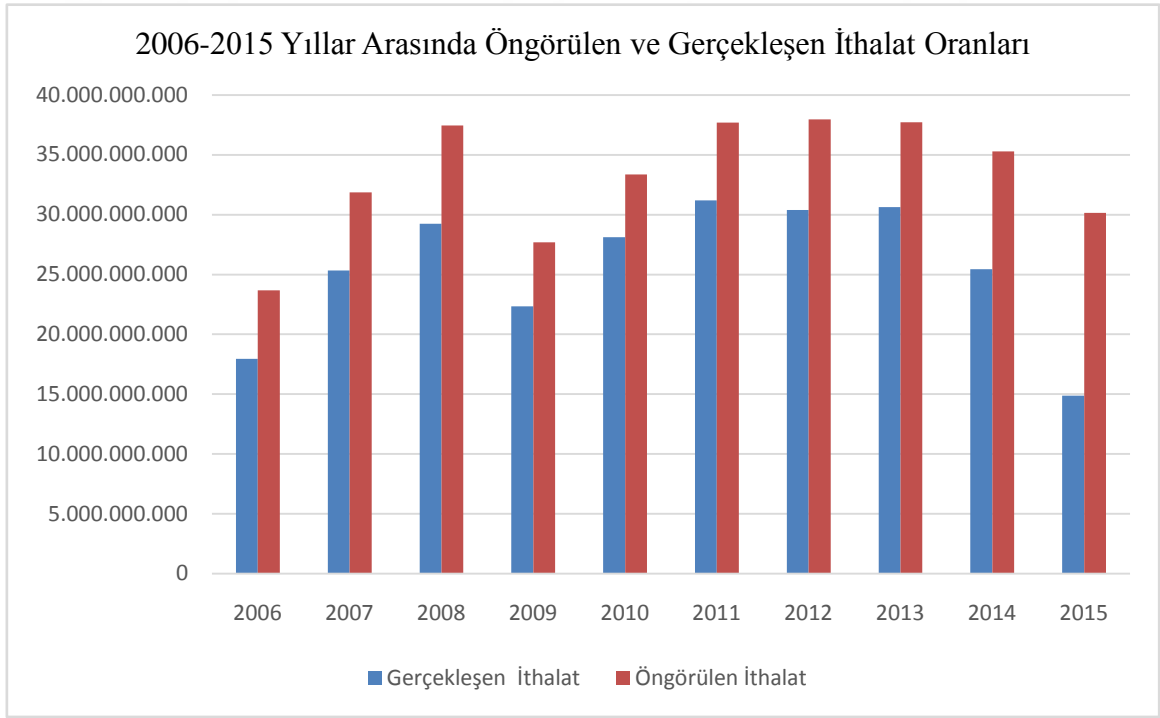
Şekil 8: 2006-2015 Yılları Arası Gerçekleşen ve öngörülen İhracat değişimi.

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr.

Çalışmaya konu tarihler arasında DİR kapsamında yapılan ihracatın toplam ihracata oranı %41,04 oranında gerçekleşmiştir. 2010 Yılında rejim kapsamında yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki payı %50,23 ile en yüksek seviyededir.

3.4. DİR Kapsamı Gerçekleştirilen Öngörülen ve Gerçekleşen İthalat

Dahilde İşleme Rejimi kapsamında 2006-2015 yılları arasında öngörülen ve gerçekleşen ithalat oranları incelendiğinde gerçekleşen ithalatın öngörülenden az olduğu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 9: 2006-2015 Yılları Arası DİR Kapsamında Öngörülen ve Gerçekleşen İthalat.

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr.

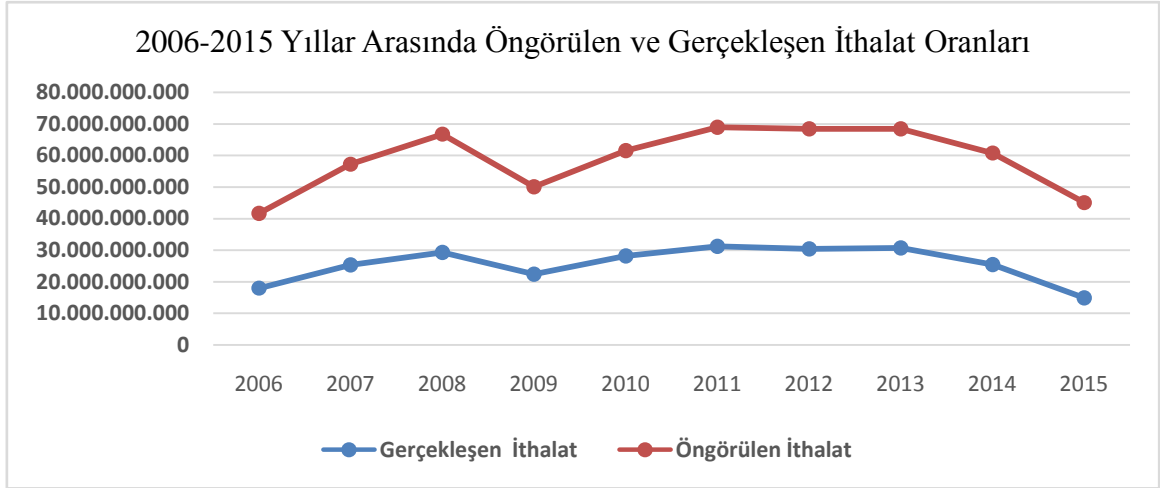
Tablo-7' deki verilere göre 2006-2015 yılları arasında DİR kapsamında toplam 362,9 milyar dolar öngörülen ithalatın 242 milyar doları gerçekleştirilmiş olup, gerçekleşme oranı ortalama %76,40 oranında kalmıştır. Öngörülen ithalatın gerçekleşme oranının en yüksek olduğu yıl %84,30 ile 2010 yılı, en düşük olduğu yıl %49,34 ile 2015 yılı olmuştur.

Tablo 7: 2006-2015 arası gerçekleşen ve öngörülen ithalat ve oranları.

Belge Yılı	Öngörülen İthalat	Gerçekleşen İthalat	Gerçekleşme Oranı
2006	23.675.534.244	17.965.542.875	75,88%
2007	31.861.650.726	25.346.613.522	79,55%
2008	37.461.962.071	29.247.494.388	78,07%
2009	27.682.902.602	22.351.163.490	80,74%
2010	33.364.204.983	28.124.903.359	84,30%
2011	37.706.447.209	31.193.411.564	82,73%
2012	37.963.824.584	30.405.545.224	80,09%
2013	37.716.338.887	30.646.657.823	81,26%
2014	35.295.267.778	25.447.141.114	72,10%
2015	30.158.660.179	14.879.077.448	49,34%
Toplam	362.900.110.850	256.457.321.613	76,40%

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı (www.ekonomi.gov.tr).

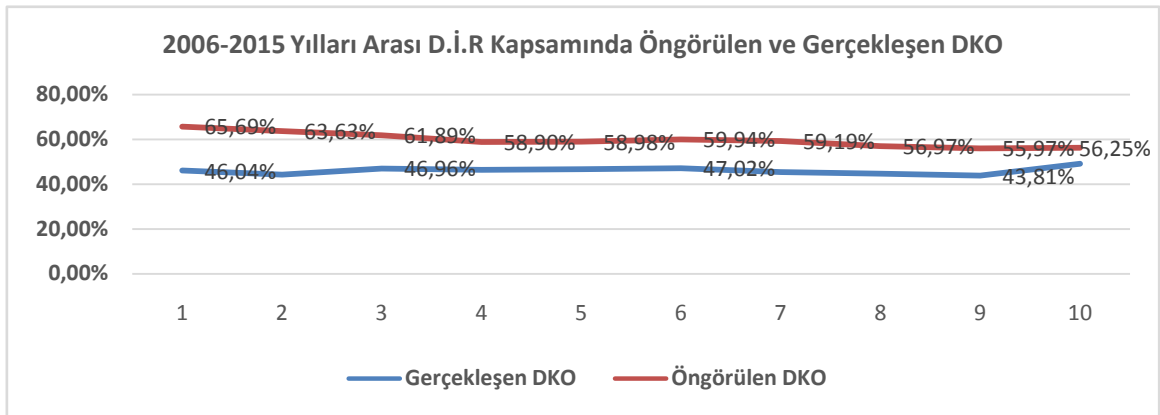
2006-2015 yılları arasında DİR kapsamında yapılan ithalatın toplam ithalat içerisindeki payı %12,72 olarak gerçekleşirken yıllar itibari ile en yüksek oran 2009 yılında %15,87 olarak gerçekleşmiş olup, en düşük oran 2015 yılında %7,18 olmuştur. Şekil 10'da DİR kapsamında yapılan ithalatın toplam ithalata göre değişimine bakıldığında, birbirlerinden bağımsız hareket eden iki değişken oldukları görülmektedir. Bu doğrultuda rejimin literatürde bugüne kadar ihracatı artırırken ithalatı da artırdığı yönünde tenkit edilmesi çokta yerinde gözükmemektedir (Cebeci ve Yılmaz, 2013).

Şekil 10: 2006-2015 Yılları Arası Gerçekleşen ve öngörülen İthalat değişimi.
Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr.

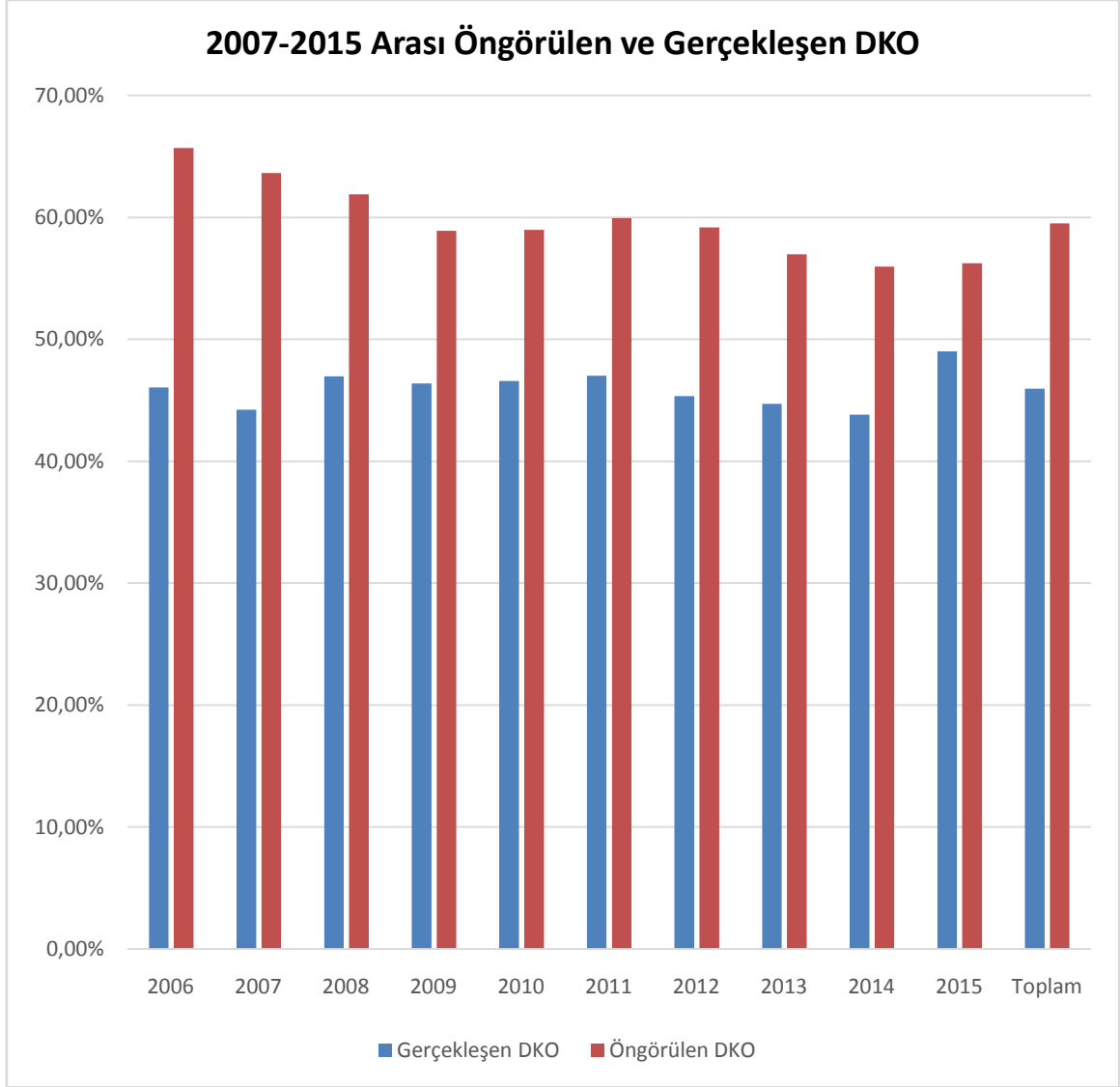
3.5. DİR Kapsamında Öngörülen ve Gerçekleşen Döviz Kullanım Oranları (DKO)

Dahilde İşleme Rejimi kapsamında Döviz Kullanım Oranı DİİB/Dİİ kapsamındaki CİF ithal tutarının FOB ihrac tutarına yüzde olarak oranını ifade etmektedir. Belge kapsamında ithal edilen eşyanın tamamı ihrac edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılmış olsa dahi 2006/12 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliğine göre 2014 yılında yapılan değişikliğe göre DKO oranları otomotiv sektörü için %65, deri ve deri ürünleri mamulleri ile çimento, cam, toprak, ve seramik ürünleri sektöründe %60, tekstil ürünleri sektöründe %65, konfeksiyon ve orman ürünleri sektöründe %70 bunun dışında kalan sektörler için ise %80 olarak belirlenmiştir.

Şekil 11: 2006-2015 Yılları Arası D.İ.R Kapsamında Öngörülen ve Gerçekleşen DKO.
Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr.

Rejim kapsamında sektörel olarak öngörülen ve gerçekleşen DKO'ları incelendiğinde, 2006-2015 yılları arasında en yüksek gerçekleşen DKO % 49,02, 2015 yılında gerçekleşmiştir. Bu yıl DİİB kapsamında yapılan ihracattan kazanılan 100 dolar için 49,02 dolar ithalat yapılmıştır.

Şekil 12: 2007-2015 Arası Öngörülen ve Gerçekleşen DKO.

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr.

Tablo 8: 2006-2015 Yılları DİR Kapsamında Sektörel Olarak Öngörülen ve Gerçekleşen DKO

Belge Yılı	Gerçekleşen DKO	Öngörülen DKO
2006	46,04%	65,69%
2007	44,23%	63,63%
2008	46,96%	61,89%
2009	46,38%	58,90%
2010	46,57%	58,98%
2011	47,02%	59,94%
2012	45,34%	59,19%
2013	44,71%	56,97%
2014	43,81%	55,97%
2015	49,02%	56,25%
Toplam	45,94%	59,51%

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı (www.ekonomi.gov.tr).

3.6. Dahilde İşleme Rejiminin Türkiye Dış Ticaretine Sektörel Etkileri

Çalışmanın bu kısmında 2006 yılından itibaren DİR sektörel olarak verilen DİİB, öngörülen ve gerçekleşen ithalat ve ihracat oranları ile kullanılan DKO' nun analizi yapılacaktır.

Tablo 9: 2006-2015 Yılları Alt Sektörler İtibariyle Düzenlenen DİİB (D1) Ve Gerçekleşme Oranları

2006-2015 YILLARI ALT SEKTÖRLER İTİBARIYLA DÜZENLENEN DİİB (D1) VE GERÇEKLEŞME ORANLARI

Dolar

Alt Sektör	Belge Yılı	Belge Adedi	Öngörülen İhracat	Gerçekleşen İhracat				Öngörülen İthalat	Gerçekleşen İthalat				DKO	
				Gümrük BYN	Fatura	Toplam	Ger. Oranı		Gümrük BYN	Fatura	Toplam	Ger. O	Öng.	Gerç.
				A	B	C	D=B+C		D/A	E	F	G	H=F+G	H/E
01- Bitk. ve hayv. üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri	2006-2015	10	14.362.315	4.806.759	0	4.806.759	%33,47	4.210.534	470.573	0	470.573	%11,18	%26,75	%9,79
03- Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği	2006-2015	2	22.345.000	63.707	0	63.707	%0,29	13.670.900	2.380.322	255.975	2.820.974	%20,63	%61,18	%40,26
10- Gıda Ürünlerinin İmalatı	2006-2015	18.900	54.100.076.952	47.920.235.175	724.022.314	48.644.257.489	%89,92	32.258.484.152	22.793.014.361	1.243.468.816	24.036.483.176	%74,51	%59,63	%46,86
11- İçeceklerin imalatı	2006-2015	50	459.602.179	460.204.450	0	460.204.450	%100,13	127.018.045	68.142.872	3.766.138	71.909.010	%56,61	%27,64	%14,81
12- Tütün ürünleri imalatı	2006-2015	125	4.126.632.707	3.174.973.841	0	3.174.973.841	%76,94	1.611.071.772	1.181.237.165	0	1.181.237.165	%73,32	%39,04	%37,20
13- Tekstil Ürünlerinin İmalatı	2006-2015	14.549	47.789.358.391	46.402.696.122	843.840.213	47.246.536.335	%98,86	23.115.756.982	18.125.369.436	1.003.745.891	19.129.115.327	%82,75	%48,37	%38,36
14- Giyim Eşyalarının İmalatı	2006-2015	8.176	28.067.281.499	26.738.219.879	1.067.689.622	27.805.909.501	%99,07	11.970.604.606	7.419.359.959	501.207.456	7.920.567.415	%66,17	%42,65	%26,68

15- Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı	2006-2015	574	1.794.629.551	1.446.288.299	181.961.410	1.628.249.709	%90,73	959.754.670	706.071.208	28.157.522	734.228.730	%76,50	%53,48	%43,36
16- Ağaç, ağaç ürn. Ve mantar ürn. iml. (mob.hariç); saz, saman ve benzeri malz. Örülecek yapılan eşyaların iml.	2006-2015	307	1.758.202.637	1.611.351.081	0	1.611.351.081	%91,65	1.039.646.900	784.677.652	62.493.064	847.170.716	%81,49	%59,13	%48,70
17- Kâğıt ve kâğıt ürünlerinin imalatı	2006-2015	703	3.607.265.494	2.843.386.557	2.861.115	2.846.247.672	%78,90	1.584.741.532	1.104.736.923	138.692.966	1.243.429.888	%78,46	%43,93	%38,81
18- Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	2006-2015	13	18.731.944	23.054.322	0	23.054.322	%123,07	12.297.139	5.896.921	913.949	6.810.870	%55,39	%65,65	%25,58
19- Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	2006-2015	78	3.880.083.706	3.866.776.375	207.721	3.866.984.096	%99,66	2.932.850.918	2.726.787.625	61.416.170	2.788.203.795	%95,07	%75,59	%70,51
20- Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	2006-2015	4.155	20.840.394.411	19.456.582.623	55.850.471	19.512.433.094	%93,63	11.600.280.080	8.665.644.462	336.779.159	9.002.423.621	%77,61	%55,66	%44,41
21- Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	2006-2015	51	296.640.387	224.437.461	0	224.437.461	%75,66	164.429.781	132.376.927	60.926	132.437.853	%80,54	%55,43	%58,98
22- Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	2006-2015	3.058	20.991.898.403	21.768.924.394	61.733.796	21.830.658.190	%104,00	12.555.274.945	9.435.548.982	212.314.552	9.647.863.534	%76,84	%59,81	%43,22
23- Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	2006-2015	608	4.258.133.574	4.821.737.179	3.459.970	4.825.197.149	%113,32	1.536.880.782	837.126.013	3.559.706	840.685.718	%54,70	%36,09	%17,35
24- Ana metal sanayii	2006-2015	5.050	125.230.632.057	109.183.335.030	5.833.075.952	115.016.410.981	%91,84	87.894.502.046	69.902.122.090	6.642.774.116	76.544.896.206	%87,09	%70,19	%60,78
25- Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve (teçhizat hariç)	2006-2015	1.825	10.822.310.491	10.082.790.743	97.305.191	10.180.095.934	%94,07	5.944.749.738	3.322.826.937	731.714.371	4.054.541.308	%68,20	%54,93	%32,64
26- Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	2006-2015	578	23.030.058.737	18.721.803.221	110.212.250	18.832.015.470	%81,77	17.672.603.650	12.861.478.994	142.562.325	13.004.041.319	%73,58	%76,74	%68,30

27- Elektrikli teçhizat imalatı	2006-2015	2.135	50.167.042.604	45.490.203.673	44.294.700	45.534.498.373	%90,77	30.461.971.174	15.551.224.458	2.349.252.007	17.900.476.464	%58,76	%60,72	%34,15
28- Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	2006-2015	727	6.014.458.754	6.140.582.138	4.510.498	6.145.092.636	%102,17	3.061.115.248	1.607.383.457	138.076.015	1.745.459.472	%57,02	%50,90	%26,16
29- Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	2006-2015	1.993	132.787.604.997	126.069.202.830	3.422.794	126.072.625.624	%94,94	75.038.446.228	54.694.420.109	575.383.689	55.269.803.798	%73,66	%56,51	%43,38
30- Diğer ulaşım araçlarının imalatı	2006-2015	225	4.885.557.590	4.098.162.147	0	4.098.162.147	%83,88	2.974.132.361	1.948.181.289	8.750	1.948.190.039	%65,50	%60,88	%47,54
31- Mobilya imalatı	2006-2015	192	610.965.569	485.844.508	3.897.216	489.741.724	%80,16	232.140.303	151.153.311	5.461.925	156.615.235	%67,47	%38,00	%30,86
32- Diğer imalatlar	2006-2015	99	234.780.882	202.975.116	259.341	203.234.458	%86,56	115.350.712	88.293.167	3.465.643	91.758.809	%79,55	%49,13	%43,44

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı (www.ekonomi.gov.tr).

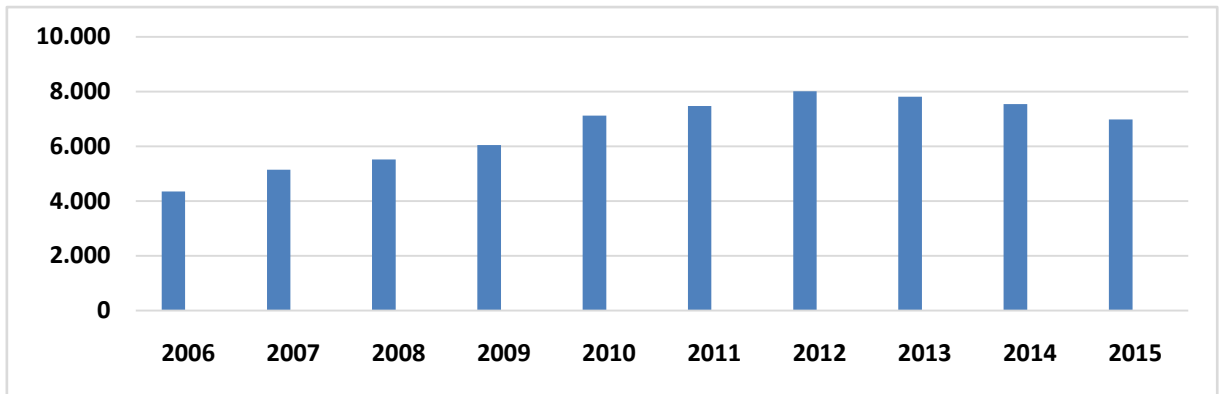
3.6.1. Dahilde işleme rejimi kapsamında verilen izin belgeleri

Tablo 10: 2006-2014 Yılları D.İ.R Kapsamında Verilen Belge Sayısı

Belge Yılı	Belge Sayısı
2006	4.355
2007	5.145
2008	5.521
2009	6.049
2010	7.123
2011	7.474
2012	8.008
2013	7.808
2014	7.546
2015	6.988
Toplam	66.017

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı (www.ekonomi.gov.tr).

Çalışmaya konu tarihlerin başlangıcı olan 2006 yılından itibaren DİR kapsamında verilen DİİB sayıları 2012 yılına kadar istikrarlı bir yükseliş göstermiş olup 2013 yılında verilen belge sayısı 200 azalmasına rağmen öngörülen ihracat 2,1 milyar dolar ve gerçekleşen ihracat ise 1,7 milyar dolar artış göstermiştir. 2015 yılında ise 6988 belge verilmiştir.

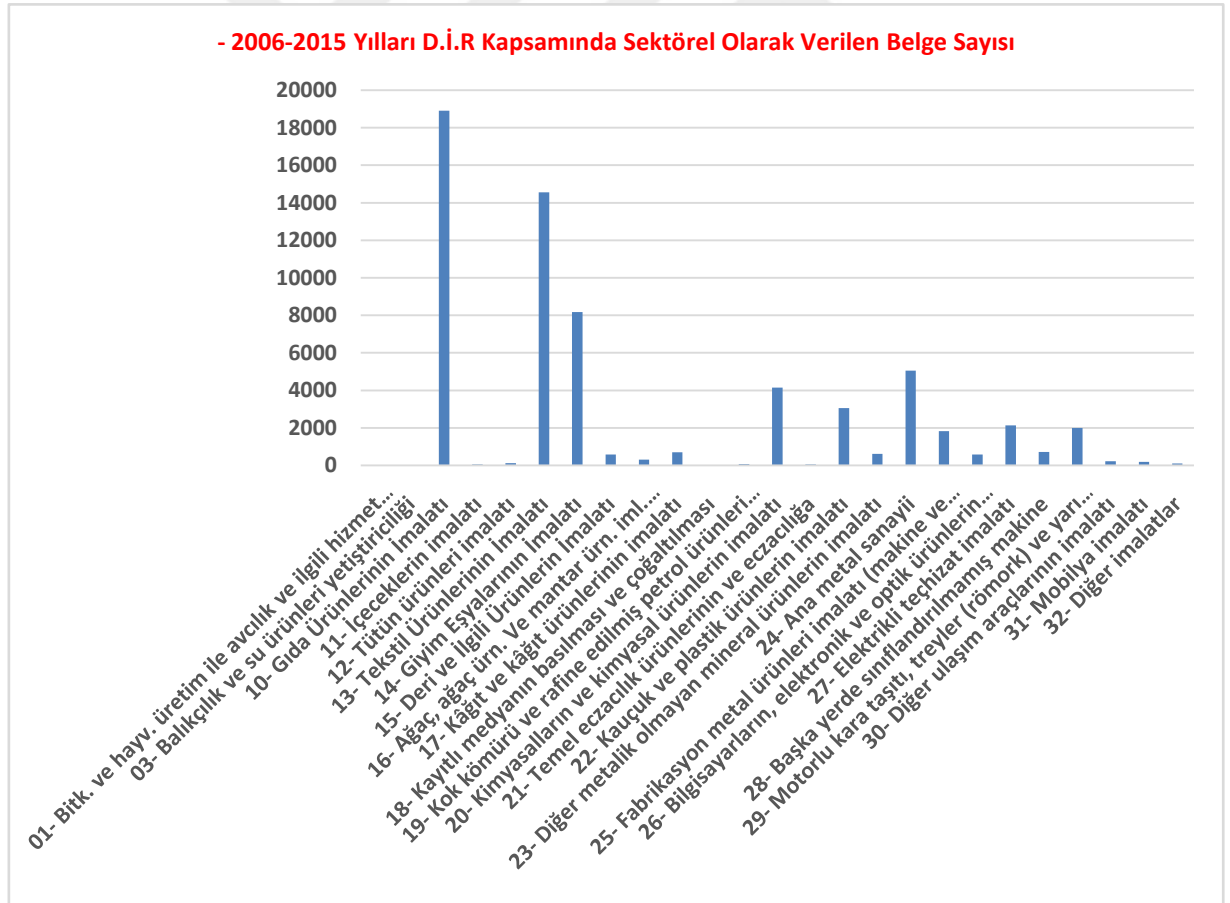
Şekil 13: 2006-2014 Yılları DİR Kapsamında Verilen Belge Sayısı.

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı (www.ekonomi.gov.tr).

Çalışmaya konu yıllar arasında en düşük gerçekleşen DKO ise %43,81 ile 2014 yılında gerçekleştirmiştir. Anılan yılda yapılan her 100 dolarlık ihracat için 43,8 dolar ithalat gerçekleştirilmiştir.

Dahilde İşleme Rejimi'nin yürürlüğe girdiği 1996 yılından 2005 yılına kadar verilen belge sayılarının toplamı 37.271 iken çalışmaya konu tarihler olan 2006-2015 yılları arasında 66.017 ye yükselerek rejimin her sene artarak daha fazla kullanıldığını göstermektedir.

Rejim kapsamında verilen DİİB sektörel olarak incelendiğinde belge sayısı olarak iki sektörün ön plana çıktığı görülmektedir. Bu sektörler 23.439 belge ile dokuma ve giyim, 19.753 belgeyle gıda ve içki sektörüdür. Bu iki sektöre verilen belge sayısı rejim kapsamında verilen toplam belge sayısının %65,19 unu oluşturmaktadır.

Şekil 14: 2006-2015 Yılları DİR Kapsamında Sektörel Olarak Verilen Belge Sayısı.

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr

Bahse konu tarihler arasında en az belge verilen sektörler ise 2 belge ile diğer Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği ve 10 belge ile bitki ve hayvan üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri sektörüdür.

3.6.2. Dahilde işleme rejimi kapsamında sektörel olarak öngörülen ve gerçekleşen ithalat

Sektörel bazda öngörülen ve gerçekleşen ithalat oranlarına bakıldığında verilen belge sayılarının aksine ana metal sanayi ve motorlu kara taşıtları sektörü ön plana çıkmaktadır. 2006-2015 yılları arasında ana metal sanayi için öngörülen 90,3 milyar dolarlık ithalatın 78,4 milyar doları gerçekleşmiş, motorlu kara taşıtları için ise 76,5 milyar dolarlık öngörülen ithalata karşılık 57,23 milyar dolarlık ithalat gerçekleşmiştir.

Tablo 11: 2006-2015 Yılları DİR Kapsamında Sektörel Olarak Öngörülen ve Gerçekleşen İthalat ve Gerçekleşme Oranları

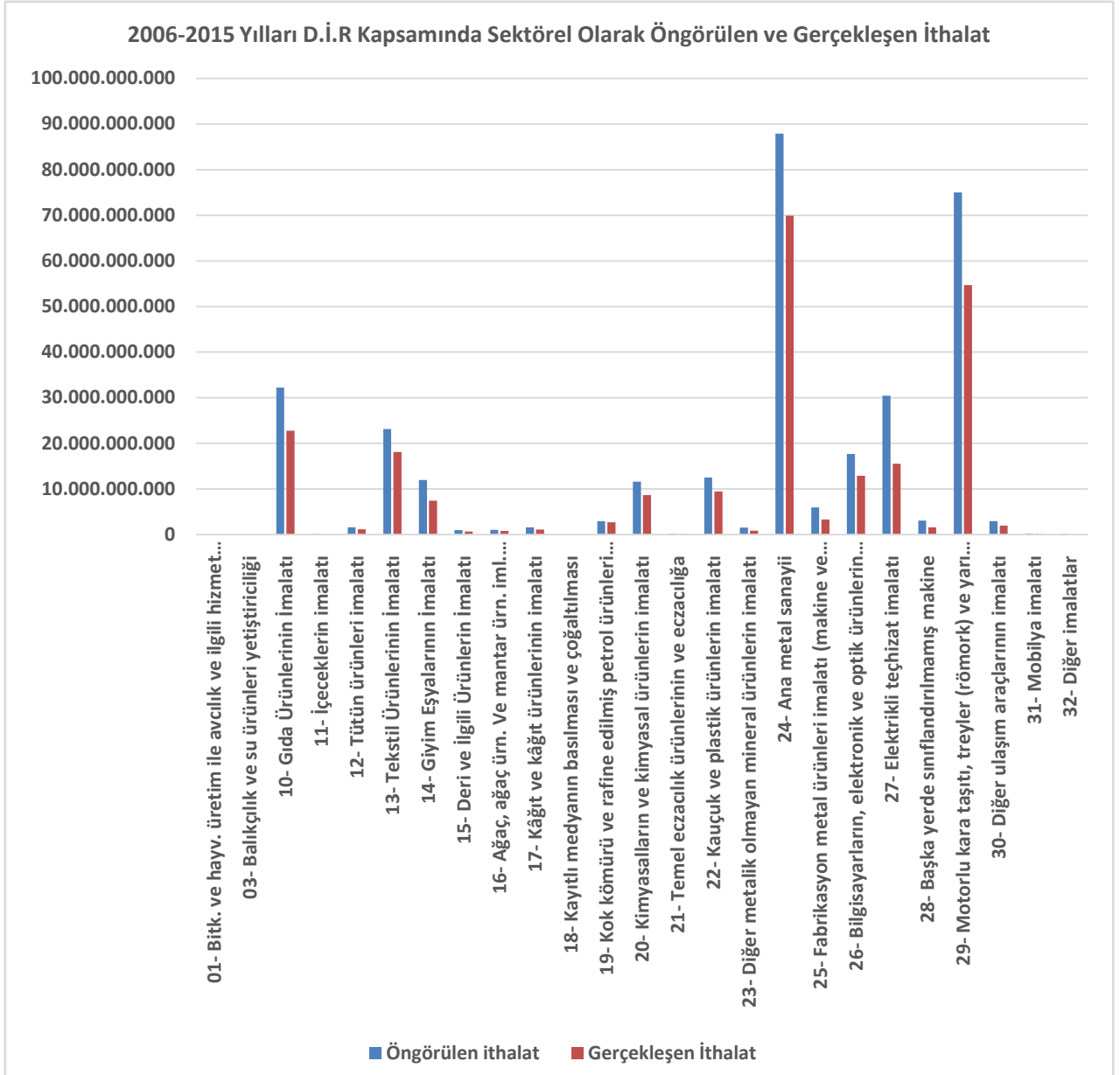
Alt Sektör	Öngörülen ithalat	Gerçekleşen İthalat	Ger. Oranı
01- Bitk. ve hayv. üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri	4.210.534	470.573	11,18%
03- Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği	13.670.900	2.380.322	20,63%
10- Gıda Ürünlerinin İmalatı	32.258.484.152	22.793.014.361	74,51%
11- İçeceklerin imalatı	127.018.045	68.142.872	56,61%
12- Tütün ürünleri imalatı	1.611.071.772	1.181.237.165	73,32%
13- Tekstil Ürünlerinin İmalatı	23.115.756.982	18.125.369.436	82,75%
14- Giyim Eşyalarının İmalatı	11.970.604.606	7.419.359.959	66,17%
15- Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı	959.754.670	706.071.208	76,50%

16- Ağaç, ağaç ürn. Ve mantar ürn. iml. (mob.hariç); saz, saman ve benzeri malz. Örülerek yapılan eşyaların iml.	1.039.646.900	784.677.652	81,49%
17- Kâğıt ve kâğıt ürünlerinin imalatı	1.584.741.532	1.104.736.923	78,46%
18- Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	12.297.139	5.896.921	55,39%
19- Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	2.932.850.918	2.726.787.625	95,07%
20- Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	11.600.280.080	8.665.644.462	77,61%
21- Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa	164.429.781	132.376.927	80,54%
22- Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	12.555.274.945	9.435.548.982	76,84%
23- Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	1.536.880.782	837.126.013	54,70%
24- Ana metal sanayii	87.894.502.046	69.902.122.090	87,09%
25- Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve (teçhizat hariç)	5.944.749.738	3.322.826.937	68,20%
26- Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	17.672.603.650	12.861.478.994	73,58%
27- Elektrikli teçhizat imalatı	30.461.971.174	15.551.224.458	58,76%

28- Başka yerde sınıflandırılmamış makine	3.061.115.248	1.607.383.457	57,02%
29- Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	75.038.446.228	54.694.420.109	73,66%
30- Diğer ulaşım araçlarının imalatı	2.974.132.361	1.948.181.289	65,50%
31- Mobilya imalatı	232.140.303	151.153.311	67,47%
32- Diğer imalatlar	115.350.712	88.293.167	79,55%

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı

Bu iki sektörün öngörülen toplam ithalatı 2006-2015 yılları arasında öngörülen 333 milyar dolarlık kısmının 166,8 milyar doları ile %50,09'unu, gerçekleşen 256,5 milyar dolarlık ithalatın 135,63 milyar dolarla %52,87'sini karşılamıştır.

Şekil 15: 2006-2015 Yılları D.İ.R Kapsamında Sektörel Olarak Öngörülen ve Gerçekleşen İthalat.

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr.

Sektörel olarak öngörülen ithalatın gerçekleşme oranlarına bakıldığında 89,26 milyar dolarlık öngörülen ithalatın 78,04 milyar dolarla %87,43 ünü gerçekleştiren en yüksek ana metal sanayi sektörü iken, 3,5 milyar dolar olarak öngörülen ithalatın 2,06 milyar dolarla %58,8' ini gerçekleştiren diğer ulaşım araçları sektörü en düşük gerçekleştirme oranına ulaşmıştır.

3.6.3. Dahilde işleme rejimi kapsamında sektörel olarak öngörülen ve gerçekleşen ihracat

Dahilde İşleme Rejimi kapsamında sektörel olarak öngörülen ve gerçekleşen ihracat oranları incelendiğinde 2006-2015 yılları arasında motorlu kara taşıtları sektörü öngörülen 135,9 milyar dolarlık öngörülen ihracata karşılık 131,25 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirmiş, ana metal sanayi sektörü anılan yıllarda 127,42 milyar dolarlık öngörülen ihracata karşılık 117,5 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir. Dokuma ve Giyim sektörü ise DİR kapsamında en fazla ihracat yapan üçüncü sektördür. Bu sektörde 2006-2015 yılları arasında 78,19 milyar dolarlık öngörülen ihracat karşı 77,57 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir.

Tablo 12: 2006-2015 Yılları D.İ.R Kapsamında Sektörel Olarak Öngörülen ve Gerçekleşen İhracat ve Gerçekleşme Oranları

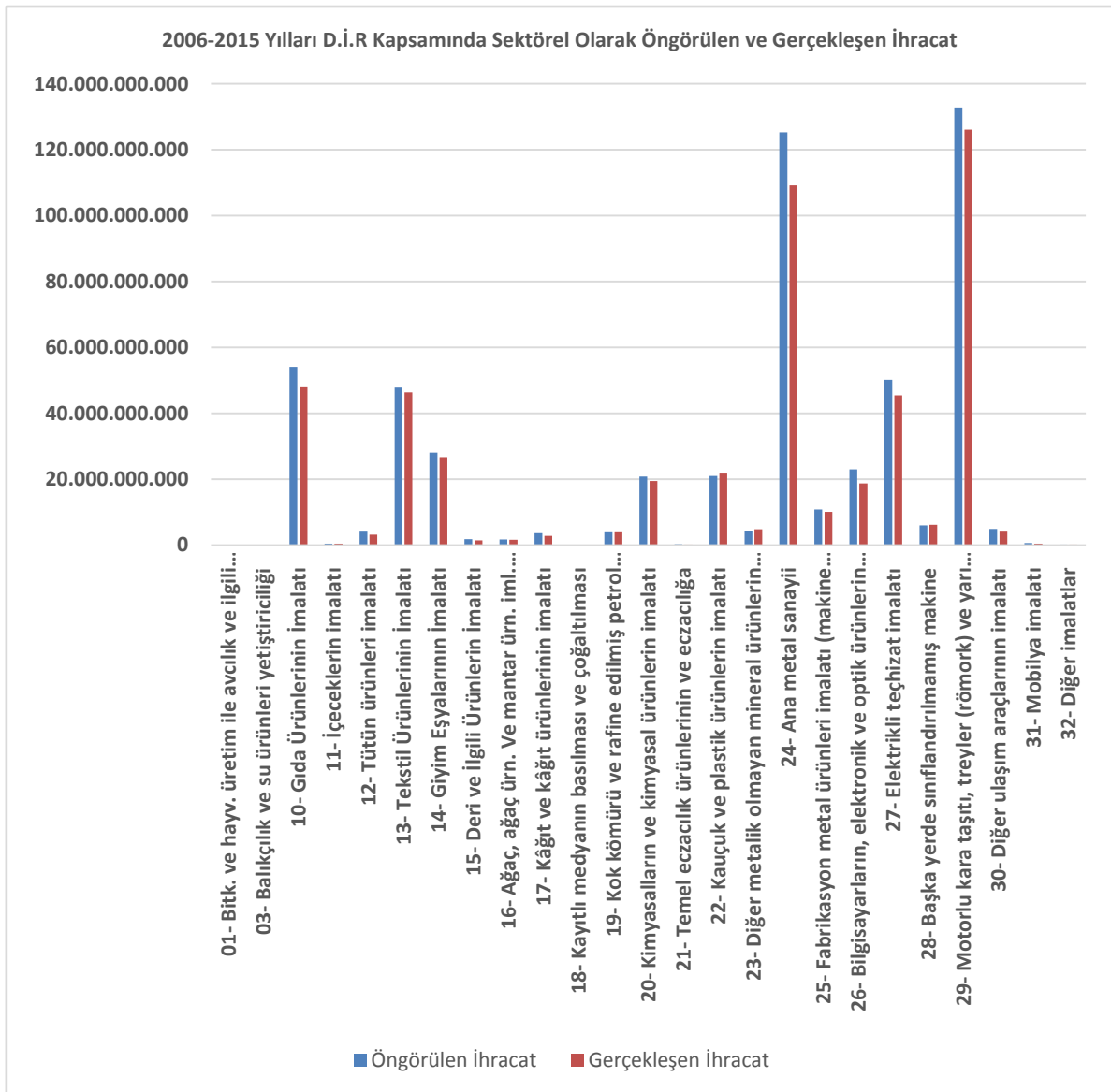
Alt Sektör	Öngörülen İhracat	Gerçekleşen İhracat	Ger. Oranı
01- Bitk. ve hayv. üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri	14.362.315	4.806.759	33,47%
03- Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği	22.345.000	63.707	0,29%
10- Gıda Ürünlerinin İmalatı	54.100.076.952	47.920.235.175	89,92%
11- İçeceklerin imalatı	459.602.179	460.204.450	100,13%
12- Tütün ürünleri imalatı	4.126.632.707	3.174.973.841	76,94%
13- Tekstil Ürünlerinin İmalatı	47.789.358.391	46.402.696.122	98,86%
14- Giyim Eşyalarının İmalatı	28.067.281.499	26.738.219.879	99,07%
15- Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı	1.794.629.551	1.446.288.299	90,73%

16- Ağaç, ağaç ürn. Ve mantar ürn. iml. (mob.hariç); saz, saman ve benzeri malz. Örülerek yapılan eşyaların iml.	1.758.202.637	1.611.351.081	91,65%
17- Kâğıt ve kâğıt ürünlerinin imalatı	3.607.265.494	2.843.386.557	78,90%
18- Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	18.731.944	23.054.322	123,07%
19- Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	3.880.083.706	3.866.776.375	99,66%
20- Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	20.840.394.411	19.456.582.623	93,63%
21- Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa	296.640.387	224.437.461	75,66%
22- Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	20.991.898.403	21.768.924.394	104,00%
23- Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	4.258.133.574	4.821.737.179	113,32%
24- Ana metal sanayii	125.230.632.057	109.183.335.030	91,84%
25- Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve (teçhizat hariç)	10.822.310.491	10.082.790.743	94,07%
26- Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	23.030.058.737	18.721.803.221	81,77%
27- Elektrikli teçhizat imalatı	50.167.042.604	45.490.203.673	90,77%
28- Başka yerde sınıflandırılmamış makine	6.014.458.754	6.140.582.138	102,17%
29- Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	132.787.604.997	126.069.202.830	94,94%

30- Diğer ulaşım araçlarının imalatı	4.885.557.590	4.098.162.147	83,88%
31- Mobilya imalatı	610.965.569	485.844.508	80,16%
32- Diğer imalatlar	234.780.882	202.975.116	86,56%

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı (www.ekonomi.gov.tr).

Bu üç sektörün çalışmaya konu yıllar arasında gerçekleştirdiği toplam ihracat 326,33 milyar dolarla rejim kapsamındaki toplam ihracatın %61,59' unu karşılamaktadır.

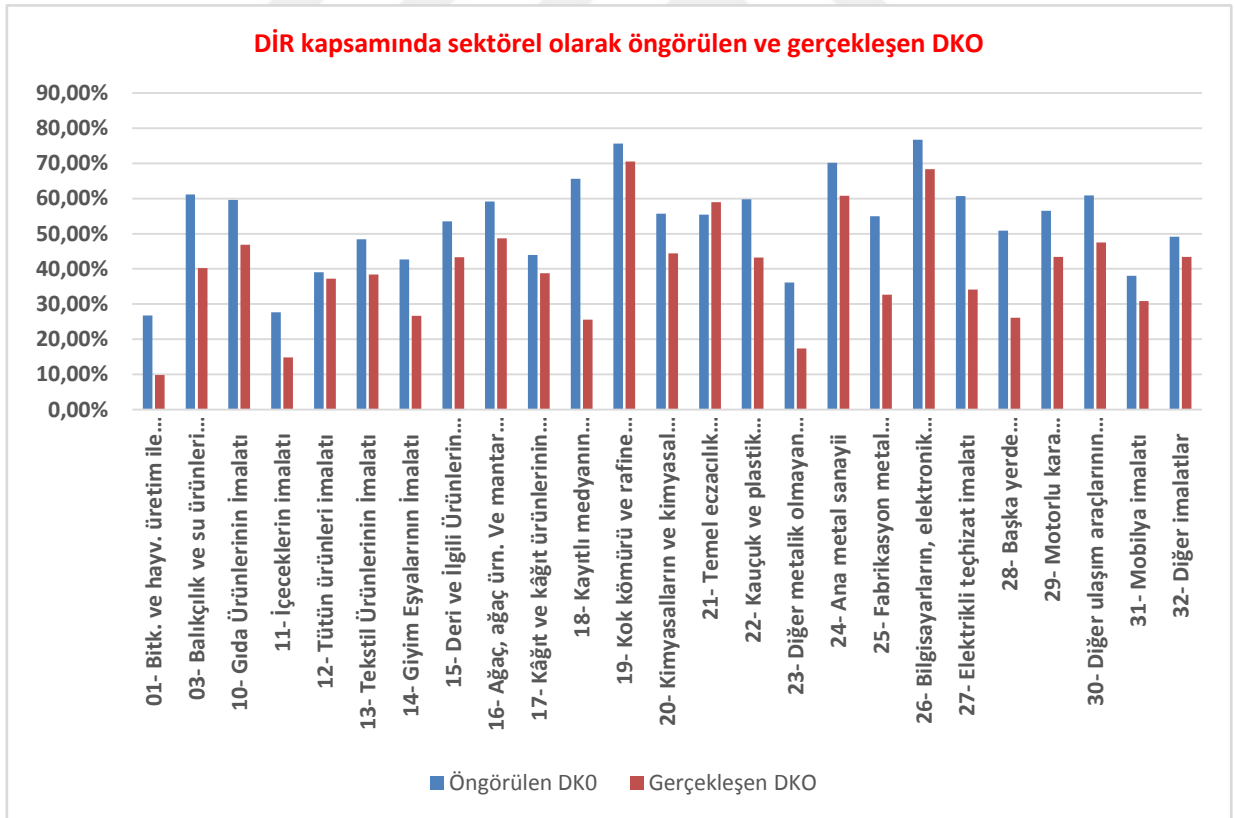
Şekil 16: 2006-2015 Yılları DİR Kapsamında Sektörel Olarak Öngörülen ve Gerçekleşen İhracat.

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr.

Sektörel olarak öngörülen ihracatın gerçekleşme oranlarına bakıldığında 21,4 milyar dolarlık öngörülen ihracatın karşın 22,61 milyar dolarla %105,64 ünü gerçekleştiren kauçuk ve plastik sektörü iken, 5,7 milyar dolar olarak öngörülen ihracatın 4,38 milyar dolarla %76,5'sini gerçekleştiren elektronik ve optik sektörü en düşük gerçekleştirme oranına ulaşmıştır.

3.6.4. Dahilde işleme rejimi kapsamında sektörel olarak öngörülen ve gerçekleşen döviz kullanım oranları

Rejim kapsamında sektörel olarak öngörülen ve gerçekleşen DKO' ları incelendiğinde, 2006-2015 yılları arasında en yüksek gerçekleşen DKO %68,30 ile elektronik ve optik sektöründe gerçekleşmiştir. Bu sektörde DİİB kapsamında yapılan ihracattan kazanılan 100 dolar için 68,3 dolar ithalat yapılmıştır. Çalışmaya konu yıllar arasında en düşük gerçekleşen DKO ise %14,81 ile içecek imalatı sektörü gerçekleştirmiştir. Anılan sektörde yapılan her 100 dolarlık ihracat için 14,8 dolar ithalat gerçekleştirilmiştir.

Şekil 17: 2006-2015 Yılları DİR Kapsamında Sektörel Olarak Öngörülen ve Gerçekleşen DKO.

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Ekonomik gelişme ve kalkınmaya dayalı modellerin başında ihracata dayalı büyüme modeli gelmektedir. Bu model ile ihracat artışının sağlanması ve bu artışın süreklilik kazanması hedeflenmektedir.

İhracata dayalı büyümenin benimsendiği tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de bu modelin başarı ile uygulanmasının temelinde, ihracat artışı sağlamaya yönelik teşvikler yer almaktadır.

Yine tüm ülkelerin dünya pazarlarından pay kapma savaşı verdiği ve rekabetin her geçen gün çok daha fazla kızıştığı günümüzde; ihracatı artırmak ve bu artışa süreklilik kazandırmak, yeni pazarlar bulabilmek yanında mevcut pazarları kaybetmemek için kaliteli üretimin yanı sıra üretim maliyetleri de çok önem kazanmıştır.

Kaliteli mal üretimi, teknolojik gelişme ile mümkün iken ucuz mal üretimi de girdi maliyetlerinin düşürülmesi ile mümkün bulunmaktadır. İhraç ürünlerinin rekabet edilebilir fiyatlarda olabilmesi için girdi maliyetlerinin düşürülebilmesinde de ihracatın teşvik edilmesi önemli hale gelmiştir.

Türkiye’de de ihracatın artırılması, ihraç mallarına çeşitlilik kazandırılması, bu malların yeni pazarlara ulaştırabilmesi ve mevcut pazarların korunabilmesi bu yolla da ekonomik gelişmenin sağlanabilmesi amaçlarıyla çeşitli teşvik tedbirleri uygulanmıştır.

Özellikle 24 Ocak 1980 tarihinde uygulamaya konulan ekonomik program ile korumacılığa dayanan ithal ikamesi politikalar terk edilerek, ihracata dayalı büyüme modeli benimsenmiş ve bu tarihten sonra da hem ihracatta süreklilik kazanan bir artış gözlenmiş hem de ihraç ürünlerinin niteliğinde sanayi ürünleri lehine bir gelişim kaydedilmiştir.

Teşvik kavramı, bir alanı desteklerken ayrılan kaynaktan diğer alanın mahrum kalması düşüncesine neden olduğu için literatürde eleştiri konusu olmaktadır. Özellikle ihracata sağlanan teşvikler, etkin ve doğru kullanılmadıkları takdirde dışa aktarılan bir kaynak durumundadırlar. Bu noktada, ihracat teşvikleri ile ilgili en temel eleştiri konusunun, kaynak aktarımının tutarsızlığı ve denetimin yetersizliği olduğu söylenebilmektedir. İhracatçı firmalara sağlanan teşviklerin geri dönüşü, kullanım alanı, etkinliği gibi unsurlar,

uygulanan teşvik politikasına ayrılan kaynağın verimli kullanılması açısından önem taşımaktadır. Ülkeler açısından, sağlanan teşvik miktarının çok olmasından ziyade, söz konusu teşvikler ile sağlanan kaynakların etkin kullanımı önem arz etmektedir.

Diğer taraftan, etkin kullanımı hedeflenen teşviklerin sağlanması, mevcut bir fon kaynağını gerekli kılmaktadır. İhracata yönelik vergisel teşvikler, her ne kadar harcama gibi görünmeseler de, devletin alacağı vergiden vazgeçmesi yoluyla sağlandıklarından, bütçe içerisinde bir harcama türü olarak değerlendirilebilmektedirler. Diğer ihracat teşvikleri ise, TCMB kaynaklı fonlar, KKDF ve Eximbank kredileri gibi kaynaklara dayanan teşviklerdir. Bu noktada, etkinliğini yitirmiş olan teşvik politikalarına yönelik sürekli kaynak sağlama çalışmaları, bütçe üzerinde ağır yükler oluşturabileceği gibi; söz konusu teşvik kaynaklarının diğer kamu hizmetlerinin finansmanında kullanılabilirliği de önemli bir alternatif maliyet unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de uygulanan ihracat teşvikleri ele alındığında, ihracatçı firmaların uluslararası alanda rekabet gücü kazanmalarına, ürünlerini tanıtmalarına ve ürün çeşitliliklerinin artırmalarına yönelik teşviklerin son zamanlarda oldukça önem kazandığını görülmektedir. İhracata konu olan ürünlerin vergi teşvikleri ile desteklenmesi, söz konusu ihracatçı firmanın maliyetini azaltan bir unsur olmakla birlikte, küreselleşen dünya ekonomisinde yeterli olmamaktadır.

Türkiye hükümetleri, ihracatçı firmanın, belirli standartları sağlayarak markasını ve ürünlerini uluslararası piyasada kabul edilebilir konuma getirmeye yönelik faaliyetlerinin desteklenmesini hedeflemektedir. Bu hedef kapsamında sağlanan destekler, Ar-Ge yardımı, çevre maliyetlerinin desteklenmesi, pazar araştırması ve pazara giriş desteği, istihdam yardımı, tasarım desteği, yurt dışında gerçekleştirilen fuar katılımlarının desteklenmesi, TURQUALITY® destek programı kapsamında Türk ürünlerin markalaşması, yurt içi uluslararası nitelikli fuarların desteklenmesi, uluslararası rekabetçiliğin geliştirilmesi, tarımsal ürünlerde ihracatın desteklenmesi ve teknik müşavirlik faaliyetlerinin desteklenmesi şeklinde sıralanabilmektedir. Markalaşma ve ürün çeşitlendirmesine yönelik sağlanan söz konusu teşvikler, vergisel teşvik niteliği taşımasalar da, rekabet ve uluslararası piyasada yer alma adına önemli teşvik politikaları olarak değerlendirilmektedirler.

Teşvik politikalarının uygulanmasında, ihracata konu olan ürünlerin türü de etkili olmaktadır. Her ülke, kendi doğal ve beşeri kaynakları bakımından zengin olduğu mal ve hizmetleri ihraç etmektedir. Bu noktada, teşvik unsuru, tükenen kısıtlı kaynakların yerine yeni mal ve hizmetlerin üretimi ve ihracatını destekler nitelikte oluşturulmalıdır. Bu destek sayesinde, ihracata konu olan ürünlerde tek tip mal ve hizmet yerine, ürün çeşitliliği ile rekabetin oluşması sağlanabilmektedir. Bu durum, ülkelerin ticari ilişkilerini de arttırmaktadır.

Bu uygulamaların sonuçlarından birisi, belki de en önemlisi 01.01.1996 tarihi itibarıyla uygulamaya konulan Dahilde İşleme Rejimidir. İthalat esnasında alınması gereken vergilerin teminata bağlanması ve işlem görmüş ürünün ihracatından sonra teminatların çözülmesi sistemi olan şartlı muafiyet sistemi ile ithalat esnasında tahsil edilen vergilerin işlem görmüş ürünün ihracatından sonra iadesine dayanan geri ödeme sistemi DİR'nin iki önemli ayağını oluşturmaktadır.

Yine önceden ihracat uygulaması olarak adlandırılan sistem içerisinde yer alan yurt içi alımı ve eşdeğer eşya kullanımı da şartlı muafiyet sistemi kapsamında sıkça kullanılan uygulamalardır.

Ülke ihracatının %50'sinden fazlasının DİR kapsamında gerçekleştirildiği göz önüne alındığında, halen uygulanmakta olan çok çeşitli teşvikler içerisinde DİR'nin önemi çok daha fazla açığa çıkmaktadır.

DİR'nin uygulama özellikleri Türkiye'de ve AB'de benzerlikler göstermekle birlikte bazı önemli ayrılıklar da mevcuttur.

Dahilde işleme rejimi, Türkiye'nin ihracata dayalı ekonomik büyüme politikası çerçevesinde, imalat sektöründeki işletmelerin dünya piyasalarından ucuz hammadde ve yarı mamul satın alması suretiyle ihraç pazarlarında rekabet üstünlüğü, satış artışı, pazar ve ürün çeşitlendirmesi yapmalarına olanak sağlayan ekonomik etkili bir gümrük rejimidir. Politika yapımcıların makro ölçekli planlarının bir parçası olarak DİR, Türkiye'nin ekonomik büyümesini sürdürülebilir kılmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda literatürde DİR ile dış ticaret ilişkisine dayanan çalışmalar bulunmakta iken rejimin uygulayıcı işletmeler üzerindeki faaliyet performansına ve özelinde finansal performansına etkisini inceleyen

çok az çalışmanın bulunması bu çalışmanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Dahilde İşleme Rejimi kapsamında yapılan ihracat ve ithalat işlemlerinin finansal performans üzerindeki etkileri karşılaştırmalı olarak incelendiğinde temel farkın ekonomik rantabilite olduğu görülmektedir. Buna göre DİR kapsamında yapılan ihracat %1 arttığında ekonomik rantabilite % 0,154 puan artarken, DİR kapsamında yapılan ithalatın ekonomik rantabilite üzerinde etkisi bulunamamıştır.

DİR kapsamında yapılan ihracat ve ithalat işlemlerinin Net Kar/Toplam Aktifler üzerinde etkili olduğu düşünüldüğünde, aradaki temel farkın, ithalat işlemlerinin faiz ve vergi giderleri eklenmiş kar üzerinde etkili olmamasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. DİR kapsamında yapılan ihracat ve ithalatın özsermaye karlılığı olan mali rantabilite üzerindeki ortak etkisi dikkat çekicidir. Bunun yanında DİR çerçevesinde gerek ihracat gerek ithalat işlemlerinin satışların karlılığı üzerinde herhangi bir etkisi bulunamamıştır.

Yapılan analizler sonucunda DİR firmaların faaliyet performansına pozitif etki yaptığı görülmüştür. İhracatçı firmalara, fiyat bağlamında rekabetçi bir ortam yarattığı için ihtiyaç duyması halinde rejimi kullanmaları önerilmektedir.

Türkiye ekonomisi için oldukça önemli olan DİR'nin, farklı sektörlerde yer alan işletmelerin finansal performansına etkilerinin analiz edileceği çalışmaların literatüre katkı sağlayacağı değerlendirilmiştir. Ayrıca DİR yönetmeliği ve işleyişinde işletmeler tarafından rejimin ithalatı özendirdiği ve uygulamanın istismar edildiği konusundaki şikâyet edilen konuların analiz edileceği ve yeni modellerin önerileceği çalışmalar da politika yapıcılar için yol gösterici olacaktır.

KAYNAKÇA :

ACAR, Fatih,(2000), “*DİR’in Yasal Mevzuat ve Fiili Uygulamalar Açısından Değerlendirilmesi*”, Vergi Sorunları Dergisi, Yıl:23, Sayı 144, Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Ankara,

ACİNÖROĞLU, S. (2009), “*Genel Olarak Vergi Teşviklerinin Ekonomi Üzerine Etkinliği*”, Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, Sayı.2 s.149.

AKÇA, M. (2011), “*İhracat Teşviklerinin İşletmeler Üzerindeki Etkileri (Gaziantep İlinde Bir Uygulama)*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi SBE,), s.73.

APAK, T.“*DİR Kararı ve Tebliği ile İhracatın Devletçe Desteklenmesinin Usul ve Esasları*”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı: 68, <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/68MaliCozum/10%20talha%20apak.pdf>, Erişim: 06.10.2016

AREN, S. (2009), *Ekonomi Dersleri*, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitap Evi, s.277.

ATAYETER, C. ve Erol, A. (2011), “*Türkiye’de Uygulanmakta Olan İhracat Teşvikleri*”, KSU İİBF Dergisi, Cilt.01, Sayı.1,

AY, Y., YAVAŞ, E.(2014), “*Dahilde İşleme Rejiminde Res’en Kapatmanın Sonuçları ve Res’en Kapatmada Kaçan Ek Süre Fırsatının Değerlendirilmesi*”, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Vergi Dünyası Dergisi, S.397, s.26

AYANOĞLU, K. (1994), *Türkiye İhracat Performansının Ekonomik Büyüme ve Üretkenliğe Etkisi*, Uzmanlık Tezi, Ankara, DPT,

AYDOĞUŞ, İ. (2000),*Türkiye’nin Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Devlet Yardımları*, Afyon: A.K.U. Yayın, s.151.

BIYIKCI, C. (2010). *Bir teşvik rejimi olarak dahilde işleme rejiminin ülke ihracatı ve ülke kalkınması üzerindeki etkileri: gelişimsel ve ekonomi-politik bir analiz*. Marmara Üniversitesi S.B.E. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul. s.24-43.

CEBECİ K., YILMAZ , (2013), “*Dahilde İşleme Rejimi ve Türk Dış Ticareti Üzerine Etkilerinin Analizi*”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:23, Sayı:2, s:215

CEVAHİR, H. (2007), *Türkiye’de İhracat Teşviklerinin Etkinliği*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara,

COUNCIL regulation on inward processing relief arrangements (EEC) (1999/85), EU Official Journal Dd: 20 July 1985 No: L 188, Part. Reasons for Adoption.

ÇELİK, A. (1999), *İhracat Teşvikleri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara,

ÇOLAK, G. (2007), *İhracatın Teşviki ve Türk Eximbank*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara,

DEĞİRMENCİOĞLU, C. (2014), “*Yolcu Beraberinde Eşya İhracında KDV Ve Muhasebe Uygulamaları*”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı.123, (Mayıs-Haziran),

DEMİROĞLU, K. (2014), “*Sahte Veya Muhteviyatı İtibariyle Yanıltıcı Belge Kullanımı*”, Bülten Dergisi, Sayı.216, s.64.

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, (20017), *Dokuzuncu Kalkınma Planı Devlet Yardımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara, s.1.

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, (1963), *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1967*, Ankara, s.509.

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, (1968-1972), *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, s.28

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, (1973-1977), *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı* s.892.

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (1979-1983), *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı*, 788. Madde, s.268-269.

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, (1985-1989), *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, s.30.

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, (1990-1994), *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı*, s.27

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (1996-2000), *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı* s.4

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, (2001-2005), *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, s.5

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, (2007-2013), *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı*, s.15.

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, (2014-2018), *Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı*, s.9

DİRİÖZ, O. (2007), “DGÖ ve Dünya Ticaret Düzenine Olan Etkileri”, Gümrük Dünyası Dergisi, Gümrük Kontrolörleri Yayını, Ankara, Sayı: 52

DURAN, M. (2003), *Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları*, Ankara: Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, s.11.

EĞİLMEZ, M. ve KUMCU, E, (2004), *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması*, İstanbul: Remzi Kitabevi, s.73-87.

EKONOMİ BAKANLIĞI (05 Eylül 2009) *İhracat politikası araçları*. s.2.

ERCAN, F. (2009). *Modernizm, kapitalizm ve azgelişmişlik*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık. 5. Basım. s.171.

ERCAN, F. (1998). *Meta ve para analizinde finans kapital (1970 sonrası yaşanan ekonomik ilişkiler için teorik bir çerçeve)*. Ekonomik Yaklaşım (7). s.16.

ERDOĞAN, İ. (2015), *Dahili İşleme Rejiminin, Ülkemiz Ekonomisi ve Dış Ticaret Üzerine, Etkileri*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara s. 20-21

ERSUNGUR, Ş. M. ve YALMAN, İ. N. (2009), “Bölgesel Kalkınmada İhracat Teşviklerinin Etkinliği: Sivas İlinde Bir Uygulama”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt.10, Sayı.1, s.82.

ESKİ, H. (2007), *Ekonominin Temel İlkeleri*, Ankara: Gazi Kitapevi, s.311.

GÖKÇEN, A. (2009) *Türkiye'de iktisat politikaları ve ekonomik gelişme*. s.18.

GÜLER, K. (2014). *Türkiye'de dahilde işleme rejimi ve Avrupa Birliği mevzuatına uyum*. İstanbul Ticaret Üniversitesi S.B.E. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul. ss.4-24.

İNANÇ, M.(2011), “*Dahilde İşleme Veya Geçici Kabul İzin Belgesi Kapsamındaki Mal Teslimlerinde Tecil-Terkin Uygulamasında Son Durum*”, Mali Çözüm Gergisi, Sayı.106, (Temmuz-Ağustos), s.205.

KALKINMA BAKANLIĞI. *Beş yıllık kalkınma planları*. [http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/ BesYillikKalkinmaPlani.aspx](http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/BesYillikKalkinmaPlani.aspx), (Erişim Tarihi:6 Ekim 2016)

KARABIÇAK, M. (2013), “*Türkiye’de Uygulanan Ekonomik Teşvik Politikalarının Boyutu, Ulusal, Bölgesel Ve Yerel Kalkınma Üzerine Olası Etkileri*”, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt.18, Sayı.3, s.264.

KARLUK, R. (2009), *Uluslararası Ekonomi*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul,

KAYA, F. (2013), *Uluslararası Finansman*, 2. Basım, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş, İstanbul,

KEMER, O. B. (2003), *Bir Dış Ticaret Politikası Aracı İhracat Teşvikleri: Teori-uygulama*, İstanbul: Alfa Basım Yayım, s.32

KILIÇBAY, A. (1984). *Türk ekonomisi- modeller, politikalar, stratejiler*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Ekonomi Dizisi 1. Basım. s.136.

KOCABAŞ, V. (2016), *Dâhilde İşleme Rejiminin Firmaların Finansal Performansına Etkileri: Sektörel Bir Analiz*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gedik Üniversitesi S.B.E., İstanbul.

KORKMAZ, S. , (2014), “*Türkiye Ekonomisinde İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi*”, Business and Economics Research Journal, Cilt.5, Sayı.4, s.122

KOLÇAK, M. , (2013), “*Dış Ticaret Vergilerinin Türkiye Ekonomisine Etkileri*”, Atatürk Üniversitesi İİB Dergisi, Cilt.27, Sayı.4, s.193.

KOLÇAK, M., BİLİCİ N. ve NAKTİYOK, Y (2014), “*Dış Ticaret İşlemleri Nedeni İle Oluşan KDV Ve ÖTV'nin Muhasebeleştirilmesi*” Mali Çözüm Dergisi, Sayı.122, (Mart-Nisan), s.21.

MELEMEN, M. (2012), Uygulamalı Uluslararası Ticaret, 2.baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, s: 215-264

MELEMEN, M., (1995), “*İhracat Teşviklerinin 1980-94 Yılları Arasında Türkiye Uygulaması ve AB Üyesi Ülkelerdeki Uygulamalar ile Mukayese Edilmesi*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi S.B.E., s.8

MOLLASALİHOĞLU, Y. (1999), “*İhracat Teşvikleri*”, DTM Dış Ticaret Dergisi, Sayı.13, (Nisan,), s.40.

NAMLI, T. (2007). *Dahilde işleme rejimi'nin uygulama alanı ve Türkiye'de etkinliği*. Marmara Üniversitesi S.B.E. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul. s.94.

NURAL, A. (1996), “*Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri, Dahilde ve Hariçte İşleme Rejimi Kararları*” Gümrük Birliği sürecinde Türkiye Dergisi, S. 21, ,

ÖNAL, E. (2007), “*DİR'in Ülkemiz Açısından Önemi ve Ülkemizdeki Uygulamaların AB ile Mukayesesi*”, İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği Raportörlük Tezi, Ankara,

SANDALCI, U. (2010), *İhracat Teşvikleri ve Türkiye'nin İhracatı Üzerine Etkileri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara,

SELEN Ufuk, (2005), “*Dış Ticaret Yardım unsuru Olarak DİR*”, Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:10,

SEYİDOĞLU, H. (1986), *Türkiye Ekonomisi ve İstikrar Politikaları:1980-1985*, Türkiye'de İhracatı Teşvik Önlemleri ve Ekonomik Etkileri, Türkiye Ekonomisi Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul,

ŞENOL, C. (2008), *Dahilde İşleme Rejiminin İhracat Üzerine Etkileri İle Tekstil Ve Hazır Giyim Sektörü Üzerine Bir Değerlendirme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi. S.B.E., Ankara, s.28

TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (2004) *Devlet yardımlarını değerlendirme özel ihtisas komisyonu raporu*. Yayın No. DPT: 2681. s.2.

SAYILGAN, G. ve ŞENOL, C. (2010), “*Dahilde İşleme Rejimi Ve Türk İşletmelerinin İhracatı Üzerine Etkileri*”, Erciyes Üniversitesi ĞĖBF Dergisi, Sayı.35, (Ocak-Temmuz), s.40.

ŞEKEROĞLU, G.(2007), “*Türk Gümrük Mevzuatının Topluluk Mevzuatına Uyumı*”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE.), s.61.

ŞENSOY, M. (2006), “*İhracat Teşvikleri Kapsamında Dahilde İşleme İzninin Yeri ve Önemi*”, Marmara Üniversitesi S.B.E. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

TAKIM, A. Ş. ve ERSUNGUR, M. (2010), “*Dahilde İşleme Rejimi: İhracat Ve İthalat Üzerindeki Etkisi*”, Atatürk Üniversitesi ĞĖBF Dergisi, Cilt.24, Sayı.2, s.292.

T.C. Resmi Gazete, 27 Ocak 2005, sayı: 25709

T.C. Resmi Gazete, 04 Kasım 1999, sayı: 23866

T.C. Resmi Gazete, 16 Ağustos 1994, sayı: 22023

T.C. Resmi Gazete, 31 Aralık 2005, sayı: 22510

T.C. Resmi Gazete, 31 Aralık 1999, sayı: 23923

T.C. Resmi Gazete, 27 Ocak 2005, sayı: 25709

T.C. Resmi Gazete, 20 Aralık 2006, sayı: 265382

T.C. Resmi Gazete, 04 Kasım 1999, sayı: 23866

T.C. Resmi Gazete, 17 Ocak 2005, sayı: 25709

T.C. Resmi Gazete, 20 Aralık 2006, sayı: 26382

T.C.Resmi Gazete, 04 Kasım 1999, sayı: 23866

T.C.Resmi Gazete, 31 Mart 2007, sayı: 26479

T.C. Resmi Gazete, 26 Nisan 2014, sayı: 28983

T.C. Resmi Gazete, 27 Ocak 2005, sayı: 25709

T.C. Resmi Gazete, 26 Ocak 2006, sayı: 26205

T.C. Resmi Gazete, 12 Şubat 2002, sayı: 24783

TOMANBAY, M. (1998), *Dış Ticaret Rejimi Ve İhracatın Finansmanı*, Ankara: Hatipoğlu Yayınevi, s.34

TOMANBAY, M. (2003), *Dış Ticaret Rejimi ve İhracatın Finansmanı*, Hatiboğlu Basım Yayın Dağıtım, Ankara,

TÜRKAY, H. ve ÜNSAL, H. (2008), “*Türkiye’de İhracata Uygulanan KDV İadesinin İhracata Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz*”, *Sosyoekonomi Dergisi*, Cilt.8, Sayı.8, (Temmuz-Aralık), s.94

WORLD CUSTOMS ORGANİZATİON; “*Kyoto Convention, Guidelines to Specific Annex F, Chapter 1*”, Sayfa:1-5

YAKAL, A, (2002), “*İhracata Yönelik Devlet Yardımları*”, *Made in Turkey Dergisi*, Sayı.1s.24.

YENTÜRK, N. ve KEPENEK, Y. (2005). *Türkiye ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi. 17. Basım. s.141.

YILDIRIM, M. S. ve ÖZSAĞIR, (2013), A., “*Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Gümrük Rejimlerinin Değerlendirilmesi: Gümrük Birliğinin Türkiye`nin Dış Ticaretine Etkileri*”, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.10, Sayı.1, s.161.

İnternet Siteleri

URL1: Yavuz, Ali “Bir Maliye Politikası Aracı Olarak Yatırım Teşviklerinin Rekabet Koşulları Altında Özel Kesim Yatırımları ve İstihdam Üzerine Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz”, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, 2010, Cilt.15, Sayı.1, http://sablon.sdu.edu.tr/fakulteler/iibf/dergi/files/2010_1_06.pdf (9.10.2016), s. 87

URL2:Kaya, Ferudun “İthalat ve İhracat İşlemleri”, http://archive.ismmmo.org.tr/docs/yayinlar/MevzuatSerisi/Mevzuat10/002_bolum_1_ve_2.pdf (25.09.2016), s.8

URL3: <http://www.die.gov.tr/PROJECTS/GUMRUK/ek.html>, Erişim 12.09.2016

URL4: <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?id=919>, (Erişim:10.10.2016)

URL5:United Nations Conference On Trade And Development, http://unctad.org/en/docs/iteit20035_en.pdf, (29.09.2016).

URL6: Coşkun Şenol, “Türkiye’de İhracatı Teşvik Tedbirleri”, <http://www.gumrukkontrolor.org.tr/Yayinlar/Dergiler/62/07pdf.pdf>, (29.09.2016), s.5

URL7: Lederman, Daniel, Marcelo Olarreaga ve Lucy Payton, “Export Promotion Agencies: What Works and What Doesn’t”, <http://federation.ens.fr/ydepot/semin/texte0809/OLA2008EXP.pdf> (26.11.2014).

URL8: Ekonomi Bakanlığı, <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=mevzuat&bolum=7A8D2BC9-D8D3-8566-4520AD85BDFAC47A> (9.11.2014).

URL 9: Coşkun Şenol, “Dahilde İşleme Rejiminde KDV Tecil-Terkin Uygulaması”, Gümrük Dünyası Dergisi, Sayı.59, <http://www.gumrukkontrolor.org.tr/Yayinlar/Dergiler/59/3.html> (7.10.2016).

URL 10: Vergi Nedir (Vergileme), http://www.ekodialog.com/konular/vergi_iadesi_istisnasi.html, (7.10.2016).

URL11: <http://www.dpt.gov.tr/abigm/Yayinlar/KIAN.pdf>, Erişim: 12.09.2016

ÖZGEÇMİŞ

Mersin'in Erdemli ilçesinde doğdum. İlk tahsilimi Erdemli, orta ve lise tahsilimi Mersin'de tamamladım. Lisans eğitimimi Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Biyoloji Bölümünde tamamladım. 2007 yılında Gümrük ve Ticaret Bakanlığında Gümrük Muhafaza Memuru olarak göreve başladım. Halen aynı bakanlıkta Gümrük Şefi olarak görev yapmaya devam etmekteyim.

Teslime ÖZAYDIN

